

LASTEN SEKSUAALISEN HYVÄKSIKÄYTÖN SELVITTÄMINEN

Työryhmän muistio

	KUVAILEHTI	
Julkaisija: Sosiaali- ja terveysministeriö	Julkaisun päivämäärä: 20.8.2009	
Tekijät: Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen asiantuntijaryhmä pj. ylilääkäri Eila Laukkanen, vpj lakimies Riitta Burrell, sihteeri ylilääkäri Irma Kotilainen	Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
	HARE-nro ja toimielimen asettamispäivä STM014:00/2008 25.3.2008	
Julkaisun nimi: Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. Työryhmän muistio		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Työryhmän tehtävänä oli selvittää, miten lasten seksuaalista hyväksikäyttöä tulisi tutkia koordinoitusti ja yhteistyössä eri viranomaistahojen kanssa. Tarkoituksena oli luoda selkeät sekä yleisesti noudatettavat menettelytavat koskien lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämistä niin poliisi-, syyttäjä-, lastensuojelu- kuin terveydenhuollon viranomaisten keskuudessa. Erityisesti asiantuntemuksen kehittämistä ja sen hyödyntämistä pidettiin keskeisenä. Tärkeänä tavoiteena oli taata lasten oikeuksien parempi toteutuminen. Osana tätä prosessia työryhmän tehtäväksi annettiin laatia ehdotukset koskien tarvittavaa lainsäädäntöä, ohjeistusta ja valvontaa. Lisäksi työryhmän tuli selvittää, miten läpinäkyvä ja vaikuttava tämänhetkinen palvelukokonaisuus on lasten ja nuorten oikeuspsykiatristen tutkimusten osalta liittyen lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen.</p> <p>Työryhmä on päättänyt työskentelynsä jälkeen ehdottamaan seuraavaa:</p> <p>Ehdotettujen menettelytapojen ja käytäntöjen turvaamiseksi tulisi perustaa asiantuntijoista koostuva koordinaatioryhmä, jonka tehtävänä olisi ohjeistaa, seurata ja kehittää lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatua. Tämä ohjeistus-, neuvonta-, ja kehittämistyö tapahtuisi eri viranomaisten ja työryhmien kouluttamisella ja työnhajauksella, tutkimusprosessien valtakunnallisella yhdenmukaistamisella ja jatkuvalla tutkimustyön kehittämisellä sekä kustannusten seurannalla ja hallinnalla.</p> <p>Toinen tärkeä ehdotus koskee työryhmän mietinnössään esittelemän Lastentalo -toimintamallin kokeiluluon- toista aloittamista Suomessa, joka toteutettaisiin poikkeuslain ohjauksella ja suunnitteluryhmän alaisuudessa. Tällaisena työryhmänä voisi toimia jo edellä esitelty koordinaatioryhmä, jonka tarkoituksena olisi luoda selkeät kansalliset suuntaviivat lastentalotoiminnalle. Samalla voitaisiin ottaa huomioon hyväksikäytön kohteeksi joutuneen lapsen sekä hänen perheensä tarvitsema kriisiapu ja jatkohoidon tarpeen arviointi olennaisena osana lastentalotoimintaa. Näin turvattaisiin sekä uhrin itsensä että hänen läheistensä avun saanti.</p> <p>Kolmas ehdotus koskee poliisin ja syyttäjän oikeutta hakea edunvalvojan määräystä tuomioistuimelta tilanteissa, joissa lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyy tarve saattaa uhriksi joutuneen lapsen asioiden hoito edunvalvonnan piiriin. Tällainen mahdollisuus tulisi lisätä uuteen esitutkintalakiin, sillä se nopeuttaisi edunvalvontaan määräämistä ja vähentäisi esitutkinnan aikana tapahtuvia turhia viivytyksiä, joista saattaa olla haittaa uhriksi joutuneen lapsen kehitykselle.</p> <p>Kehittämistarpeita löytyy myös eri viranomaistahojen välisestä yhteistyöstä. Työryhmä pitää tärkeänä, että etenkin poliisin ja syyttäjän välinen esitutkintaa koskeva yhteistyö olisi saumatonta ja mahdollisimman yhtenäistä koko maassa. Erityisen tärkeää on turvata viranomaisten ammattitaito, kun kysymyksessä on rikoksen uhriksi joutuneen lapsen puhuttaminen. Samalla olisi syytä tarkistaa ja määritellä uudestaan ikärajoja, joiden perusteella lasta voidaan kuulla tuomioistuimessa. Tätä tarkistustarvetta puoltaa jo Euroopan neuvoston yleissopimuksessa oleva ikäraja, kun otetaan huomioon todistamisesta aiheutuva henkinen rasitus sekä mahdolliset muut ongelmat, joita lapselle voi tuomioistuimessa tapahtuvasta kuulemisesta aiheutua. Myös erityistarpeiset lapset tulisi ottaa huomioon nykyistä paremmin jo esitutkintavaiheessa. Näillä toimenpiteillä taattaisiin sekä uhriksi joutuneen lapsen että rikoksesta epäillyn oikeusturvan parempi toteutuminen tulevaisuudessa.</p>		
Asiasanat: esitutkinta, lapset, seksuaalinen hyväksikäyttö, terveydenhuolto		
Bibliografiset tiedot Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:30 ISBN 978-952-00-2852-7 (PDF) ISSN 1797-9897 (verkkopublication) URN:ISBN:978-952-00-2852-7 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2852-7	Muut tiedot: www.stm.fi/julkaisut	
	Kokonaissivumäärä 133	Kieli suomi
Myynti verkkopublication	Hinta: - €	Luottamuksellisuus Julkinen
	Kustantaja SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ	

	PRESENTATIONSBLAD	
Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet	Utgivningsdatum 20.8.2009	
Författare: Expertgruppen för utredning om sexuellt utnyttjande av barn ordf. överläkare Eila Laukkanen, vordf. jurist Riitta Burrell, sekreterare överläkare Irma Kotilainen	Utgivare: Social- och hälsovårdsministeriet	
Publikationens titel: Utredning om sexuellt utnyttjande av barn. Arbetsgruppens promemoria		
<p>Referat</p> <p>Arbetsgruppens uppgift var att utreda hur sexuellt utnyttjande av barn ska undersökas koordinerat och i samarbete mellan olika myndigheter. Avsikten var att skapa tydliga samt allmänt iakttagbara metoder som gäller utredningar av misstankar om sexuellt utnyttjande av barn inom såväl polis-, åklagar-, barnskydds- som hälso- och sjukvårdsmyndigheter. Speciellt ansågs det viktigt att utveckla och utnyttja sakkunskapen. En viktig målsättning var att garantera att barnens rätt förverkligades på ett bättre sätt. Som en del av den här processen gavs arbetsgruppen i uppdrag att utarbeta förslag om behövlig lagstiftning, anvisningar och övervakning. Dessutom skulle arbetsgruppen utreda hur transparent och effektiv den nuvarande servicehelheten är beträffande rättspsykiatriska undersökningar av barn och unga med anknytning till utredningar om sexuellt utnyttjande av barn.</p> <p>Arbetsgruppen har efter sitt arbete beslutat föreslå följande:</p> <p>För att säkra de föreslagna tillvägagångssätten och metoderna ska man grunda en koordineringsgrupp med uppgift att instruera, följa och utveckla kvaliteten på undersökningar som gäller utredningar om sexuellt utnyttjande av barn. Det här instruerings-, rådgivnings- och utvecklingsarbetet ska ske genom utbildning och arbetshandledning av olika myndigheter och arbetsgrupper, genom riksomfattande enhetliga undersökningsprocesser och genom fortgående utveckling av forskningsarbetet, samt genom uppföljning och kontroll av kostnaderna.</p> <p>Ett annat viktigt förslag, som presenteras i arbetsgruppens betänkande, är att i Finland försöksmässigt starta Barnahus –verksamhetsmodellen, och den skulle genomföras under en tväradministrativ lednings- och planeringsgrupp. Som en sådan arbetsgrupp kunde den redan föreslagna koordineringsgruppen fungera, vars uppgift skulle vara att skapa tydliga nationella riktlinjer för Barnahus –verksamheten. Samtidigt kunde man, som en väsentlig del av Barnahus –verksamheten, uppskatta behovet av krishjälp och fortsatt vård för barnet som råkat ut för utnyttjande samt för föräldrarna. På så vis tryggas man att såväl offret själv som de anhöriga får hjälp.</p> <p>Det tredje förslaget gäller polisens och åklagarens rätt att av domstolen anhålla om förordnande av intressebevakning i en situation då det i samband med sexuellt utnyttjande föreligger ett behov att försätta handhavandet av barnets ärenden under intressebevakning. En sådan möjlighet måste bifogas till den nya lagen om förundersökningar, eftersom det skulle försnabba beslutet om intressebevakning och minska på onödiga fördröjningar under förundersökningen, vilket kan vara till skada för det utsatta barnets utveckling.</p> <p>Det finns också utvecklingsbehov beträffande samarbetet olika myndigheter emellan. Arbetsgruppen anser det vara viktigt att i synnerhet samarbetet mellan polisen och åklagaren gällande förundersökningen skulle vara kontinuerligt och så enhetligt som möjligt i hela landet. Speciellt viktigt är att trygga myndigheternas yrkeskunskap då det gäller samtal med ett barn som blivit utsatt för brott. Samtidigt är det skäl att granska och fastslå på nytt åldersgränserna enligt vilka ett barn kan höras i domstol. Det här granskningsbehovet understöds redan av åldersgränsen i Europarådets konvention, och med beaktande av den själsliga press som vittnandet orsakar samt eventuella andra problem som ett hörande vid domstolen kan åstadkomma för ett barn. Också barn med specialbehov ska beaktas mer än idag redan i förundersökningsstadiet. Med de här åtgärder kan man i framtiden bättre säkra rättskyddet såväl för det utsatta barnet som för den som misstänks för brott.</p>		
Nyckelord: barn, förundersökning, hälso- och sjukvård, sexuellt utnyttjande		
Bibliografiska data Social- och hälsovårdsministeriets rapporter 2009:30 ISBN 978-952-00-2852-7 (PDF) ISSN 1797-9897 (online) URN:ISBN978-952-00-2852-7 http://urn.fi/URN:ISBN:9978-952-00-2852-7	Övriga uppgifter: www.stm.fi/svenska	
	Sidoantal 133	Språk Finska
	Pris - €	Sekretessgrad Offentlig
Distribution och försäljning nätpublikation	Förlag SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET	

	DOCUMENTATION PAGE	
Publisher: Ministry of Social Affairs and Health, Finland		
Authors: Expert group on investigation of child sexual abuse Chair: Senior Medical Officer Eila Laukkanen, vice-chair: Lawyer Riitta Burrell, secretary: Senior Medical Officer Irma Kotilainen	Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
Title of publication: Investigation of child sexual abuse. Working group report		
<p>Summary</p> <p>The working group set out to examine ways to investigate child sexual abuse in a coordinated manner and in cooperation with various authorities. The objective was to create clear and general applied procedures for the police, prosecuting authorities, child protection authorities, and health care authorities to investigate a suspicion of child sexual abuse. Developing the expertise and improving the utilisation of that expertise were considered of key importance. An important goal was to safeguard a better realisation of the rights of the child. The working group was also given the task of drafting proposals for necessary legislation, guidelines, and supervision. Moreover the working group was assigned to examine the transparency and performance of the current services regarding forensic psychiatric examination of children and young people in connection with child sexual abuse investigations.</p> <p>The working group proposes the following:</p> <p>In order to make sure that the proposed procedures and practices are carried out, a coordination group consisting of experts should be established. Its tasks would include issuing guidelines, following up, and developing the quality of investigations of child sexual abuse. The guidance, counselling, and developing efforts of the coordination group would be carried out in a variety of ways, including training and work supervision of various authorities and working groups, equalisation of national research processes, continuous development of research as well as cost monitoring and control.</p> <p>A second important proposal refers to the introduction of piloting for the operations model Children's House, which is described in the working group report. The piloting would be carried out under a cross-sectoral management and planning group. The above-mentioned coordination group could act as such a group and its task would be to draw up clear national guidelines for the Children's House activities. The group could also consider as an integral part of the Children's House activities the crisis assistance the victim of child sexual abuse and his or her family need as well as the assessment of need for further services. In this way access to services for both the victim and people close to him or her could be better secured.</p> <p>The third proposal deals with the right of the police and the prosecution to file a court application for guardian in case it is necessary to manage the affairs of the victim of child sexual abuse under guardianship. Such an option should be incorporated into the new criminal investigations act as it would speed up the process of issuing a guardian and reduce unnecessary delays during the preliminary investigation, which could be detrimental to the development of the victim of child sexual abuse.</p> <p>Development needs exist also in the collaboration between various authorities. The working group finds it important that especially the collaboration between the police and the prosecution should be seamless and as unified as possible across the country. It is of special importance to make sure that the authorities that address a child who is a victim of crime have the necessary expertise. At the same time the age-limits for hearing a child in court should re-examined and redefined. This need for revisions is supported by the age limit in the Council of Europe Convention in terms of the mental strain caused by testifying in court and any other problems that the child may experience because he or she was heard in court of law. These special needs should be better taken into account already during the preliminary investigation. These measures would ensure better realisation in the future of the legal safety of both the child victim and the suspect.</p>		
Key words: children, health care, preliminary investigation, sexual abuse		
Bibliographic data Reports of the Ministry of Social Affairs and Health 2009:30 ISBN 978-952-00-2852-7 (PDF) ISSN 1797-9897 (online) URN:ISBN:978-952-00-2852-7 http://urn.fi/URN:978-952-00-2852-7	Other information: www.stm.fi/english	
	Number of pages 133	Language Finnish
	Price - €	Publicity Public
Distribution and sales Internet publication	Financier Ministry of Social Affairs and Health 	

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 25. päivänä maaliskuuta 2008 asiantuntijaryhmän toimikaudeksi 1.4.2008-31.5.2009.

Asiantuntijaryhmän tavoitteet

- Lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseksi tehtävät oikeuspsykiatriset tutkimukset on organisoitu asianmukaisesti. Alan koordinointi ja asiantuntemus vahvistuvat sekä noudatettavat menettelyt vakiintuvat.
- Valtion rahoitusvastuu rikosten esitutkintaan liittyvien lasten ja nuorten oikeuspsykiatristen tutkimusten kustannuksista edellyttää palvelukokonaisuuden läpinäkyvyyttä ja vaikuttavuuden arviointia

Asiantuntijaryhmälle annetut tehtävät

- lisätä alle 16-vuotiaisiin kohdistuvien, seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien rikosten selvittämiseen ja tutkintaan osallistuvien eri viranomaisten yhteistyötä lasten oikeuksien ja aseman vahvistamiseksi,
- koordinoida lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäytön tutkimista ja tarvittavan asiantuntemuksen käyttöä,
- tukea sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää lapsiin kohdistuvien vakavien rikosten havaitsemisessa sekä
- tehdä ehdotukset tarvittavan lainsäädännön, ohjeistuksen ja valvonnan kehittämiseksi.

Tehtäväksi annettiin myös selvittää lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen edellyttämien oikeuspsykiatristen tutkimusten ohjauksen, tutkimuspalvelujen järjestämisen sekä valvonnan edellyttämät osaamis- ja voimavaratarpeet.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin sosiaali- ja terveysministeriön ylilääkäri Eila Laukkanen, joka siirtyi kesäkuussa 2008 Kuopion yliopistollisen sairaalan palvelukseen jatkaen edelleen puheenhohtajan tehtävässä, ja varapuheenjohtajaksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston lakimies Riitta Burrell. Jäseniksi nimitettiin neuvotteleva virkamies Kari Ilmonen sosiaali- ja terveysministeriöstä (varajäsen hallitussihteeri Pia-Liisa Heiliö), tutkimusprofessori Tytti Solantaus Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta (varajäsen kehittämisspäällikkö Helena Ewalds), poliisitarkastaja Mikko Lampikoski sisäasiainministeriön poliisiosastolta, valtiosyyttäjä Anu Mantila Valtakunnansyyttäjävirstosta (varajäsen erikoissyyttäjä Leena Salovartio), lastenpsykiatrian professori Jorma Piha Turun yliopistollisesta keskussairaalaista, projektipäällikkö Sirkka Rousu Suomen Kuntaliitosta (varajäsen terveydenhuollon erityisasiantuntija Soile Paahtama), ylilääkäri Eeva Aronen Helsingin ja uudenmaan sairaanhoitopiirin Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisesta osaamiskeskuksesta (varajäsen psykologi Katarina Finnilä-Tuohimaa), tutkija Heikki Sariola Lastensuojelun Keskusliitosta ja lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula sosiaali- ja terveysministeriöstä. Sihteerinä on toiminut ylilääkäri Irma Kotilainen Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirstosta. Asiantuntijaryhmää täydennettiin 6.11.2008 alkaen nimeämällä ryhmään asiantuntijoiksi hallitussihteeri Anne Koskela, hallitusneuvos Anne Kumpula ja hallitussihteeri Lotta Silvennoinen sosiaali- ja terveysministeriöstä. Asiantuntijaryhmän pysyväksi asiantuntijaksi nimettiin 15.1.2009

alkaen lääkintöneuvos Maria Vuorilehto sosiaali- ja terveysministeriöstä. Asiantuntijaryhmän kokouksiin ovat osallistuneet myös psykologi Julia Korkman Helsingin ja uudenmaan sairaanhoitopiirin Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisesta osaamiskeskuksesta, lastensuojelun erityisasiantuntija Juha Jokinen Suomen Kuntaliitosta, ylitarkastaja Anne Hujala sosiaali- ja terveysministeriön Lapsiasiavaltuutetun toimistosta sekä ylitarkastaja Keijo Suuripää ja vanhempi rikoskonstaapeli Mia Tuominen sisäasiainministeriöstä.

Asiantuntijaryhmä on kokoontunut 2.4.2008 – 17.6.2009 välisenä aikana yhteensä 14 kertaa. Kokouksissa on ollut kuultavana asiantuntijoina erikoissuunnittelija Hannu Niemi Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta (Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten lukumäärä), lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva oikeusministeriöstä (Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan), oikeuspsykologian dosentti Pekka Santtila Åbo Akademiasta (Lasten seksuaalisen hyväksikäytön tutkimuksen laatukysymykset), neuvotteleva virkamies Päivi Kaartamo sosiaali- ja terveysministeriöstä (hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisestä maksettavista korvauksista), lastenpsykiatri erikoislääkäri, ylilääkäri Jukka Mäkelä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta (lastentalomallin esittely), lastenpsykiatrian erikoislääkäri Merja Oksanen HUS:n lasten oikeuspsykiatrisesta osaamiskeskuksesta (lääkärin rooli tutkimuksessa), sosiaalityöntekijä Riitta Väänänen Kuopion yliopistollisen sairaalan lasten oikeuspsykiatrian tutkimuskeskuksesta (perheen haastattelu/tutkimus) ja projektikoordinaattori Kirsi Porras Väestöliitosta (Lastensuojelun näkökulma lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkimuksiin; ongelmakohtia ja toimintaehdotuksia).

Asiantuntijaryhmä on selvittänyt kyselytutkimusten avulla lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisen nykykäytäntöjä ja muun muassa viranomaisyhteistyön toimivuutta. Kyselytutkimukset tehtiin erikseen sairaanhoitopiirien lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian ylilääkäreille, kuntien lastensuojelun toimijoille sekä poliisi- ja syyttäjälaitokselle.

Asiantuntijaryhmä on osallistunut 1.1.2009 voimaan tulleen lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain valmisteluun. Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti lainvalmisteluun liittyen kuulemistilaisuuden eri viranomaistahojen edustajille 14.8.2008, johon myös asiantuntijaryhmän edustajia osallistui. Asiantuntijaryhmä valmisteli ohjeen ja mallisopimuksen lain edellyttämästä lääninhallitusten ja yliopistollista sairaalaa ylläpitävien sairaanhoitopiirien välille solmittavasta palvelujen tuottamista koskevasta sopimuksesta siten, että sopijaosapuolten on mahdollista muokata mallisopimusta huomioiden kunkin alueen yksilölliset tarpeet ja olosuhteet.

Asiantuntijaryhmä järjesti 12.1.2009 tiedotus- ja kuulemistilaisuuden lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä, johon kutsuttiin edustajat sairaanhoitopiirien lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen työryhmistä, lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastoilta, kuntien lastensuojelusta, poliisitoimesta ja syyttäjälaitoksesta.

Asiantuntijaryhmän muistioon sisältyy Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin edustajan eriävä mielipide.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa muistionsa sosiaali- ja terveysministeriölle.

Helsingissä 20 päivänä elokuuta 2009

Puheenjohtaja

Eila Laukkanen

Varapuheenjohtaja

Riitta Burrell

Jäsenet

Varajäsenet

Kari Ilmonen

Pia-Liisa Heiliö

Tytti Solantaus

Helena Ewalds

Mikko Lampikoski

Anu Mantila

Leena Salovartio

Jorma Piha

-

Sirkka Rousu

Soile Paahtama

Eeva Aronen

Katariina Finnilä-Tuohimaa

Heikki Sariola

-

Maria Kaisa Aula

-

Sihteeri

Irma Kotilainen

Sisällysluettelo

Kuvailulehti.....	3
Presentationsblad	5
Documentation page	7
Sosiaali- ja terveysministeriölle.....	9
1 Johdanto.....	15
2 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen liittyvä lainsäädäntö	18
2.1 Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (1989).....	18
2.2 Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan (2007)	20
2.3 Lastensuojelulaki (417/2007).....	23
2.4 Rikoslaki (39/1889).....	25
2.5 Laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta (169/2007).....	27
2.6 Laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008)	28
3 Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ja pahoinpitelyrikokset	30
3.1 Pahoinpitelyrikokset.....	30
3.2 Seksuaalirikokset	32
4 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisestä annetut ohjeet ja suositukset	34
4.1 Stakesin opas 55/2003	34
4.2 Sisäasiainministeriön ohje 20.6.2006	35
5 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen Suomessa	36
5.1 Taustaa.....	36
5.2 Lastensuojelun rooli.....	37
5.3 Poliisin rooli.....	38
5.4 Syyttäjän rooli	39
5.4.1 Syyttäjän ja poliisin esitutkintayhteistyö.....	39
5.4.2 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa	41
5.5 Terveydenhuollon rooli	42
6 Työryhmän tekemät selvitykset.....	45
6.1 Kysely sairaanhoitopiireille.....	45
6.2 Kysely lastensuojelun toimijoille.....	46
6.3 Kysely poliisille.....	48
6.4 Lastentalo -toimintamalli.....	48
7 Nykyisten toimintamallien ongelmat ja haasteet.....	51

8 Työryhmän ehdotukset.....	54
8.1 Johdanto.....	54
8.2 Koordinaatioryhmän perustaminen.....	55
8.3 Lastentalo -toimintamalli.....	55
8.4 Lasten pahoinpitelyt	55
8.5 Edunvalvojan nimeäminen.....	56
8.6 Syyttäjän ja poliisin toimintaan liittyvät kehittämistarpeet.....	57
8.7 Viranomaisten yhteistyöhön liittyvät kehittämistarpeet	57
8.8 Euroopan Neuvoston yleissopimuksen ratifioinnissa huomioitavat ikärajakysymykset	58
8.9 Eriyishuomiota edellyttävät lapsiryhmät.....	58
8.10 Seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneen lapsen ja hänen läheistensä avun tarpeen huomioiminen	58
Eriävä mielipide sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijatyöryhmän loppuraporttiin koskien lasten seksuaalisen hyväksikäytön tutkimuksia	59
Lähteet.....	60
Liitteet.....	61
Liite 1. Laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008)	
Liite 2. Sopimusohje ja mallisopimus	
Liitteet 3a - 3e. Lääninhallitusten ja yliopistollisia sairaaloita ylläpitävien sairaanhoitopiirien väliset sopimukset	
Liite 3a. Etelä-Suomi	
Liite 3b. Itä-Suomi	
Liite 3c. Länsi-Suomi (Tampere)	
Liite 3d. Länsi-Suomi (Turku)	
Liite 3e. Oulu	

1 Johdanto

Lapsiin kohdistuva väkivalta

Lapsiin kohdistuva väkivalta, niin fyysinen kuin seksuaalinenkin väkivalta, on erityinen ilmiö, joka poikkeaa aikuisiin kohdistuvasta väkivallasta. Aivan pienet lapset ovat täysin riippuvaisia vanhemmistaan tai muista huoltajistaan, ja suurin osa heihin kohdistuvasta väkivallasta on peräisin heidän lähi-piiristään. Pieni lapsi on avuton ja siten altis hylkäämiselle, hyväksikäytölle ja erilaisille henkisen ja fyysisen kaltoinkohtelun muodoille. Iän myötä ja lapsen elinpiirin laajentuessa väkivallan riskitekijät muuttuvat niin, että kodin lisäksi väkivaltatilanteita kohdataan koulun ja harrastusten parissa. Kouluikäisten elämänpiiri on jo huomattavasti laajempi ja heidän kykynsä suojella itseään on parempi kuin pienillä lapsilla. Kouluikäisiin ja etenkin teini-ikäisiin kohdistuu väkivaltaa ja sen uhkaa yhä enemmän toveripiiriin ja tuntemattomien taholta.¹

Seksuaalista hyväksikäyttöä on todettu tapahtuvan kaikissa sosiaaliryhmissä ja perhetyypeissä. Useissa tutkimuksissa on havaittu yhteys lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja perheen toimintahäiriöiden välillä. Muun muassa sukupolvien rajan hämärtyminen, ruumiillisten rangaistusten käyttö lasten kasvatuksessa, parisuhde- ja perheväkivalta, vanhempien päihteiden käyttö sekä vanhempien omat lapsuuden aikaiset hyväksikäyttökokemukset ovat tekijöitä, jotka kansainvälisen tutkimustiedon mukaan lisäävät hyväksikäytön riskiä. Psykkisiltä ja fyysisiltä ominaisuuksiltaan hyväksikäytetyt lapset muodostavat heterogeenisen ryhmän. Kehitysvammaisuus ja psyykinen tai fyysinen poikkeavuus lisäävät lapsen riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi. Suurin osa hyväksikäytetyistä lapsista on tyttöjä.²

Lasten väkivaltakokemuksiin on aiemmin suhtauduttu vähättelevästi. Esimerkiksi kuritusväkivaltaa ei edelleenkaan aina mielletä rikokseksi, vaikka vanhempien kuritusoikeus poistettiin rikoslain vuonna 1979 ja kurituksen käyttö kiellettiin vuonna 1984 voimaan tullessa laissa lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta. Lapsen ruumiillinen kurittaminen on rangaistava rikos. Lähinnä sovellettaviksi tulevat rikoslain 21 luvun pahoinpitelyä, törkeää pahoinpitelyä ja lievää pahoinpitelyä koskevat säännökset. Varsinkin pienelle lapselle voi pahoinpitelyn yhteydessä aiheutua vaikeita vammoja, jotka tekevät teosta törkeän. Törkeästä pahoinpitelystä on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Toisaalta esimerkiksi tukistusluonteinen kurittaminen voi olla sakolla rangaistavaa lievää pahoinpitelyä tai pahoinpitelyä, josta maksimirangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Pahoinpitelysäännösten lisäksi voivat sovellettaviksi tulla rikoslain 21 luvun vammantuottamusta ja törkeää vammantuottamusta koskevat säännökset.

Väkivaltaa ilmiönä voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Kaikkia väkivallan muotoja ei määritellä rangaistaviksi rikoslaissa tai muualla lainsäädännössä. Lapset ja nuoret kohtaavat väkivaltaa paitsi välittömästi heihin itseensä kohdistuvina väkivallantekoina, myös välillisesti esimerkiksi perheväkivallan todistajina tai tiedotusvälineiden kautta. Myöskään lasten keskinäistä väkivaltaa ei aina pidetä rikollisuuteen kuuluvana ilmiönä.³

Viranomaisten tietoon tullut lapsiin kohdistuva seksuaalirikollisuus on lisääntynyt Suomessa viimeisten vuosikymmenten aikana selvästi. Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset tutkivat 1980-luvun puolivälissä noin 175 seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä vuodessa, 1990-luvulla noin 500 epäilyä vuodessa ja vuosituhannen vaihteessa noin 750 epäilyä vuodessa.⁴ Poliisin tietoon tulleet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tapaukset ovat lisääntyneet voimakkaasti. Vuosittain ilmoitettujen rikosten määrä on 2000-luvun aikana kaksinkertaistunut ja vuodesta 1980 lähtien viisinkertaistunut (ks. Kuvio 1a).

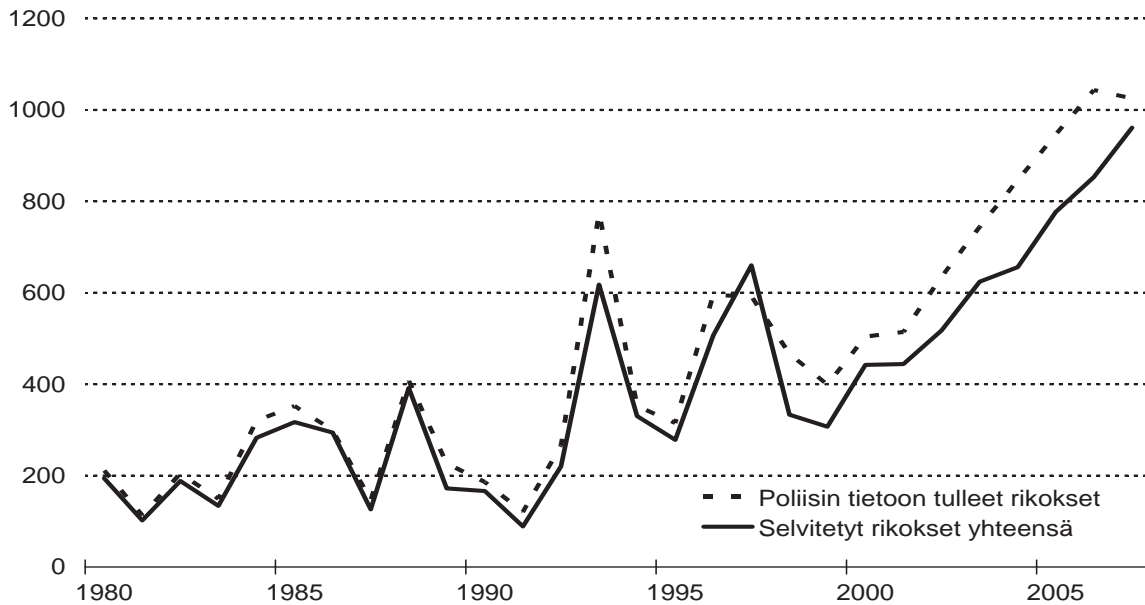
1 Ellonen - Kääriäinen - Salmi - Sariola, 2008, s. 27 ja s. 30

2 Antikainen, 2005, s. 10 ja siinä mainittu kirjallisuus

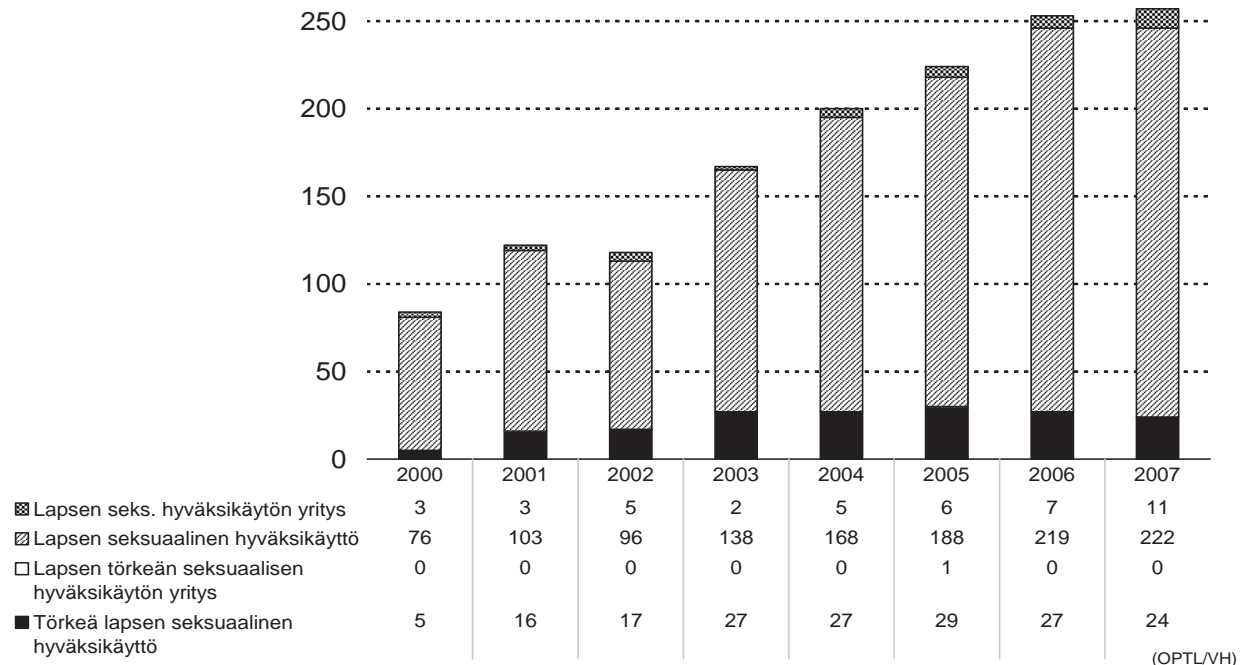
3 Ellonen - Kääriäinen - Salmi - Sariola, 2008, s. 26

4 Erkkola et al., 2007, s. 155

Myös tuomioistuimissa vuosittain käsiteltyjen lapsen seksuaalisten hyväksikäyttöjen lukumäärä on kasvanut voimakkaasti koko 2000-luvun ajan (Kuvio 1b).

Kuvio 1a: Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 1980–2007, poliisin tietoon tulleet rikokset ja selvitetty rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. haureus) (Hinkkanen, V. (2009) Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki, sivu 11)

Kuvio 1 b: Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 2000–2007, tuomiot päärikoksen mukaan (Hinkkanen, V. (2009) Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki, sivu 11)

Tilastoidun rikollisuuden kasvusta ei kuitenkaan voida tehdä päätelmiä rikollisuuden todellisista muutoksista. Tilastollisten muutosten taustalla on viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu. Hyväksikäytön tunnistamiseen on 2000-luvun kuluessa kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota. Esimerkiksi uudessa lastensuojelulaissa (417/2007) on laajennettu velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitus. Toisaalta tilastoidun rikollisuuden kasvu voi myös kertoa joidenkin rikostyyppien todellisesta yleistymisestä. Viitteitä on esimerkiksi siitä, että netin välityksellä tapahtuva lapsen seksuaalisen hyväksikäytön valmistelu, jolla pyritään lapsen tapaamiseen seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa (nettigrooming), on lisääntynyt ja joissakin tapauksissa johtanut myös fyysiseen hyväksikäyttöön.⁵

Seksuaalisen hyväksikäytön lapsille aiheuttamista haitoista on alettu keskustella julkisuudessa, ja ongelman tultua yleiseen tietoisuuteen myös tarve kehittää erilaisia keinoja lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun torjumiseksi on kasvanut. Sosiaali- ja terveysministeriön toimintaohjelma lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi vuosille 2004-2007 tähtäsi palvelujärjestelmän ja ehkäisevien toimien kehittämiseen. Ohjelma painotti erityisesti väkivaltaisissa perheissä elävien lasten asemaa, ja tavoitteena oli tehostaa väkivaltaa kokevien lasten ja nuorten auttamista. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittäminen oli myös toimintaohjelman keskeisiä tavoitteita.

Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2004 julkaisemassa lastenneuvolaoppaassa ohjeistetaan neuvolan työntekijöitä kiinnittämään huomiota lapsiin kohdistuvaan kaltoinkohteluun, muun muassa vauvojen ravistelemiseen. Ravistelun ehkäisemiseksi on neuvoloissa jaettu kaikille ensimmäisen lapsen vanhemmille lehtinen nimeltä ”Käsiteltävä varoen”. Keväällä 2008 jaettiin kaikkiin neuvoloihin systemoituun katsaukseen perustuva hoitotyön suositus lasten kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta.

Stakes julkaisi vuonna 2005 oppimateriaalin ”Turvataitoja lapsille”. Sen avulla päiväkodeissa, kouluissa ja kerhoissa lapsille opetetaan taitoja hyväksikäytön ehkäisemiseksi. Oppaan avulla pyritään vahvistamaan lasten omia taitoja puolustaa itseään ja pitää huolta rajoistaan hankalissa tilanteissa. Opas sisältää myös tietoa ja välineitä moniammatilliseen ja kotien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Valtioneuvoston toukokuussa 2008 hyväksymän sisäisen turvallisuuden ohjelman yhtenä painopisteenä on lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan sisällytettyyn väkivallan vähentämistavoitteeseen tähtäävänä toimenpiteenä kehitetään seksuaalisen ja fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneiden lasten ja nuorten kokonaisvaltaiseksi auttamiseksi niin sanottua Lastentalo-toimintamallia. Lastentalo-malli varmistaa erityisen osaamisen lapsen kanssa työskentelyssä niin rikostutkinnassa, oikeusprosessin aikana kuin hoito- ja tukitoimissa.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa pyritään lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen myös antamalla lapsille ja nuorille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa turvataitokasvatusta, joka antaa erilaisia valmiuksia, muun muassa valmiuden torjua netin välityksellä tapahtuvaa seksuaalisen hyväksikäytön valmistelu. Tällainen netin välityksellä tapahtuva lapsen seksuaalisen hyväksikäytön valmistelu esitetään ohjelmassa kriminalisoitavaksi siinä laajuudessa kuin Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan (2007) edellyttää (katso tarkemmin luku 2.2).

5 Erkkola et al., 2007, s. 155

2 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen liittyvä lainsäädäntö

2.1 Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (1989)

YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1989. Suomi on ollut yleissopimuksen osapuolena vuodesta 1991 alkaen. Yleissopimus muodostaa lapsen oikeuksien kansainvälisen standardin ja sen määräykset ovat sopimusosapuolia oikeudellisesti velvoittavia. Sopimuksen keskeinen sisältö ja tavoitteet on tiivistetty kolmeen ydinkäsitteeseen, provision, protection ja participation, jotka velvoittavat turvaamaan lapsille ja nuorille

- osuuden yhteiskunnan voimavaroista (provision)
- oikeuden suojeluun ja huolenpitoon (protection) ja
- oikeuden osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja yhteiskuntaelämään (participation).

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toiminnassa, jotka koskettavat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Sopimus velvoittaa sopimusvaltiot ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

Sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat sovellettavien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista. Kaikille asianosaisille on annettava mahdollisuus osallistua asian käsittelyyn ja tuoda siinä julki näkökantansa. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko itse tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

Sopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen

- lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin,
- lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa ja
- lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

Muiden kansainvälisten sopimusten tavoin lapsen oikeuksien yleissopimuksen keskeiset periaatteet ja tavoitteet on huomioitava esimerkiksi talousarvioita laadittaessa, etuus- ja palvelujärjestelmiä uudistettaessa, lakien valmistelussa ja säätämisessä. Periaatteet velvoittavat myös niitä, jotka palveluyksiköissä, hallinnossa ja tuomioistuimessa tekevät lasta koskevia päätöksiä.

Yleissopimuksen ja siihen liitettyjen valinnaisten pöytäkirjojen täytäntöönpanoa valvoo lapsen oikeuksia koskevalla yleissopimuksella perustettu YK:n lapsen oikeuksien komitea. Sopimusvaltion on raportoitava määräajoin komitealle niistä lainsäädännöllisistä, oikeudellisista ja hallinnollisista toimenpiteistä, joilla yleissopimuksessa ja pöytäkirjassa tunnustettuja oikeuksia on pantu täytäntöön. Raportissa

tulee vastata komitean antamiin suosituksiin yleissopimuksen ja pöytäkirjan täytäntöönpanosta. Raportointi suoritetaan viiden vuoden välein. Suomi on antanut YK:n lapsen oikeuksien komitealle neljä määräaikaisraporttia (vuosina 1995, 1998, 2003 ja 2008).

Lapsen oikeuksien komitea käsittelee määräaikaisraporteissa esitetyt tiedot noin kahden vuoden kuluessa raportin antamisesta. Raportin käsittelyn yhteydessä komitea kuulee julkisessa suullisessa kuulemistilaisuudessa hallituksen edustajia ja kansalaisjärjestöjä. Raportin käsittelyn päätteeksi komitea hyväksyy yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevat maakohtaiset päätelmänsä ja suosituksensa. Komitea on antanut Suomelle kolmet loppupäätelmät ja suositukset (vuosina 1996, 2000 ja 2005).

Lasten tasa-arvoinen pääsy palveluihin ja palveluiden laatu asuinkunnasta riippumatta on ollut komitean huolenaiheena kaikissa päätelmissä vuodesta 1996 alkaen. Komitea on kehottanut Suomea kiinnittämään huomiota kuntien taloudellisesta tilasta johtuvaan eriarvoisuuden kasvuun lastensuojelu- ja perhepalvelujen saatavuudessa ja laadussa. Lisäksi vuonna 2005 komitea kiinnitti huomiota lapsia koskevien tilastotietojen kokoamisen puutteisiin. Erityisesti komitea korostaa kaikkein haavoittuvimpiin lapsiryhmiin kuuluvien lasten elinolojen seurantaa.

Puutteet lapsen edun periaatteen soveltamisessa ovat tulleet esille sekä vuoden 2000 että 2005 päätelmissä. Lapsen etua tulisi arvioida sekä lainsäädännön valmistelussa, hallinnollisessa päätöksenteossa että erilaisissa hankkeissa, ohjelmissa ja palveluissa, joilla on vaikutuksia lapsiin. Lapsen etua tulisi arvioida yksittäisessä lasta koskevissa julkisen vallan päätöksissä, mutta myös yleisemmällä tasolla tulisi arvioida päätösten vaikutusta lapsiin. Eri hallinnonaloilla tehtävässä kehittämistyössä ja koulutuksessa tulisi tuoda esille, mitä asioita lapsen etua arvioitaessa tulee ottaa huomioon.

Lapsen oikeuksien komitea on nostanut Suomea koskevissa loppupäätelmissään esille myös lapsiin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön yhtenä suurimmista esteistä lapsen oikeuksien täysimääräiselle toteutumiselle. Uusimmissa päätelmissään komitea suosittaa Suomelle muun muassa toimia, joilla kannustetaan ilmoittamaan lapsen hyväksikäytöstä ja asettamaan syylliset henkilöt syytteeseen sekä tehostetaan ja tuetaan väkivallan uhriksi joutuneiden lasten hoidon järjestämistä.

Euroopan komissio julkaisi 25.3.2009 luonnoksen puitepäätökseksi, jolla pyritään yhdenmukaistamaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa (materiaalista) rikosoikeudellista sääntelyä. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja riiston torjumista koskevalla ehdotuksella pyritään helpottamaan rikoksiin syyllistyneiden rankaisemista. Siinä säädetään muun muassa seuraamuksista, joita määrätään lasten seksuaalisen hyväksikäytön uusista muodoista, esimerkiksi netin välityksellä tapahtuvasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön valmistelusta, lapsipornografian katselusta ja lasten houkuttelemisesta poseeraamaan seksuaalisesti vihjailevissa asennoissa verkkokameran edessä. Lapsiuhrit voisivat todistaa ilman, että heidän tarvitsee kohdata rikoksenteekijä oikeudessa. Näin heitä säästettäisiin uusilta traumatisoivilta kokemuksilta. Ehdotuksen mukaan jokainen rikoksenteekijä olisi arvioitava yksilöllisesti, ja rikoksenteekijöillä olisi oltava pääsy räätälöityihin hoito-ohjelmiin, joilla pyritään ehkäisemään rikosten uusiminen. Rikoksenteekijöille määrätty kiellot harjoittaa toimintaa, jossa ollaan kosketuksissa lasten kanssa, olisi ehdotuksen mukaan pantava täytäntöön tuomion antaneen jäsenvaltion lisäksi kaikkialla Euroopan unionin alueella. Lisäksi on tarkoitus kehittää järjestelmiä, joilla estetään pääsy lapsipornografiaa sisältäville verkkosivuille. Ehdotukset käsitellään EU:n ministerineuvostossa, ja hyväksytyt ehdotukset saatetaan osaksi jäsenvaltioiden lainsäädäntöä.

2.2 Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan (2007)

Suomi allekirjoitti 25.10.2007 Lanzarotella, Espanjassa pidetyssä Euroopan neuvoston oikeusministerikokouksessa yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan. Suomen lisäksi sopimuksen on allekirjoittanut 33 muuta Euroopan neuvoston jäsenvaltiota. Tätä mietintöä kirjoitettaessa (23.4.09) vain kaksi jäsenvaltiota on ratifioinut yleissopimuksen, eikä sopimus ole tullut kansainvälisesti voimaan.

Yleissopimuksen johdanto-osassa todetaan, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta ovat kasvaneet hälyttävällä tavalla erityisesti lisääntyneen informaatio- ja viestintäteknologian käytön vuoksi. Yleissopimuksen tavoitteena on suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja seksuaaliselta väkivallalta sekä auttaa seksuaalirikosten uhriksi joutuneita lapsia. Mainittuja tavoitteita sopijapuolten on yleissopimuksessa määritellyin tavoin edistettävä muun muassa

- ennaltaehkäisevin toimenpitein
- kansallisin yhteistyötoimenpitein
- suojelutoimenpitein ja uhreja avustamalla
- interventio-ohjelmin ja -toimenpitein
- aineellisen rikosoikeuden ja prosessioikeuden säännöksiin sekä
- rikosten tutkintaa ja syytetoimenpiteitä tehostamalla

Ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin kuuluvat yleissopimuksen 5 artiklan mukaan lainsäädännölliset ja muut toimenpiteet, joilla varmistetaan, että henkilöitä jotka pyrkivät ammatteihin, joiden harjoittamiseen liittyy säännöllistä yhteydenpitoa lapsiin, ei ole tuomittu lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta. Suomessa vuonna 2002 voimaan tullut laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) koskee työ- ja virkasuhteessa tehtävää työtä. Lakia voidaan soveltaa myös eräissä muissa tehtävissä toimiviin henkilöihin, esimerkiksi siviilipalvelusmiehiin ja perhepäivähoitajiin. Edellytyksenä on, että tehtävä kestää yhden vuoden aikana vähintään kolme kuukautta.

Kansallisia yhteistyötoimenpiteitä koskevassa 10 artiklassa sopijapuolet veloitetaan ryhtymään toimenpiteisiin varmistaa eräiden viranomaisjärjestöjen, erityisesti opetus-, terveys- ja sosiaaliviranomaisten sekä poliisi- ja oikeusviranomaisten, välisen yhteistyön lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen väkivallan ehkäisemisessä ja torjumisessa. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen asiantuntijaryhmän tehtäviin kuului muun ohella lisätä alle 16-vuotiaisiin kohdistuvien, seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien rikosten selvittämiseen ja tutkintaan osallistuvien eri viranomaisten yhteistyötä lasten oikeuksien ja aseman vahvistamiseksi. Mainittu tehtäväksiänto on otettu huomioon muun muassa *Lastentalo-mallia koskevalla kannanotolla* ja lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain palvelujen tuottamista koskevassa lain 5 §:ssä. Säännös koskee palvelujen tuottamista koskevaa sopimusta, jota laatiessaan sairaanhoitopiirin ja lääninhallituksen on kuultava poliisin ja syyttäjän edustajia.

Yleissopimuksen 15 artikla velvoittaa sopijapuolet järjestämään lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista epäillyille tai mainitunlaisiin rikoksiin syyllistyneille henkilöille tarkoitettuja interventio-ohjelmia tai -toimenpiteitä, joilla pyritään vähentämään rikoksen uusimisriskiä. Interventio-ohjelmien käyttäminen perustuu yleissopimuksen 17 artiklan mukaan rikoksesta epäillyn tai tuomitun suostumukseen. Oikeusministeriö asetti 4.2.2008 työryhmän, jonka tehtäväksi se antoi selvittää mahdollisuudet järjestää seksuaalirikoksesta tuomituille lääkettä tai muuta velvoitteellista hoitoa. Työryhmä päätyi 11.2.2009 julkaistussa mietinnössään ehdottamaan lääkehoidon mahdollistamista osana seuraamusjärjestelmää. Lääkehoito toteutettaisiin ehdotuksen mukaan osana valvotun koepäpöydän ja ehdonalaisen

vapauden täytöntöönpanoa. Lääkehoidon tulisi aina perustua seksuaalirikoksesta tuomitun vapaaehtoisuuteen. Suostumalla lääkitykseen vanki saisi itselleen edun, valvotun koevapauden, mutta samalla hänen olisi sitouduttava lääkelyn jatkamiseen vielä ehdonalaisten vapausten aikana. Jos vanki ei noudattaisi lääkelyä koskevia ehtoja, hän menettäisi valvotun koevapautensa tai ehdonalaisten vapautensa ja joutuisi takaisin vankilaan.

Yleissopimuksen aineellista rikosoikeutta koskevissa artikloissa sopijapuolille asetetaan muun muassa seksuaaliseen väkivaltaan, lapsiprostituutioon ja lapsipornografiaan liittyviä kriminalisointivelvoitteita. Arvioitavaksi tulee Suomen osalta erityisesti rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa säädetty seksuaalisen teon määritelmä. Valtakunnansyyttäjänvirasto on 11.9.2007 oikeusministeriölle osoittamassaan kirjelmässä ehdottanut, että määritelmästä poistetaan seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen vaatimus. Aiheen seksuaalisen teon määritelmää koskevaan keskusteluun antoi korkeimman oikeuden ratkaisu (KKO 2005:93) tapauksessa, jossa kielisuudelmia lapsilleen antaneen, heidän suunsa ympäristöä nuoleskelleen ja heidän vartaloon hyväilleen isän ei katsottu syyllistyneen lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Korkeimman oikeuden mukaan näyttöä ei ollut esitetty siitä, että isä olisi ollut rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla seksuaalisesti kiihottunut ollessaan tekemisissä lastensa kanssa. Korkein oikeus painotti, ettei lastenpsykiatrian poliklinikan asiantuntijalausunnossa otettu kantaa siihen, olivatko siinä mainitut isän tarpeet luonteeltaan seksuaalisia vai eivät. Pelkästään siitä, että isän menettely todettiin lasten kehityksen kannalta vahingolliseksi, ei voitu päätellä, että kysymyksessä olisi laissa tarkoitettulla tavalla seksuaalinen teko.

Valtakunnansyyttäjänviraston kirjelmässä todettiin, että rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentin soveltamisala kaventui ja sen suojeluteho heikentyi merkittäväällä tavalla, kun korkein oikeus antoi enemmän merkitystä tekijän subjektiivisille käsityksille kuin teon luonteelle. Valtakunnansyyttäjänviraston käsityksen mukaan tekijän sisäisen ajatusmaailman selvittäminen on käytännössä lähes mahdotonta. Lisäksi lasta vahingoittavien seksuaalisten tekojen tulisi olla rangaistavia riippumatta siitä, missä tarkoituksessa ne tehdään.

Yleissopimus on ensimmäinen kansainvälinen asiakirja, joka velvoittaa kriminalisoimaan netin välityksellä tapahtuvan lapsen hyväksikäytön valmistelun, jolla pyritään lapsen tapaamiseen seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa. Valmistelua käsittelevän 22 artiklan mukaan sopijapuolten on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi tieto- tai viestintäteknologian välityksellä tapahtuva lasten houkuttelemisen tapaamiseen seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa. Artikla edellyttää lisäksi, että houkuttelua on seurannut tapaamiseen johtava olennainen toimi. Yleissopimukseen liitettyssä selitysmuistiossa esimerkkinä tapaamiseen johtavasta olennaisesta toimesta on mainittu tekijän saapuminen tapaamispaikkaan.

Aineellista rikosoikeutta koskevaan lukuun sisältyvät lisäksi avunantoa ja yritystä, lainkäyttövaltaa, oikeushenkilön vastuuta sekä rangaistuksia koskevat artiklat. Suomessa Valtakunnansyyttäjänvirasto on katsonut, että internetin välityksellä tapahtuvaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön valmistelua saattaa käytännössä tapahtua järjestäytyneesti yhteisön toiminnan puitteissa. Sen vuoksi yhteisön tuomitseminen rangaistukseen tulisi mahdollistaa siten kuin oikeushenkilön vastuuta käsittelevässä yleissopimuksen 26 artiklassa säädetään. On huomattava, että 26 artiklan mukaan oikeushenkilön vastuu voi rikosoikeudellisen vastuun ohella tai sijasta olla myös siviili- tai hallinto-oikeudellista vastuuta.

Rangaistuksia koskevan 27 artiklan mukaan sopijapuolten on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että sopimuksen perusteella rangaistaviksi säädetyistä teoista voidaan rangaista tehokkain, suhteellisin ja varoittavin rangaistuksin ottaen huomioon niiden vakavuus. Vaikka Suomen rikoslain mukaan lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista voidaan tuomita ankaria rangaistuksia, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2009 julkaisemasta selvityksestä käy ilmi, että rangaistuskäytäntö on epäyhtenäistä. Selvityksen mukaan perusmuotoisesta teosta tuomitaan keskimäärin puoli vuotta ehdollista vankeutta.

Yleissopimuksen prosessuaalisen sääntelyn periaatteita käsittelevässä 30 artiklassa säädetään, että rikoksen tutkinta ja rikosoikeudenkäynti toteutetaan lapsen etua ja oikeuksia kunnioittaen. Sopijapuolten on artiklan mukaan omaksuttava lähestymistapa, joka suojaa seksuaalirikoksen uhriksi joutunutta lasta siten, etteivät rikoksen tutkinta ja rikosprosessi pahenna hänen kokemaansa traumaa ja että rikosoikeudellisten toimenpiteiden jälkeen hänelle annetaan tarvittaessa apua. Artikla liittyy läheisesti lasten seksuaalisen hyväksikäytön asiantuntijaryhmän työhön samoin kuin lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annettuun lakiin (1009/2008, järjestämislaki). Järjestämislaisissa säädetään muun ohella lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen tutkimuksen käynnistämisestä ja tekemisestä ilman aiheutonta viivytystä. Edelleen yleissopimuksen 30 artiklan yhteydessä tulee harkittavaksi Lastentalo-mallin omaksuminen.

Yleissopimuksen artikloilla 34 ja 35 on välitön liittymäkohta lasten seksuaalisen hyväksikäytön asiantuntijaryhmälle asetettuun tehtävään. Tutkintaa koskevan 34 artiklan 1 kappaleessa sopijapuolet veloitetaan varmistamaan, että henkilöt, yksiköt tai palvelut, jotka ovat vastuussa tutkinnasta, ovat erikoistuneet lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapseen kohdistuvan seksuaalisen väkivallan torjuntaan tai että henkilöt on koulutettu siihen tarkoitukseen. Sellaisilla yksiköillä tulee olla riittävät taloudelliset resurssit. Lapsen kuulustelemista koskevan 35 artiklan mukaan kunkin sopijapuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että

- lapsen kuulustelu tehdään ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun tosiasiat on ilmoitettu toimivaltaiselle viranomaiselle
- lapsen kuulustelu tehdään tarvittaessa siihen tarkoitukseen suunnitellussa tai muutetussa paikassa
- lasta kuulustelevat tehtävään koulutuksen saaneet ammattihenkilöt
- samat henkilöt hoitavat kaikki lapsen kuulustelut, jos se on mahdollista ja asianmukaista
- kuulustelujen lukumäärä on niin rajoitettu kuin mahdollista ja kuulustelut ovat tarpeen rikosoikeudellista oikeudenkäyntiä varten
- lapsen mukana saa olla oikeudellinen avustaja tai tarpeen mukaan muu hänen valitsemaansa aikuinen henkilö ellei tämän henkilön osalta ole tehty päinvastaista, perusteltua päätöstä

Artiklan 2 kappaleessa sopijapuolet veloitetaan ryhtymään tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että seksuaalirikoksen uhriksi joutuneen lapsen tai tarvittaessa lapsitodistajan kuulustelut voidaan tallentaa videonauhalle ja että näin nauhoitetut kuulustelut hyväksytään todistusaineistona oikeudenkäynnissä kansallisen lain säännösten mukaisesti.

Rikosoikeudenkäyntiä koskeva 36 artikla velvoittaa sopijapuolet varmistamaan tarvittavin lainsäädäntö- ja muin toimenpitein, että lasten oikeuksia, seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa koskevaa koulutusta on kaikkien niiden henkilöiden saatavilla, jotka osallistuvat lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia käsitteleviin oikeudenkäynteihin. Artiklassa mainitaan tällaisina henkilöinä erityisesti tuomarit, syyttäjät ja lakimiehet.

Yleissopimuksen 3 artiklaan sisältyvän määritelmän mukaan ”lapsella” tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiaasta henkilöä.

Oikeusministeriö asetti 7.4.2009 työryhmän valmistelemaan yleissopimuksen voimaansaattamista. Työryhmän asettamispäätöksessä todetaan, että Suomen lainsäädäntö vastaa keskeisiltä osiltaan yleissopimuksen vaatimuksia. Muutostarpeet liittyvät erityisesti rikosoikeudelliseen sääntelyyn. Esimerkiksi rikoslain 20 lukua tulisi täydentää siltä osin kuin on kysymys lapsiprostituutioon ja pornografisiin esityksiin liittyvistä sopimusvelvoitteista ja internetin välityksellä tapahtuvasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön valmistelusta. Työryhmän tehtävänä on arvioida yleissopimuksen edellyttämät lainsäädännön muutostarpeet. Esimerkiksi rikoslain 20 luvun 10 §:n 2 momentissa säädetty seksuaalisen teon määritelmä on arvioitava uudelleen. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistustason tehokkuus

ja oikeasuhtaisuus tulevat niin ikään työryhmän pohdittaviksi. Erityistä huomiota on kiinnitettävä ehdollisen vankeusrangaistuksen yleisyyteen rikoksista tuomittavana rangaistuksena. Työryhmän on valmisteltava tarvittavat lainsäädäntömuutokset ja laadittava mietintönsä hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän toimikausi päättyy 31.3.2010.

2.3 Lastensuojelulaki (417/2007)

Uusi lastensuojelulaki (417/2007, LsL) tuli voimaan vuoden 2008 alusta. Lain tarkoituksena on parantaa lapsen oikeuksien ja edun huomioon ottamista lastensuojelua toteutettaessa sekä turvata lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat tukitoimet ja palvelut mahdollisimman varhain. Lailla pyritään tehostamaan viranomaisten yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lisäksi tarkoituksena on parantaa lapsen, vanhempien ja huoltajien osallisuutta ja oikeusturvaa erityisesti lastensuojeluun liittyvässä päätöksenteossa.

Lastensuojelulain 11 §:n mukaan lastensuojelun järjestämisestä vastaa kunta. Kunnan on huolehdittava siitä, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua järjestäessään kunnan on huolehdittava siitä, että palveluja on tarvittavassa laajuudessa saatavissa niinä vuorokauden aikoina, joina niitä tarvitaan. Kunnan velvollisuutena on myös huolehtia siitä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään työnsä tukena eri alojen edustajien asiantuntemusta.

Lastensuojeluasialla tulee vireille hakemuksesta, tai kun lastensuojelun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä vastaanottaa lastensuojeluilmoituksen, taikka saa muulla tavoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta (LsL 26 §).

Lastensuojeluviranomaisten toimimisvelvollisuus on sama riippumatta siitä, millä tavoin asiakkuus tulee vireille. Kiireellinen lastensuojelun tarve on arvioitava välittömästi. Muu lastensuojelun tarve on arvioitava säädettyssä määräajassa.

Lastensuojeluilmoituskynnyksen tekemistä on haluttu uudessa lainsäädännössä madaltaa. Siten riittää, että viranomaisilla tai muulla ilmoittajataholla on herännyt huoli lapsen tilanteesta ja lapsen lastensuojelun tarve on syytä selvittää. Myös ilmoitusvelvollisten piiriä on laajennettu aikaisempaan lainsäädäntöön verrattuna. Lastensuojelulain 25 § velvoittaa muun muassa kaikkia sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä koulu- ja nuorisotoimissa työskenteleviä ilmoittamaan lastensuojeluviranomaisille, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitusvelvollisuus koskee kaikkia sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä koulutuspalveluiden tuottajia riippumatta siitä, onko palveluntuottaja yksityinen tai julkinen yhteisö tai ammatinharjoittaja. Säännöksessä tarkoitettut henkilöt voivat tehdä ilmoituksen heitä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös tilanteita, joissa lapsi itse tai lapsen huoltaja kieltää lastensuojeluilmoituksen tekemisen.

Lastensuojelulain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (252/2006 vp) on esimerkin omaisesti lueteltu seikkoja, jotka voivat edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä ja laukaista ilmoitusvelvollisuuden. Ilmoituksen aiheena voi olla muun muassa lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen heitteillejätö, lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden epäily tai uhka.

Lain 25 §:n 2 momentin mukaan myös muu kuin 1 momentissa mainittu henkilö voi tehdä lastensuojeluilmoituksen. Ilmoituksen tekijöinä voivat tulla kyseeseen esimerkiksi lapsi itse, lapsen huoltaja, van-

hempi tai muu lapsen huolenpidosta vastaava yksityishenkilö, lapsen sisarus tai muu sukulainen taikka naapuri. Mainitun lainkohdan perusteella ilmoituksen voi tehdä myös esimerkiksi sellainen lasten kanssa työskentelevä henkilö, jolla ei ole pykälän 1 momentin perusteella velvollisuutta ilmoituksen tekemiseen. Myös tässä tapauksessa ilmoituksessa voidaan antaa tarpeellisia tietoja salassapitosäätösten estämättä.

Lastensuojeluilmoitus johtaa kiireellisiin toimenpiteisiin, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Muussa tapauksessa

lastensuojelun sosiaalityöntekijän on päätettävä seitsemän arkipäivän kuluessa tehdäänkö ilmoituksen johdosta lastensuojelutarpeen selvitys.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa siitä, että lastensuojelutarpeen selvitys (LsL 27 §) toteutetaan ilman aiheetonta viivytystä. Selvityksen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden sisällä asian vireilletulosta eli ilmoituksen saapumisesta, asiakkaan yhteydenotosta tai lastensuojelun työntekijän saatua muutoin tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Lastensuojelutarpeen selvityksen päätteeksi tehdään yhteenveto lapsen lastensuojelun tarpeesta.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta antaa oma-aloitteisesti tietoja poliisille. Lastensuojelulain 25 §:n 6 momentin mukaan lastensuojeluviranomaisen on velvollisuus salassapitoa koskevien sääntösten estämättä ilmoittaa poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain (39/1889) 20 tai 21 luvussa säädetty teko, josta enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Hallinto-oikeus voi lastensuojelulain 13 §:n 1 momentissa tarkoitetun lastensuojelun viranhaltijan hakemuksesta antaa luvan lasta koskevaan lääkärin tai muun asiantuntijan suorittamaan tutkimukseen (LsL 28 §), jos tutkimus on lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi välttämätön, eikä lastensuojelun tarvetta voida muulla tavoin selvittää, mutta huoltaja kieltää tutkimuksen tekemisen. Tutkimus voidaan suorittaa esim. sairaalan osastolla, terveydenhuollon avopalveluna tai perheneuvolassa. Ennen hakemuksen tekemistä on selvitettävä lapsen mielipide, ellei se lapsen ikä, kehitystaso tai muut olosuhteet huomioon ottaen ole mahdotonta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu lupa annetaan määräajaksi. Ennen luvan antamista hallinto-oikeuden on kuultava lapsen huoltajaa ja 12 vuotta täyttänyttä lasta. Erityisen painavasta syystä lupa voidaan antaa, vaikka kuulemista ei ole voitu suorittaa.

Hallinto-oikeus voi päättäessään luvan antamisesta samalla määrätä, että luvan mukainen tutkimus saadaan tehdä muutoksenhausta huolimatta eli lupa tulee voimaan välittömästi. Lupa myös velvoittaa terveydenhuoltoa toteuttamaan tarvittavat tutkimukset.

Lastensuojelutarpeen selvitys tehdään myös silloin, kun ilmoitus on johtanut kiireellisiin toimenpiteisiin. Jos ilmoitus koskee lasta, joka on jo lastensuojelun asiakkaana, ilmoituksen johdosta voidaan arvioida lapsen tilannetta uudelleen ja muuttaa tarvittaessa lapsen asiakassuunnitelmaa ja lapselle tarjottavia tukitoimia.

Lastensuojelulaki edellyttää, että terveyskeskus tai sairaanhoitopiiri antaa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tai nuorelle tarvittavan tutkimuksen sekä hoito- ja terapiapalveluja. Lapsen tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä kiireellisinä (LsL 15 §).

Lastensuojelulain 22 §:n 1 momentin mukaan lapselle on lastensuojeluasiassa määrättävä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos:

- on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa, ja
- edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi.

Lastensuojelulaissa säädetyt edellytykset edunvalvojan määräämiselle vastaavat sosiaalihuollon asiakaslain 10 §:n 3 momentissa määriteltyjä edellytyksiä edunvalvojan määräämiseen ryhtymiselle. Lastensuojelulain säännös on tarkoitettu erityissäännökseksi sosiaalihuollon asiakaslain säännökseen nähden. Sitä sovelletaan lastensuojeluasioissa siitä riippumatta, onko asia vireillä sosiaaliviranomaisessa vai tuomioistuimessa.

Perusteltuna syynä olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa, tarkoitetaan tapauksia, joissa objektiivisesti arvioiden on aihetta olettaa, että huoltaja joutuu lojaliteettiristiiriitaan eikä sen vuoksi voi puolueettomasti valvoa lapsen etua. Ilmeinen puolueettomuuden vaarantumisen mahdollisuus voi vallita esimerkiksi silloin, kun huoltajan tai hänelle läheisen henkilön epäillä tai todetaan pahoinpidelleen tai käyttäneen seksuaalisesti hyväkseen lasta.

Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, kuka voi tehdä hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi lapselle lastensuojeluasioissa. Hakemuksen voi tehdä holhousvoimasta annetun lain mukainen holhousviranomainen eli maistraatti tai sosiaalihuollosta vastaava toimielin. Lisäksi lapsen huoltaja itse voi hakea edunvalvojan määräämistä.

Lastensuojelulain 24 §:ssä säädetään erityisesti lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuudeksi huolehtia siitä, että lapselle haetaan lastensuojeluasioissa tarvittaessa edunvalvojaa. Sosiaalihuollosta vastaava toimielin voi tehdä ilmoituksen edunvalvojan tarpeesta maistraatille, joka tekee tarvittaessa tätä koskevan hakemuksen käräjäoikeudelle. Sosiaalihuollosta vastaava toimielin voi myös itse toimittaa asiaa koskevan hakemuksen suoraan käräjäoikeudelle.

2.4 Rikoslaki (39/1889)

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Rikoslain seksuaalirikoksia koskeva 20 luku uudistettiin vuonna 1998. Uudistuksen tavoitteena oli aiempaa selvemmin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen. Toinen keskeinen tavoite oli lasten rikosoikeudellisen suojan parantaminen. Tämän tavoitteen vuoksi rikoslaista muun muassa poistettiin mahdollisuus tuomita sakkorangaistus lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja törkeän rikostyyppin soveltamisalaa laajennettiin. Myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä perhepiirissä koskeva rangaistussääntely laajeni. Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta kriminalisoitiin ja virallisen syyttäjän syyteoi-keutta seksuaalirikoksissa laajennettiin. Uudistuksella korostettiin yhteiskunnan tarvetta reagoida vakaviin rikoksiin.

Rikoslain 20 luvun 6 §:n mukaan lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan

- sukupuoliyhteyttä alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tai
- alle 16-vuotiaan koskettelua tai muuta seksuaalista tekoa, joka on omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään

Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on kyse, jos tekijä saa alle 16-vuotiaan ryhtymään seksuaaliseen tekoon. Tällaisesta teosta on kysymys esimerkiksi silloin, jos tekijä saa lapsen masturboimaan tekijää. Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyy myös henkilö, joka menettelee jollakin edellä mainitulla tavalla 16-17-vuotiaan lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavissa oleva henkilö ja asuu samassa taloudessa lapsen kanssa.

Säännös lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä koskee sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa sekä muita lapseen kohdistuvia seksuaalisia tekoja. Seksuaaliteoksi katsotaan myös se, että tekijä saa lapsen ryhtymään seksuaaliseen tekoon. Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan seksuaalista tunkeutumista toiseen kehoon. Seksuaalinen teko toteutuu tavallisimmin lapsen kosketteluna. Koskettelut voivat kohdistua joko lapsen sukupuolielimiin tai muualle kehoon. Koskettamatta tapahtuvia seksuaalisia tekoja voivat olla muun muassa sukupuolielimen esitteleminen, pornofilmin näyttäminen lapselle, lapsen kuvaaminen tai seksuaaliviritteiset puheet tai muut viestit lapselle.

Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ei lainsäädännössä tunnusmerkistötasolla sisälly väkivaltaa tai sillä uhkaamista, ja teko on rangaistava, vaikka lapsi itse olisi ollut halukas ryhtymään tekoon. Taustalla on ajatus, että lapseen kohdistuva seksuaalinen teko vahingoittaa aina lasta. Kyseessä on niin sanottu abstrakti vaarantamisrikos, jonka lainsäätäjät on presumoinut vaaralliseksi. Jos tekoon liittyy väkivaltaa tai sillä uhkaamista, tekoa on arvioitava sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että lisäksi pahoinpitelynä tai raiskauksena.

Nuorten keskinäiset seksuaalisuhteet eivät kuulu rangaistavuuden piiriin. Lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei näin ollen pidetä edellä mainittuja tekoja silloin, kun osapuolten henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Törkeänä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä pidetään silloin, kun

- kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa
- rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai
- rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

Lisäksi edellytetään, että tekoa on pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Kuten perustunnusmerkistön mukaisessa rikoksessa myös törkeässä tekomuodossa on kysymys abstraktista vaarantamisrikoksesta. Tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä, että jutussa osoitetaan teon aiheuttaneen lapselle vahinkoa tai haittaa.

Luottamus- tai riippuvuussuhteen hyväksikäyttö ankaroittamisperusteena johtuu lain esitöiden mukaan siitä, että lapselle on yleensä erityisen vahingollista joutua läheisen ihmisen hyväksikäyttämäksi. Jos lapsi tuntee rikosentekijää kohtaan erityistä luottamusta tai on tästä erityisen riippuvainen, seksuaalinen hyväksikäyttö on omiaan aiheuttamaan hänelle vaikeita ristiriitoja ja hyvin pitkäaikaista vahinkoa. Tilannetta edelleen kärjistää se, että lapsi ei voi hakea tukea läheisiltään, koska tekijä on juuri se henkilö, johon lapsen tulisi voida turvautua.

Pahoinpitelyrikokset

Toisin kuin seksuaalirikoksia koskevassa rikoslain 20 luvussa, henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevassa rikoslain 21 luvussa ei säädetä erityisesti lapsiin kohdistuvista rikoksista lukuunottamatta 21 luvun 4 §:n mukaista lapsensurmarikosta. Yleisesti kaikkia ja siis myös lapsia koskevat rikoslain 21 luvun pahoinpitelyrikokset ovat pahoinpitely ja sen lievät ja törkeät tekumuodot sekä vammantuottamus ja sen törkeä tekumuoto.

Rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaan pahoinpitelystä on kysymys, kun joku

- tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa
- vahingoittaa toisen terveyttä
- aiheuttaa toiselle kipua tai
- saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan

Pahoinpitelyn perusmuoto on ruumiillisen väkivallan tekeminen toiselle. Yleensä väkivalta johtaa vammaan tai muuhun terveyden vahingoittumiseen, mutta ruumiillisen väkivallan käyttö voidaan rangaista pahoinpitelynä myös silloin, kun se tapahtuu näkyvää ulkoista seurausta aiheuttamatta. Suuri osa näistä tekemuodoista, joissa kyse voi olla esimerkiksi riuhtomisesta, ravistelemisesta, tönimisestä tai maahan kaatamisesta, tulee yleensä arvosteltavaksi lievää pahoinpitelyä koskevan tunnusmerkistön nojalla. Näissä tapauksissa uhrille tavallisesti aiheutuu kipua, mutta aina ei edellytetä tätäkään. Rikoksen voi toteuttaa esimerkiksi hiusten leikkaaminen ilman uhrin suostumusta. Tämä johtuu siitä, että rikos loukkaa toisen ruumiillista koskemattomuutta.

Pahoinpitelyrikos voidaan toteuttaa paitsi väkivaltaa käyttämällä, myös toisen terveyttä vahingoittamalla. Terveyden vahingoittaminen ilmenee yleensä ruumiillisena vamana tai sairautena. Tällaisena tekotapana voi olla esimerkiksi tahallinen taudin tartuttaminen toiseen. Pahoinpitelynä arvioitavaksi voi tulla myös psyykkisen vamman aiheuttaminen toiselle. Terveyden vahingoittamisen rinnalla pahoinpitelyn tunnusmerkistössä mainitaan kivun aiheuttaminen. Edelleen pahoinpitelynä rangaistaan myös sellainen ruumiillista väkivaltaa sisältämätön teko tai laiminlyönti, jolla toinen saatetaan tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Rikoslain esitöissä (HE 93/1994) esimerkkinä mainitaan vaaratomalla tavalla tehty nukuttaminen.

Törkeänä pahoinpitelyä pidetään silloin kun

- toiselle aiheutetaan vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila
- rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai
- käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä

Lisäksi edellytetään, että tekoa on pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Oikeuskäytännössä yleisin törkeän pahoinpitelyn tilanne liittyy seurausten vakavuuteen.

Lievästä tekemuodosta on kysymys silloin, kun pahoinpitely on kokonaisuutena arvostellen vähäinen ottaen huomioon väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat.

2.5 Laki kunta- ja palvelurakennemuudistuksesta (169/2007)

Valtioneuvosto käynnisti keväällä 2005 niin sanotun Paras-hankkeen kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi. Hankkeen toteuttamista ohjaava laki kunta- ja palvelurakennemuudistuksesta (169/2007), jäljempänä puitelaki, tuli voimaan vuoden 2007 helmikuussa ja on voimassa vuoden 2012 loppuun. Kunta- ja palvelurakennemuudistuksen tarkoituksena on kunnallisen kansanvallan lähtökohdista vahvistaa kunta- ja palvelurakennetta, kehittää palvelujen tuotantotapoja ja organisointia, uudistaa kuntien rahoitus- ja valtiosuusjärjestelmiä sekä tarkistaa kuntien ja valtion välistä tehtäväjakoja siten, että kuntien vastuulla olevien palvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen sekä kuntien kehittämiseen on vahva rakenteellinen ja taloudellinen perusta.

Yhtenä puitelain tavoitteena on varmistaa koko maassa laadukkaat ja asukkaiden saatavilla olevat palvelut. Laissa säädetään, että valtion rahoitettavaksi siirretään viimeistään 1.1.2009 erät kustannukset, jotka aiheutuvat kunnalle osana kansanterveyslain, erikoissairaanhoidon tai mielenterveyslain mukaisia tehtäviä. Näihin tehtäviin kuuluvat lain 8 §:n mukaan lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät selvitykset ja oikeuspsykiatriset selvitykset.

Lakiehdotuksen perustelujen mukaan rahoitusvastuun siirto toteutettaisiin eduskunnalle annettavilla erillisillä hallituksen esityksillä, joiden pohjalta siirtojen toteuttamistapa ja tarkempi sisältö ratkaistaisiin. Eduskunnan hallintovaliokunta totesi lakiehdotusta käsittelevässä mietinnössään (31/2006 vp), että mietinnön hyväksyminen eduskunnan täysistunnossa merkitsisi poliittista toimeksiantoa hallitukselle ryhtyä valmistelemaan rahoitusvastuun siirtoa kunnilta valtiolle.

Hallintovaliokunta puolsi lakiehdotuksen 8 §:n hyväksymistä muuttamattomana. Tässä yhteydessä valiokunta kiinnitti jatkovalmistelun kannalta huomiota sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoon (19/2006 vp), jossa todettiin pykälän 2 momentin 3 kohdan tarkoituksen jäävän oikeuspsykiatristen selvitysten osalta yksityiskohtaisten perustelujen puuttuessa epäselväksi. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotuksessa oikeuspsykiatrisilla selvityksillä tarkoitettiin lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyviä oikeuspsykiatrisia selvityksiä. Niiden voitiin valiokunnan lausunnon mukaan kuitenkin katsoa sisältyvän 8 §:n 2 momentin 2 kohtaan. Lausunnossa esitetystä huolimatta lain 8 §:n 2 momenttia ei muutettu.

Kunta- ja palvelurakennemuutoksesta annetun lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä mainittiin seksuaalisen hyväksikäytön tutkimusten ohella nimenomaisesti myös lasten pahoinpitelyn ja kaltoinkohtelun selvittäminen. Siitä huolimatta mainittujen tehtävien rahoitusvastuun siirtoa kunnilta valtiolle ei ehdotettu.

2.6 Laki lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008)

Järjestämislain soveltamisalaa koskevassa 1 §:ssä säädetään siitä, miten järjestetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävä tutkimus epäillyn lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi.

Lain soveltamisalan rajaaminen lapsen kohdistuneisiin seksuaalirikoksiin perustuu puitelain linjaukseen ja valtion talousarviossa tarkoitukseen varatun määrärahan määrään. Poliisi pyytää käytännössä sosiaali- ja terveydenhuollon virka-apua myös lapsen kohdistuvien muiden rikosten selvittämisen yhteydessä. Esimerkiksi lapsiin kohdistuvia pahoinpitelyrikosten epäilyjä on määrällisesti huomattavasti enemmän kuin seksuaalirikosten epäilyjä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi asiaa koskevassa mietinnössään (StVM 29/2008 vp), että jatkossa on syytä tarkemmin selvittää lapsen kohdistuvien muiden rikosten sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävien tutkimusten järjestämistapaa ja rahoitusta.

Sosiaali- ja terveysministeriön 30.1.2009 antamassa, lain edellyttämän sopimuksen laatimista koskevassa ohjeessa on kuitenkin todettu, että jos teko sisältää lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen yhteydessä tapahtuneen muun rikoksen, esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen, eikä tutkimuksia voida erottaa toisistaan, siinä tapauksessa tutkimus kokonaisuudessaan voidaan katsoa kuuluvan järjestämislain ja laadittavan sopimuksen soveltamisalan piiriin.

Lain 1 §:n 2 momentin mukaan lakia sovelletaan lapseen, joka on tutkimuksen käynnistyessä alle 16-vuotias tai, jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila tai kehitys huomioon ottaen, al-

le 18-vuotias. Erityisenä perusteena sille, että terveydenhuollon henkilöstön asiantuntemusta tarvitaan 16 vuotta täyttäneen lapsen esitutkinnassa, voi olla lapsen kehitysvamma tai muut psyykkisen kasvun ja kehityksen ongelmat tai psyykkinen sairaus.

Esitutkinta tehdään lapsiin kohdistuvaa rikosta kuten muitakin rikoksia selvittäessä poliisissa tai ainakin poliisin tutkinnanjohtajan johdolla ja ohjauksessa. Poliisi on kouluttanut henkilöstöään lasten haastattelemisessa ja mahdollisuuksien mukaan lasten kuuleminen on keskitetty tämän koulutuksen saaneille. Esitutkintavaiheessa poliisi turvautuu aiempaa useammin sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstön asiantuntemukseen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävän tutkimuksen tavoitteena on saada lapselta hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen mahdollisimman luotettava kertomus tapahtuneesta ja tallentaa tämä kertomus tulevaa syyteharkintaa ja oikeusprosessia varten. Laissa säädetyt ikäraajat perustuvat siihen, että poliisi tarvitsee lapsen ja nuoren kehitykseen liittyvää erityisasiantuntemusta ja että tarve on suurin alle kouluikäisten lasten kohdalla.

Järjestämislain 2 §:n mukaan yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymä on velvollinen järjestämään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyytämät lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen edellyttämät palvelut. Sairaanhoitopiirin kuntayhtymä ja lääninhallitus tekevät lain 5 §:ssä säädetyllä tavalla sopimuksen mainittujen palvelujen tuottamisesta. Sopimuspuolten on sopimusta valmistellessaan kuultava poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajia.

Valtion kustannusvastuu toteutetaan järjestämislain 7 §:n mukaan siten, että lääninhallitus maksaa sairaanhoitopiirille vuosittain laskennallisen korvauksen. Korvauksen suuruus määräytyy sairaanhoitopiirin alueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella. Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on seuraavana vuonna toimitettava lääninhallitukselle selvitys toteutuneista kustannuksista. Jos kustannukset ylittävät maksetun ennakon, korvauksen loppuerä maksetaan kahden kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiirille liikaa maksettu korvaus puolestaan vähennetään seuraavasta ennakosta.

Järjestämislakiin sisältyvät myös säännökset tutkimusyksikön oikeudesta saada ja antaa tietoa. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan tutkimusyksiköllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimelta tutkittavana olevaan tapaukseen liittyvät asiakirjat siltä osin kuin ne ovat välttämättömiä tutkimuksen tekemiseksi. Tutkimusyksiköllä on oikeus saada myös eräiltä muilta säännöksessä luetelluilta tahoilta lasta koskevat tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä tutkimuksen tekemiseksi. Lainkohdan 2 momentin mukaan tutkimusyksikkö voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tutkimuksen aikana kertyneet tiedot tutkimuksen pyytäneelle poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle. Lisäksi yksikkö voi tutkimuksen päätyttyä toimittaa lapsen terveydentilaa koskevan loppulausunnon lapsen psyykkisestä hoidosta vastaavaan terveydenhuollon toimintayksikköön silloin, kun se on välttämätöntä lapsen tarvitseman hoidon järjestämiseksi.

Lain 4 §:n 3 momentin mukaan tiedot on säilytettävä kaksitoista vuotta siitä, kun tutkittava on saavuttanut täysi-ikäisyyden. Mainittu aika vastaa rikoslaissa säädettyä lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen vanhentumisaikaa. Järjestämislain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 126/2008) mainitaan vielä erikseen, että esitutkinnassa käytetyt asiakirjat ovat selvityksen pyytäneiden poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen asiakirjoja, eivät potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa tarkoitettuja potilasasiakirjoja.

Lain 5 §:n mukaan sopimuksessa sovitaan palvelun järjestämistavasta, tutkimusten tekoon osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrästä ja kelpoisuudesta sekä käytettävissä olevista tiloista ja laitteista, tutkimusten tavoiteaikataulusta mukaan lukien tutkimukseen pääsyyn ja lausunnon valmistamiseen kuluva aika, käytettävästä tutkimusohjelmasta sekä tutkimuksen tekoon osallistuvalla järjestettävästä täydennyskoulutuksesta ja työnohjauksesta.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on laatinut ohjeen lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä, jonka liitteenä on mallisopimus (STM 30.1.2009). Ohjeen ja mallisopimuksen tavoitteena on helpottaa sopimusten laatimista lääninhallituksen ja yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän välillä, yhtenäistää käytäntöjä valtakunnallisesti sekä tuoda esille seikkoja, joihin sopimusta laadittaessa tulee kiinnittää huomiota. Sopimusmalli on ohjeellinen ja sitä voidaan muokata paikallisten olosuhteiden mukaisella tavalla. Mallisopimusta ja ohjeistusta on valmisteltu tässä työryhmässä. Sairaanhoitopiirien ja lääninhallitusten tekemät sopimukset noudattavat pääsääntöisesti mallisopimusta. Näiden mukainen viranomaisyhteistyössä noudatettava käytäntö ilmenee sopimuksen liitteestä ”yhteistyön kulku” (työryhmäraportin liite II).

3 Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ja pahoinpitelyrikokset

Vain pieni osa erilaisista väkivallanteoista ilmoitetaan rikoksena poliisille.⁶ Osittain sen vuoksi Suomessa on 1980-luvun alkupuolelta lähtien toteutettu useita laajoja kysely- ja haastattelututkimuksia, joiden avulla on pyritty arvioimaan rikosuhrikokemusten yleisyyttä väestön keskuudessa. Nämä tutkimukset ovat kohdistuneet pääosin aikuisväestöön, ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on ollut vain hajanaisia uhritutkimustietoja. Eräiden kyselyjen yhteydessä on koottu tietoja joistakin väkivaltatyypeistä lähinnä 15-vuotiailta tai sitä vanhemmilta nuorilta. Peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaille vuonna 1988 tehdyssä kyselyssä keskityttiin lasten seksuaali- ja väkivaltakokemuksiin perheen sisällä.⁷ Ensimmäinen kattava lapsiin kohdistuvan väkivallan kartoitus toteutettiin tammikuussa 2008, jolloin Poliisiammattikorkeakoulu, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Lastensuojelun Keskusliitto suorittivat valtakunnallisen kyselytutkimuksen peruskoulun kuudennen ja yhdeksännen luokan oppilaiden keskuudessa.⁸ Kyselyssä toistettiin vuoden 1988 koululaiskyselyn kysymykset perheessä koetusta väkivallasta sekä seksuaalisesta kanssakäymisestä ja hyväksikäytöstä. Näin aiheesta saatiin samalla vertailu kahdenkymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen.

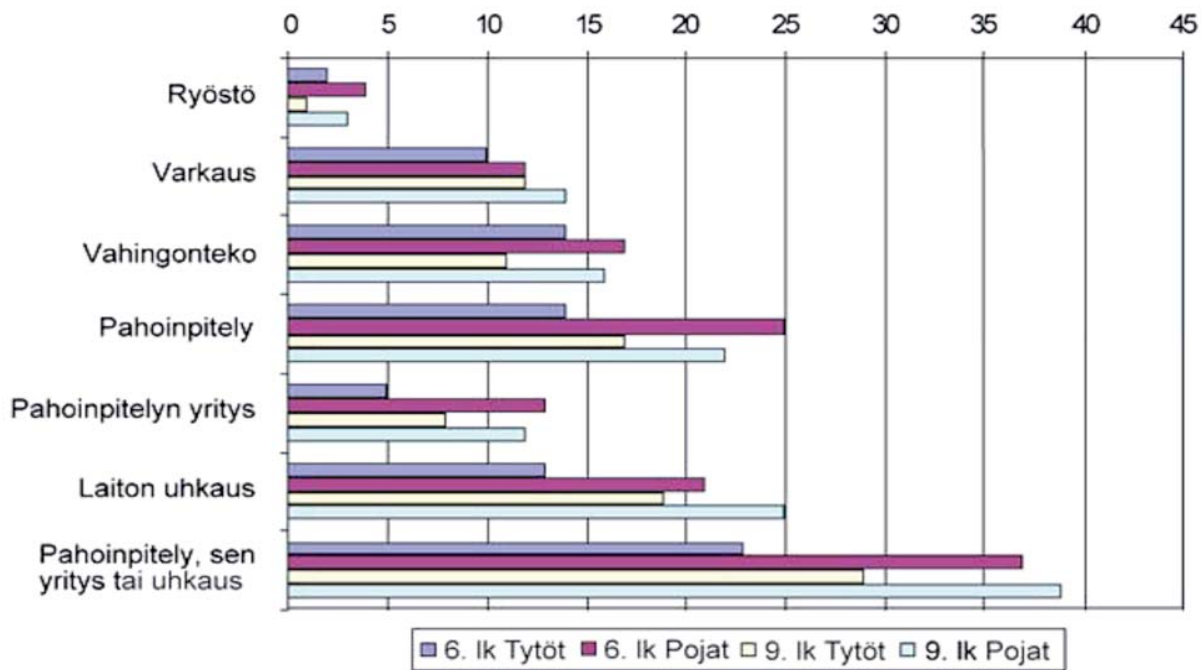
3.1 Pahoinpitelyrikokset

Vuoden 2008 kyselyssä viidennes vastaajista ilmoitti joutuneensa viimeisten 12 kuukauden aikana pahoinpitelyn kohteeksi. Yhdeksännen luokan oppilaista lähes puolet ja kuudennen luokan oppilaista 40 prosenttia ilmoitti joutuneensa pahoinpitelyyn, pahoinpitelyn yrityksen tai uhkauksen kohteeksi. Pojat kohtasivat väkivaltaa tyttöjä enemmän. Viimeisten 12 kuukauden aikana väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneita poikia oli molemmissa ikäluokissa lähes 40 prosenttia. Kun muisteluvalina oli koko elämä, yhdeksännen luokan pojista yli puolet (55 %) ilmoitti kokeneensa väkivaltaa tai sen uhkaa. Tyttöjen väkivaltakokemukset lisääntyivät iän myötä: kuudennen luokan tytöistä väkivaltaa tai sen uhkaa oli kokenut 23 prosenttia ja yhdeksännen luokan tytöistä 29 prosenttia.

6 Ellonen - Kääriäinen - Salmi - Sariola, 2008, s. 25

7 Sariola, 1990, koko teos

8 Ellonen - Kääriäinen - Salmi - Sariola, 2008, koko teos

Kuvio 3a. Viimeisten 12 kk:n aikana väkivaltaa ja omaisuusrikoksia kokeneiden osuudet (%) vastaajista luokka-asteen ja sukupuolen mukaan (lähde: Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi ja Heikki Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset: Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere 2008, sivu 43)

Vastaajilta kysyttiin tietoja myös väkivallan tekijän sukupuolesta ja iästä. Pahoinpitelyn uhriksi viimeisten 12 kuukauden aikana joutuneista pojista noin 90 prosenttia ilmoitti tekijän olleen mies tai poika. Uhreiksi joutuneiden tyttöjen kohdalla tekijöiden sukupuolijakauma oli melko tasainen. Valtaosassa tapauksista tekijä oli lähes saman ikäinen kuin uhri. Poikien ja tyttöjen kohdalla oli tässä suhteessa eroa: tekijän ja uhrin samanikäisyys korostui erityisesti pojilla, kun taas tytöillä ikähajontaa oli enemmän. Tytöt kohtasivat enemmän väkivaltaa aikuisten taholta kuin pojat.

Väkivallan tapahtumapaikkoina olivat koti ja koulu selvästi yleisimmät. Sukupuolella oli tässä selkeä vaikutus siten, että tytöt kohtasivat väkivaltaa erityisesti kotona ja pojat koulussa. Kuudennen luokan tytöistä 40 prosenttia ilmoitti pahoinpitelyn tekijäksi siskon tai veljen, kuusi prosenttia isän tai isäpuolen ja kuusi prosenttia äidin. Yhdeksännen luokan tytöistä vajaa kolmannes ilmoitti tekijäksi siskon tai veljen mutta isän, isäpuolen ja äidin osuudet olivat nousseet suhteessa nuorempaan ikäluokkaan. Pojat kohtasivat väkivaltaa tyttöjä huomattavasti useammin kaveripiirissä ja tuntemattomien taholta.

Vuoden 2008 kyselyssä ilmeni, että lapsen kokema väkivalta vaihteli hänen kasvuympäristönsä sosiaalisten piirteiden mukaan. Perheissä, joissa lapsi asui molempien biologisten vanhempiansa kanssa, esiintyi jossain määrin vähemmän väkivaltaa kuin muissa perhemuodoissa. Tytöt kokivat merkittävästi useammin väkivaltaa perheissä, joissa oli työttömyyttä. Vanhempien koulutustaustalla ei näyttänyt olevan yhteyttä lasten kokemaan väkivaltaan.⁹

Vuonna 1988 tehdyn koululaiskyselyn vastaajat olivat eläneet suurimman osan elämästään aikana, jolloin kuritusväkivaltaa ei ollut kriminalisoitu eikä muutoinkaan kielletty. Vanhempien kuritusoikeus poistettiin rikoslaista vuonna 1979 ja kurituksen käyttö kiellettiin vuonna 1984 voimaan tullessa laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Kun laki tuli voimaan, vuoden 1988 kyselyyn vastanneet olivat 11-12-vuotiaita. Lakia ei tunnettu vielä hyvin eivätkä asenteet olleet muuttuneet kuristusväkivallalle kielteisiksi. Vuonna 1981 tehdyn kyselyn mukaan 47 prosenttia väestöstä piti ruumiillista kuritusta hyväksyttävänä kasvatustapana. Vuonna 1985 luku oli edelleen 43 prosenttia. Vuonna 1988 teh-

9 Ellonen - Kääriäinen - Salmi - Sariola, 2008, s. 50; vrt. sivulla 65 esitetty

dyn koululaiskyselyn nuoret vastaajat olivat siten eläneet yhteiskunnassa, jossa ruumiillisen väkivallan käyttö lapsia kohtaan oli yleisesti hyväksyttyä. Sen sijaan vuoden 2008 kyselyä tehtäessä ruumiillisen kurituksen käyttö oli ollut lainvastaista jo lähes neljännesvuosisadan ajan. Kuritusväkivalta ei enää ole yleisesti hyväksyttyä, vaan se nähdään ennemminkin sosiaalisena ongelmana. Lastensuojelun Keskusliiton vuonna 2007 tekemän kyselyn mukaan alle 26 prosenttia vastaajista hyväksyi ruumiillisen kurituksen käytön kasvatuksessa.¹⁰

Kokonaisuutena yhdeksäsluokkalaisten kokemukset vanhempiensa käyttämästä fyysisen väkivallan ja aggression eri muodoista ovat kahdenkymmenen vuoden aikana vähentyneet huomattavasti. Selkeimmin muutos näkyy lievässä väkivallassa. Lievään väkivaltaan sisältyvät aiemmin kuritusväkivallan piiriin luetut teot. Vanhempiensa tönimistä tai ravistelua kokeneiden nuorten osuus on kahdessa vuosikymmenessä pudonnut alle puoleen. Myös tukistusta kokeneiden määrä on vähentynyt puoleen entisestään. Eniten on vähentynyt läimäyttämistä ja piiskaamista kokeneiden määrä, alle kolmasosaan vuoden 1988 tasosta (35 prosentista 10 prosenttiin).

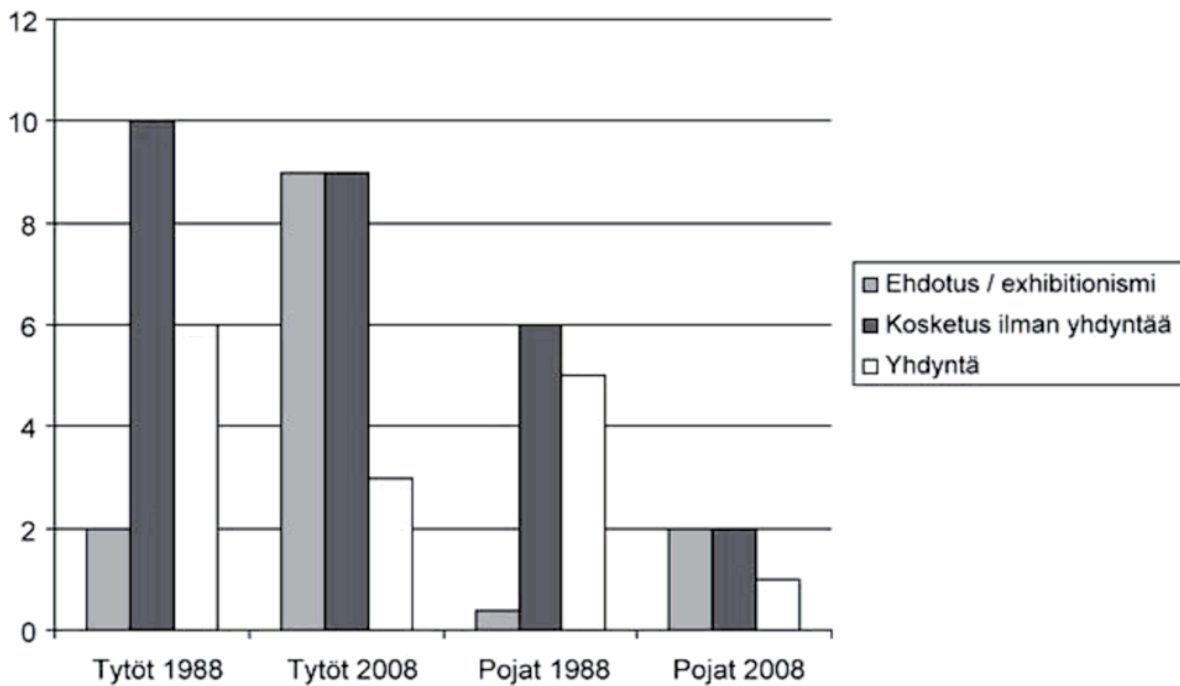
Vakava väkivalta on niin ikään laskusuunnassa. Nyrkillä lyömistä tai potkuja kokeneiden osuus on vähentynyt kolmesta kahteen prosenttiin vastanneista. Kaikkein vakavimman, aseellisen väkivallan osalta tuloksissa ei näy muutoksia aiempaan tilanteeseen verrattuna.

3.2 Seksuaalirikokset

Poliisiammattikorkeakoulun, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Lastensuojelun Keskusliiton vuonna 2008 suorittamassa valtakunnallisessa kyselytutkimuksessa kahdeksan prosenttia yhdeksäsluokkalaisista raportoi seksuaalikokemuksista aikuisen kanssa.¹¹ Vastaava luku vuonna 1988 oli 13 prosenttia. Seksuaalikokemusten väheneminen jakautuu tasaisesti tyttöjen ja poikien välille. Erityisesti yhdyntään edenneet seksuaalikokemukset ovat vähentyneet kahdessakymmenessä vuodessa. Sen sijaan ehdotusten ja exhibitionismin kokemukset ovat lisääntyneet sekä tytöillä että pojilla.

¹⁰ Ks. Ellonen - Kääriäinen - Salmi - Sariola, 2008, s. 57-58

¹¹ Luvussa on käytetty kyselytutkimuksessa käytettyä käsitteistöä.

Kuvio 3b. Aikuisen kanssa koettujen seksuaalikoemusten muotojen esiintyvyys 9-luokkalaisten keskuudessa vuosina 1988 ja 2008, %. (lähde: Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi ja Heikki Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset: Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere 2008, sivu 89)

Vuoden 2008 kyselyn mukaan kolme prosenttia kuudesluokkalaista on ollut vähintään kerran seksuaalisessa kanssakäymisessä aikuisen kanssa. Tyttöillä oli hieman enemmän seksuaalikoemuksia kuin pojilla. Yksi prosentti sekä tytöistä että pojista ilmoitti seksuaalisen kanssakäymisen edenneen yhdyntään asti.

Sosiaalista kontekstia koskevat, vuoden 2008 kyselytutkimuksen tulokset ovat pääosin samansuuntaisia kuin vuoden 1988 tulokset. Tuloksista ilmenee, että biologisten vanhempien kanssa asuvilla nuorilla on keskimääräistä vähemmän seksuaalikoemuksia aikuisen kanssa kuin muissa perhemuodoissa asuvilla. Lastensuojelulaitoksissa asuvilla lapsilla on selvästi enemmän seksuaalikoemuksia aikuisen kanssa. Koulutustaustan mukaan tarkasteltuna eniten seksuaalikoemuksia aikuisen kanssa on ollut nuorilla, joiden vanhempien koulutustaso on matala. Perheen työttömyydellä ei näyttänyt olevan merkitystä. Ulkomaalaistaustaiset nuoret ilmoittavat enemmän seksuaalikoemuksia aikuisen kanssa kuin kantaväestöön kuuluvien vanhempien lapset.¹²

Yhdeksäsluokkalaista tytöistä kaksi prosenttia ilmoitti tulleen pakotetuksi seksuaalisen kanssakäymisen yhteydessä vuonna 2008. Väkivaltaa seksuaalisen kanssakäymisen yhteydessä ilmoitti kokeneensa yksi prosentti tytöistä. Pojista vähemmän kuin yksi prosentti oli kohdannut pakkoa tai väkivaltaa. Väkivallan kokemukset seksuaalikoemusten yhteydessä olivat pysyneet samoina vuoden 1988 kyselyyn verrattuina. Vuoden 2008 kyselystä ilmeni, että eniten pakkoa ja väkivaltaa käyttivät perheenjäsenet ja lähisukulaiset.

Kuudesluokkalaisten kohdalla tulokset olivat samanlaiset, kun tarkasteltavina olivat pakottamisen ja väkivallan tekijät. Pakkoa ja väkivaltaa taas koettiin kuudesluokkalaisten keskuudessa useammin kuin vanhemmassa ikäryhmässä. Seksuaalikoemuksia raportoineista kuudesluokkalaista tytöistä 17 prosenttia kertoi tulleen pakotetuksi ja seitsemän prosenttia ilmoitti kokeneensa väkivaltaa. Koska kuudesluokkalaisten ilmoittivat seksuaalikoemuksista harvemmin kuin yhdeksäsluokkalaisten, kaikis-

¹² Ellonen - Kääriäinen - Salmi - Sariola, 2008, s. 92-93

ta kuudesluokkalaisista tytöistä pakottamista ilmoitti yksi prosentti ja väkivaltaa vähemmän kuin yksi prosentti. Pakkoa tai väkivaltaa raportoineita poikia oli yksittäisiä.

Yhdeksäluokkalaiset raportoivat perheen sisäisiä inestitapauksia vuonna 2008 vähemmän kuin vuonna 1988. Vuonna 1988 viisi tyttöä tuhannesta (0,5 prosenttia) ilmoitti seksuaalikokemuksista isän tai isäpuolen kanssa. Vastaava luku vuonna 2008 oli kolme tuhannesta (0,3 prosenttia). Vuonna 1988 kahdeksan tyttöä ilmoitti kokemuksia biologisen isän kanssa ja kymmenen isäpuolen kanssa. Yhdessä tapauksessa kokemus ei edennyt fyysisen kontaktin asteelle vaan jäi pyynnöksi. Muut kokemukset sisälsivät fyysisen kontaktin ja yksi eteni yhdyntään asti. Vuonna 2008 seksuaalikokemuksia biologisen isän kanssa ilmoitti neljä tyttöä ja isäpuolen kanssa niin ikään neljä tyttöä. Myös näissä tapauksissa yksi kokemus jäi pyynnön asteelle. Muut kokemukset sisälsivät fyysisen kontaktin ja yksi eteni yhdyntään asti. Vuonna 2008 kolme yhdeksäluokkalaista tyttöä ilmoitti kokemuksesta isoisän kanssa. Yksi tapaus jäi pyynnön asteelle ja kahteen tapaukseen sisältyi sukupuolielinten koskettelua. Myös vuonna 1988 raportoitiin kolme inestikokemusta isovanhemman kanssa.

Kuudesluokkalaisista tytöistä seitsemän (0,2 prosenttia) ilmoitti hyväksikäyttökokemuksia isän tai isäpuolen kanssa. Kokemuksista kaksi oli isäpuolen kanssa ja viisi biologisen isän kanssa. Kuudesluokkalaisista pojista yksi ilmoitti inestikokemuksia isän kanssa. Äiti-poika-kokemuksia ei ilmoitettu sen enempää vuoden 1988 kuin vuoden 2008 otoksessa yhtään. Tyttöjen kokemukset olivat samantyyppisiä kuin yhdeksäluokkalaisilla. Kaksi lasta ei eritellyt kokemuksiaan. Muihin tapauksiin liittyi fyysinen kontakti, joka ei edennyt yhdyntään asti. Kuudesluokkalaiset eivät raportoineet seksuaalikokemuksia isovanhemman kanssa.

4 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisestä annetut ohjeet ja suositukset

4.1 Stakesin opas 55/2003

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä uudisti lapsen pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyyn liittyvien selvitysten ohjeet vuonna 2003. Opas korvasi aiemmat, sosiaalihuollon vuonna 1982 julkaiseman oppaan lasten pahoinpitelyn selvittämisestä ja hoidosta ja lääkintöhallituksen vuonna 1986 julkaiseman oppaan lapsen seksuaalisen riiston ehkäisystä ja hoidosta sekä jälkimmäisestä tehdyn uusitun painoksen vuodelta 1994. Oppaan taustamateriaalina käytettiin Psykologiliiton oikeuspsykologian toimikunnan vuonna 1998 antamia ohjeita psykologin lausunnon tekoon ja Duodecimin vuonna 2000 laatimaa Käypä hoito -suositusta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkimisesta.

Aiemmat oppaat oli laadittu sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä varten, ja niissä korostettiin lastensuojelullisia periaatteita. Stakesin opas oli tarkoitettu kaikille, jotka työssään joutuivat kohtaamaan lasten pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyjä. Samalla ohjeet pahoinpitelyjen ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisestä koottiin samaan kirjaan, koska niillä katsottiin olevan yhteisiä piirteitä.

Kun lapsen kohdistunut pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö on havaittu ja asiassa on tehty rikosilmoitus, vastuu rikoksen selvittämisestä siirtyy poliisille. Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset tutkivat oma-aloitteisesti vain akuutit tilanteet. Akuuteissa tilanteissa tai havaittaessa pahoinpitelyn merkkejä muiden tutkimusten yhteydessä tehdään lapsen ensivaiheen tutkimukset päivityksenä. Muissa tapauksissa sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset alkavat selvittää lapsen pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön epäilyjä ainoastaan poliisin pyytäessä virka-apua.

Oppaan tärkeänä antina on siinä esitettävä lapsen haastattelun strukturoitu haastattelurunko. Haastattelurungon käyttämisen tavoitteena on luoda hyvät edellytykset sille, että haastattelu olisi pätevä myös oikeuskäsittelyssä. Erityistä huomiota kiinnitetään kysymysten muotoon, esittämistapaan ja siihen, ettei lasta johdatella. Haastattelun suorittaa lastenpsykiatri tai psykologi. Esitutkintalain mukaisesti haastattelu videoidaan. Selvitys tehdään kiireellisenä ja saatetaan päätökseen kahden kuukauden kuluessa siitä, kun poliisi on esittänyt selvityspyynnön. Lausunnon on valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa selvityspyynnön esittämisestä.

Oppaan lapsen haastatteluun ja tutkimiseen liittyvät periaatteet ovat edelleen pääosin ajankohtaisia, joskin opas kaipaa monilta osin tietojen päivittämistä.

4.2 Sisäasiainministeriön ohje 20.6.2006

Sisäasiainministeriön vuonna 2006 antaman ohjeen ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” tarkoituksena on yhdenmukaistaa menettelyä alle 18-vuotiaan lapsen tai nuoren kohtaamiseen poliisin työssä ja erityisesti esitutkinnassa rikoksen uhrin asemassa. Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetussa asetuksessa säädetään, että lasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Poliisin on esitutkinnassa, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonnassa, onnettomuustilanteissa ja kotihälytystilanteissa otettava erityisesti huomioon lasten hyvinvointi. Jos tilanne vaatii, on asiasta tehtävä lastensuojeluilmoitus tai pyydettyä lastensuojelutyöntekijä heti paikalle.

Lapsen kohdistunut rikosepäily voi tulla poliisin tietoon eri tavoin. Yleensä ilmoituksen tekijöinä ovat lastensuojelun tai terveydenhuollon viranomaiset taikka lapsen huoltajat. Lapsi voi itsekin ilmoittaa rikoksesta poliisille. Riippumatta siitä, miten tieto lapseen kohdistuneesta rikosepäilystä on saatu, asiasta kirjataan tieto poliisiasiain tietojärjestelmään.

Poliisin on suoritettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut. Kun lapsi on rikosasiassa asianomistajana, esitutkinta tulee käynnistää välittömästi. Virallisen syytteen alainen rikos johtaa esitutkinnan käynnistymiseen lapsen tai hänen huoltajansa mielihiteestä riippumatta.

Sisäasiainministeriön ohjeessa korostetaan, että lapsiin kohdistuvat törkeät väkivalta- ja seksuaalirikokset ovat aina vaativaa esitutkintaa. Niiden tutkinta on hyvä suorittaa tiiminä tai parityöskentelynä. Lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettaviksi.

Esitutkinnassa alle 15-vuotiaan lapsen puhevaltaa käyttää hänen edunvalvojansa. Jos epäiltynä on lapsen vanhempi tai muu huoltaja taikka huoltajan ja lapsen edut ovat keskenään ristiriidassa, poliisi hakee lapselle edunvalvojan sijaisen maistraatista tai sosiaaliviranomaisen kautta.

Sisäasiainministeriön ohjeessa lapsen kuulustelulla tarkoitetaan poliisin suorittamaa lapsen kertomuksen taltiointia. Lapsen haastattelulla ohjeessa tarkoitetaan tutkinnanjohtajan pyytämää asiantuntijan suorittamaa lapsen kertomuksen taltiointia. Lapsen kuulustelun suorittaa pääsääntöisesti poliisi. Alle kuusivuotiaan lapsen kuulustelusta poliisi voi tarvittaessa neuvotella asiantuntijan kanssa ja sopia lapsen haastattelusta asiantuntijan välityksellä. Poliisin on kuitenkin aina oltava paikalla, kun lasta haastatellaan. Kuulustelu tai haastattelu on suoritettava mahdollisimman pian rikosepäilyn esilletulon jälkeen.

Lapsen kuulustelutilanteessa on pääsääntöisesti läsnä vain kuulustelija ja lapsi. Alle 15-vuotiaan kuulusteltavan huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla mukana kuulustelussa. Lisäksi lapsella on oikeus avustajaan, tukihenkilöön ja todistajaan. Kuulustelussa mukana olevalle henkilölle on tehtävä selväksi, että hän ei saa millään tavoin puuttua kuulustelun kulkuun. Syyttäjällä on aina oikeus olla läsnä lapsen kuulustelussa.

Sisäasiainministeriön ohjeessa suositellaan kuulusteluun suunnitelman laatimista ennen kuulustelua. Luotettavin kuulustelutulos syntyy lapsen suoralla kerronnalla ja siitä johdetuilla avoimilla kysymyksillä ja ilmauksilla. Vaihtoehtoisia tai johdattavia kysymyksiä ei saa käyttää. Lapselle on tehtävä selväksi, että hän voi korjata kuulustelijaa, jos tämä tulkitsee tai ymmärtää lasta väärin. Lapselle on korostettava totuuden puhumisen tärkeyttä.

Kuulustelut nauhoitetaan videolle tai muulle ääni- ja kuvatallenteelle, kun lapsi on alle 15-vuotias ja kuulustelua on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä. Nauhoitetut kuulustelut puretaan auki sanasta saan paperiversioksi. Rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus tutustua kuulustelumateriaaliin poliisin tiloissa. Hän voi halutessaan laatia kysymyksiä lapselle. Poliisi voi tarvittaessa muokata kysymyksiä niin, että niiden esittäminen on lapselle sopivaa.

Tutkinnanjohtaja voi syyteharkintaa suorittavan syyttäjän kanssa asiasta keskusteltuaan päättää, että oikeuspsykiatriselta tutkimusyksiköltä pyydetään asiantuntijalausunto lapsen kuulustelukertomuksen vahvistamiseksi.

5 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen Suomessa

5.1 Taustaa

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ilmiönä on alettu havaita ja tunnistaa terveydenhuollossa 1900-luvun puolivälin jälkeen. Lääkintöhallitus ja Sosiaalivaltiohallitus julkaisivat vuonna 1982 oppaan ”Lapsen pahoinpitely ja hoidon laiminlyönti” ja vuonna 1986 oppaan ”Lapsen seksuaalisen riiston ehkäisy ja hoito”. Vuonna 1994 ilmestyi Stakesin opas ”Lapsen seksuaalisen riiston tutkimus ja hoito” ja vuonna 2003 opas ”Lapsen pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen”.

Siinä vaiheessa kun terveydenhuollossa alettiin suorittaa sosiaaliviranomaisten ja mahdollisesti poliisin ja syyttäjän pyytämiä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyyn liittyviä selvityksiä, ne tehtiin perheneuvoloissa ja terveydenhuollon yksiköistä lähinnä lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian poliklinikoilla. Selvitykset poikkeavat tavanomaisesta hoitotyöstä, ja siitä syystä niihin osallistuvaa henkilökuntaa on vuosien mittaan pikku hiljaa enenevässä määrin koulutettu nimenomaisesti lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn vuoksi terveydenhuollossa tehtävien selvitysten erityispiirteiden huomioon ottamiseen. 2000-luvulla näitä selvityksiä on pyritty keskittämään lasten oikeuspsykiatrisiin tutkimusyksiköihin, joita on perustettu yliopistollisten sairaaloiden ja keskussairaaloiden yhteyteen. Vaikka lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn vuoksi terveydenhuollossa tehtävät selvitykset ovat osa esitutkimusta, ne on vuoteen 2006 saakka rahoitettu kokonaisuudessaan kunnallisen terveydenhuollon toimesta. Vuosina 2006 – 2008 terveydenhuollon tutkimusyksiköille myönnettiin valtionavustusta tehdyistä selvityksistä, ja vuoden 2009 alusta lukien selvitykset siirtyivät kokonaan valtion maksettaviksi.

5.2 Lastensuojelun rooli

Hyväksikäyttöepäilyä selvittäessä on pyrittävä erottamaan toisistaan lastensuojelun tarpeen selvittäminen, lapsen turvallisen hoidon ja huolenpidon järjestäminen ja toisaalta mahdollisen lapsen kohdistuneen rikoksen selvittäminen, jonka tutkinta kuuluu poliisille.

Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään: ”Sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta antaa oma-aloitteisesti tietoja poliisille, lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain (39/1889) 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.”

Tutkintapyyntö poliisille edellyttää perusteltua syytä epäillä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tapahtuneen. Sosiaalityöntekijän on selvittävä edellytykset tehdä tutkintapyyntö poliisille. Sosiaalityöntekijät eivät ratkaise sitä, onko rikos tapahtunut, mutta heidän on kyettävä perustelemaan poliisille tekemänsä tutkintapyyntö. Tämä vaatii asian selvittelyä, mikä on tarpeen myös lastensuojelun omien työskentelytavoitteiden asettamisessa.

Riittävänä pidettyjen selvitysten saamisen jälkeen on arvioitava edellytykset tutkintapyyntöön tekemiseksi poliisille. Ennen mahdollista poliisille ilmoittamista on asiassa kerättävä kaikki faktamateriaali, mikä on saatavissa. Tällaista faktamateriaalia ovat esimerkiksi sairaalan epikriisit, selvitykset lapselle tehdyistä tutkimuksista ja kuvaukset ja selvitykset lastensuojeluilmoitusten sisällöstä.

Ensisijaisesti tutkintapyyntöön tekeminen poliisille on huoltajan oikeus ja velvollisuus. Ellei hän tähän kykene tai halua toimia asiassa on lastensuojelun tehtävänä huolehtia, että tutkintapyyntö tulee tarvittaessa tehdyksi.

Sosiaalityöntekijän on konsultoitava riittävästi muita asiantuntijatahoja arvioidessaan sitä, onko asiaa edellytyksiä tehdä tutkintapyyntö poliisille. Rajanveto siihen, mikä on ”riittävänä pidetty selvitys” tai perusteltu syy epäillä hyväksikäytön tapahtuneen” ei ole helppoa ja vaatii useimmissa tapauksissa moniammatillista viranomaisyhteistyötä ja konsultointia. On varottava asian liiallista tutkimista omin päin, koska tämä tehtävä kuuluu poliisille. Toisaalta ei myöskään voida tehdä tutkintapyyntöä poliisille selvittämättä asiaa ensin itse, jotta pyyntö on perusteltavissa.

On ensiarvoisen tärkeää, että lapsen ja perheen haastattelu, muu tiedon kerääminen ja viranomaisyhteistyö tapahtuvat objektiivisesti ja riittävän huolellisesti selvittäessä asiaa lastensuojelussa ennen tutkintapyyntöön tekemistä. Puutteellinen ja huolimaton selvitystyö voi aiheuttaa korvaamatonta vahinkoa osapuolille ja vaikeuttaa suuresti asian käsittelyä esitutkinnassa ja tuomioistuimessa.

Lastensuojelutarpeen selvitys sekä lapsen turvallisen hoidon ja huolenpidon järjestäminen on tehtävä lastensuojelussa viivytyksettä heti, kun tieto seksuaalisen hyväksikäytön epäilystä saadaan.

Poliisilla on oikeus poliisilain (493/1995) 41 §:n mukaisesti saada virka-apua tutkimuksen suorittamisessa. Lapselle voidaan poliisin pyytäessä tehdä somaattisia, psykologisia ja psykiatrisia tutkimuksia erikoissairaanhoidossa antavassa yksikössä. Tällaisiin tutkimuksiin edellytetään huoltajan suostumusta. Jos huoltaja ei suostumusta anna, lapselle voidaan kiireellisesti määrätä edunvalvoja.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkinta ja selvittely vaatii usean eri viranomaisen yhteistyötä. Laisa olevat salassapitosäännökset eivät ole esteenä tämän yhteistyön tekemiselle.

Lastensuojelu arvioi lapsen tuen tarvetta ja turvallisuutta tutkimusten kestäessä. Rikosilmoituksen tul-
tua tehdyksi on tärkeää, että asiaan liittyvät viranomaistahot tiedottavat riittävästi ja asian vaatimalla
tavalla toiminnastaan tutkimusprosessin aikana.

Lastensuojelu osallistuu käynnistetyissä tutkimuksissa moniammatillisen työryhmän työhön. Tärkeää
on yhteistyöstä ja toimenpiteistä sopiminen ja suunnitelmallinen eteneminen. LsL 30 §:n mukaiseen
asiakassuunnitelmaan on tarpeen kirjata lapsen tarvitsemat tukitoimet ja yhdessä sovittu työnjako se-
kä aikataulutus.

Tarvittaessa lastensuojelu toimittaa työryhmässä sovitun työnjaon mukaisesti tietoa tutkimuksen tuek-
si. Lastensuojelun on myös tärkeää saada lapsen tukemisen kannalta tarvittava tieto tutkivilta tahoilta.

Lastensuojelu arvioi lapsen tuen tarvetta ja turvallisuutta ennen tutkimuksia, niiden aikana ja niiden
jälkeen. Lasta ja perhettä tuetaan tarpeen mukaan. Ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet. Elleivät nä-
mä riitä tai ole sopivia tai mahdollisia voidaan tehdä LsL 38 §:n mukainen kiireellinen sijoitus, huos-
taanotto tai LsL 37 §:n mukainen sijoitus avohuollon tukitoimena.

Sijaishuollon aikana on mahdollisuus rajoittaa lapsen ja vanhempien yhteydenpitoa tutkimusten aika-
na, jos se on lapsen edun mukaista, esim. valvotut tapaamiset. (LsL 62 §).

Jos lapsen huoltaja ei pysty puolueettomasti valvomaan lapsen etua, lapselle on määrättävä edunvalvo-
ja. Joissakin tapauksessa voidaan hakea lähestymiskieltoa tai velvoittaa hyväksikäytöstä epäilty muut-
tamaan pois perheen yhteisestä asunnosta.

5.3 Poliisin rooli

Lapsen kohdistuvan rikoksen selvittäminen on esitutkintaa. Esitutkintalain mukaan Suomessa po-
liisilla tai muulla esitutkintaviranomaisella on velvollisuus toimittaa esitutkinta, kun sille tehdyn il-
moituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Prosessin alkuvaiheessa poliisi
tarvitsee terveydenhuolloilta ja lastensuojeluviranomaisilta sen verran tietoja, että se voi päättää esitut-
kinnan käynnistämisestä. Kun rikosilmoitus on tehty, asian selvittämisvastuu siirtyy poliisille. Jos on pe-
rusteltua syytä epäillä, että rikos on tapahtunut, poliisi aloittaa esitutkinnan.

Poliisi esitutkintaviranomaisena päättää, mitä toimenpiteitä ja missä laajuudessa niitä tehdään rikok-
sen selvittämiseksi. Poliisi voi asian selvittämiseksi kuulla henkilöitä, hankkia näyttöä pakkokeinojen
(kotietsintä, kiinniottaminen, ym.) tai teknisten tutkimusten avulla. Sen lisäksi, että poliisi voi tehdä
toimenpiteitä itse, se voi pyytää virka-apua muilta viranomaisilta. Toisen viranomaisen on annettava
poliisille virka-apua sellaisen tehtävän suorittamiseksi, johon viranomainen on toimivaltainen. Poliisi
voi esimerkiksi pyytää virka-apua lääkäriltä lapsen somaattisen tutkimuksen tekemiseksi tai lapsen
kuulemiseksi. Esitutkinnassa poliisilla on oikeus kuulla lasta tapahtuman vuoksi. Tutkinnanjohtaja voi
päättää, että muukin kuin esitutkintaviranomainen voi kuulustelijan valvonnassa esittää kysymykset
lapselle, ja tällöin poliisi pyytää virka-apua psykologilta tai lastenpsykiatrilta lapsen oikeuspsykologisen
haastattelun tekemiseksi.

Virka-apua antanut toimipaikka antaa tekemistään tutkimuksista lausunnon poliisille. Poliisi laatii esi-
tutkinnassa kertyneestä materiaalista esitutkintapöytäkirjan, joka asianosaisilla on oikeus saada. Kun
esitutkinta on valmis, asia siirtyy syyttäjälle syyteharkintaa varten ja edelleen mahdollisesti tuomiois-
tuinkäsittelyyn.

Poliisin yhteistyö muiden viranomaisten kanssa on ensiarvoisen tärkeää, jotta esitutkinnassa saataisiin selville mahdollisimman luotettavasti asiaan vaikuttavat seikat ja näyttö sen selvittämiseksi, onko tapahtunut rikosta vai ei. Erityisen tärkeää on poliisin yhteistyö syyttäjän kanssa, koska syyteharkinta ja edelleen mahdollinen oikeuskäsittely perustuu esitutkinta-aineistoon. Yhteistyön aloittaminen syyttäjän kanssa jo esitutkinnan alkuvaiheessa on tärkeää, jotta tutkinnassa tehtävät toimenpiteet tukisivat mahdollisimman hyvin syyteharkintaa ja edelleen myöhemmin asian käsittelyä tuomioistuinkäsittelyssä. Poliisin ja syyttäjän yhteistyötä on käsitelty enemmän kohdassa 5.4.1.

5.4 Syyttäjän rooli

5.4.1 Syyttäjän ja poliisin esitutkintayhteistyö

Esitutkintalain (449/1987) mukaan vastuu esitutkinnasta on esitutkintaviranomaisilla eli poliisilla. Esitutkinnassa selvitetään rikos ja sen teko-olosuhteet sekä muut syytteestä päättämiseen tarvittavat seikat. Syyttäjä ei ole esitutkintaviranomainen. Esitutkinnan tarkoituksena on kuitenkin toimia syyteharkinnan pohjana ja mahdollisen rikosprosessin valmisteluna siten, että rikosprosessi voidaan toteuttaa keskitetysti. Syyttäjällä on viimekätinen vastuu esitutkinnan asianmukaisuudesta (laillisuudesta ja kattavuudesta) sekä sen objektiivisuudesta. Niin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaankin puhuvat seikat on tuotava tutkinnassa esiin. Syyttäjän on myös varmistauduttava siitä, että esitutkintapöytäkirja on siten laadittu, että se kelpaa syyteharkinnan pohjaksi ja rikosprosessin valmisteluasiakirjaksi. Yhteistyöllä varmistaudutaan tutkinnan laadusta ja siitä, että lapsen etu tulee esitutkinnassa riittävässä määrin huomioiduksi. Tämä edellyttää aktiivista yhteistyötä syyttäjän ja esitutkintaviranomaisten välillä.

Syyttäjän ja poliisin yhteistyö käynnistyy yleensä kun poliisi on tehnyt syyttäjälle ilmoituksen tutkittavakseen tullee rikosasiasta. Esitutkintalain 15 §:n 1 momentin mukaan poliisin on tehtävä ilmoitus muun kuin yksinkertaisen asian esitutkinnasta. Lapsen kohdistuvaa seksuaalirikosepäilyä on vakiintuneesti pidetty tällaiseksi. Myös valtakunnansyyttäjän ohjeen (VKS: 2008:2) mukaan ilmoitus on tehtävä kun rikoksen vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta vankeutta tai enemmän tai tutkittavaan rikokseen liittyy lastensuojelullisia toimenpiteitä. Ohje on annettu samansisältöisenä myös poliisihallinnossa. Ennakoilmoituksen tekeminen on ensiarvoisen tärkeää asianmukaisen esitutkintayhteistyön käynnistymiseksi.

Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien rikosepäilyjen tutkinnassa syyttäjän ja poliisin tulee pääsääntöisesti laatia tutkintasuunnitelma ja tarkentaa sitä tarpeen vaatiessa tutkinnan edetessä.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 11 §:n 2 momentin mukaan lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on annettava mahdollisuuksien mukaan tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettavaksi. Lapsen kohtaamista esitutkinnassa koskevassa poliisin ohjeessa (SM-2006-02026/Ri2) todetaan että lapsen kuulustelun suorittaa pääsääntöisesti poliisi ja että alle kuusivuotiaan lapsen kuulustelusta poliisi voi tarvittaessa neuvotella asiantuntijan kanssa. Päätöksen asiantuntijakuulustelijan käyttämisestä tekee ohjeen mukaan aina tutkinnanjohtaja. Syyttäjän näkökulma on kuitenkin tärkeä, koska syyttäjä kantaa lopullisen vastuun esitutkinnasta ja siihen sisältyvän todistusaineiston laadusta.

Siihen, kuka on oikea henkilö puhuttamaan lapsen yksittäisessä rikosasiassa vaikuttaa lapsen iän ohella mm. hänen kehitystasonsa, rikoksen vakavuus sekä muu asiassa käytettävissä oleva näyttö. **Käytäntö on osoittanut, että poliisin ohjeistukseen otettu kuuden vuoden ikäraja on aivan liian matala ja kategorinen.**

Kyseisen esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen säännöksen mukaan lasten kuulemiset on mahdollisuuksien mukaan annettava erityisesti perehtyneiden poliisimiesten tutkittavaksi. **Lainkohta on muotoilultaan aivan liian avoin, ja johtaa siihen, että käytännössä kuka tahansa poliisi voi kuulla lapsen. Myöskään termille "erityinen perehtyneisyys" ei ole annettu mitään sisältöä ja parhaassakin tapauksessa lasten kuulemiseen perehdytään käytännön työssä ja lyhyillä kursseilla.**

Lapsen kuulemisesta tehty tallenne on yleensä keskeisin näyttö lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kuuleminen tapahtuu ainoastaan esitutkinnassa, eikä lasta kuulla enää oikeudenkäynnissä kuin poikkeuksellisesti, eikä kuulustelun mahdollisia puutteita voida täydentää enää oikeudenkäynnissä. Tämän vuoksi on tärkeää, että syyttäjä saa tiedon asiasta heti esitutinnan alkuvaiheissa, jotta hän voi esittää näkemyksensä siitä, kuka kuulee lapsen ja toisaalta voi osallistua lapsen kuulemistilaisuuteen tarvittaessa. Jos lapsen kertomusta ei ole saatu asianmukaisella tavalla, syyte hylätään, jollei muu näyttö ole poikkeuksellisen vahvaa.

Mikäli syyttäjä osallistuu aktiivisesti jutun tutkinnan suunnitteluun ja kuulustelevan tahon valintaan, voidaan lapsen kuuleminen toteuttaa syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin kannalta tarkoituksenmukaisesti. Samalla lasta rasittavilta turhilta uusintakuulusteluilta vältytään, kun kuulustelu on tehty tarvittavalla ammattitaidolla.

Hyödylliseksi on osoittautunut menettely, jossa syyttäjä osallistuu tutkintasuunnitelman laatimiseen, lapsen kuulemiseen liittyvien vaihtoehtoisten hypoteesien (selitysmallien) laadintaan ja on läsnä lasta kuultaessa, jolloin täydentävät kysymykset on mahdollista esittää samassa tilaisuudessa. **Tällaisen käytännön omaksuminen jokaisessa lapsen kohdistuneessa rikosasiassa vaatisi kuitenkin selvästi nykyistä enemmän asiaan erikoistuneita syyttäjiä kaikille paikkakunnille.**

Käytännön ongelmaksi esitutkintayhteistyössä paikkakuntakohtaisin eroin on muodostunut se, että laista ja poliisin ja syyttäjän ohjeistuksesta huolimatta ennakoilmoituksia ei aina tehdä, ne tehdään liian myöhäisessä vaiheessa tai syyttäjät eivät osallistu poliisin ilmoituksesta huolimatta esitutkintayhteistyöhön riittävän aktiivisesti. Tämä aiheuttaa lisätutkimusten tarvetta, kun kaikkia syyttäjän mielestä tarpeellisia seikkoja ei ole selvitetty, lapsi olisi pitänyt kuulla asiantuntijan toimesta, asiassa ei ole tehty riittävää hypoteesien asettelua, jne. Varsinkin akuuteissa tapauksissa ja pienten lasten tutkimuksissa saatetaan ajan kulumisen vuoksi menettää oikeudenkäynnin kannalta olennaista näyttöä.

Ongelmana on myös, että usealla paikkakunnalla ei ole riittävän nopeasti saatavilla asiantuntija-apua lapsen haastattelemiseksi. Pahimmillaan lapsen haastatteleminen saattaa tapahtua vasta useiden kuukausien, jopa vuoden päästä. Asiantuntijoiden resurssipulan vuoksi poliisi saattaa joutua kuulemaan itse hyvinkin nuoria lapsia tai lapsia tilanteissa, joissa rikoksen epäillään tapahtuneen perheen sisällä. Asiantuntijan työryhmissä tekemät lasten puhutukset niihin liitettyine lausuntoineen ovat myös vaikeissa tapauksissa osoittautuneet selvästi perinteistä esitutkintaa informatiivisemmiksi.

Lasten puhuttamiseen vaadittavaa erityisosaamista ei lainsäädännöstä huolimatta ole kaikissa poliisi-piireissä kattavasti.

Esitutkintayhteistyön aikana tulee harkittavaksi myös lapsen edunvalvonnan tarve. Esitutkinnassa alle 15 -vuotiaan lapsen puhevaltaa käyttää hänen edunvalvojansa. Henkilöön kohdistuvassa rikoksessa 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on edunvalvojansa ohella rinnakkainen puheoikeus. Yleensä edunvalvojana on lapsen huoltaja. Lapsen ja huoltajan etujen ollessa ristiriidassa siten, ettei huoltaja kykene valvomaan lapsen etua puolueettomasti, tulee lapselle määrätä edunvalvoja käyttämään lapsen puhevaltaa huoltajan sijasta. Mikäli lapselle ei ole jo hankittu tarvittavaa edunvalvojaa esimerkiksi sosiaaliviranomaisten toimesta, syyttäjä joutuu huolehtimaan siitä, että asiassa ryhdytään lastensuojelulain ja holhoustoimilain edellyttämiin toimenpiteisiin edunvalvojan määräämiseksi.

Holhoustoimilain 32 §:n mukaan edunvalvoja ei saa edustaa päämiestään, jos vastapuolena on edunvalvoja itse, edunvalvojan puoliso tai muu edunvalvojalle läheinen henkilö. Edunvalvojan jääviyssäännökset koskevat kaikkia edustamistilanteita.¹³ Jääviyssäännöksiä sovelletaan siten tapauksiin, joissa edunvalvoja käyttää päämiehensä puhevaltaa esimerkiksi esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Myös lastensuojelulain 22 §:n mukaan lastensuojeluasiassa lapselle tulee määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi. Kyseinen säännös ei suoranaisesti kiellä toista vanhempaa käyttämästä lapsen puhevaltaa tilanteissa, jossa vanhemman puoliso on epäiltynä. Ilmeinen puolueettomuuden vaarantamisen mahdollisuus voi kuitenkin vallita esimerkiksi silloin, kun huoltajan tai hänelle läheisen henkilön epäillään tai todetaan pahoinpidelleen tai käyttäneen seksuaalisesti hyväkseen lasta (HE 252/2006). Näin ollen tulkinnallisena lähtökohtana voitaneen pitää, että eturistiriita ko. tilanteissa on olemassa ja edunvalvoja tulisi asianomistajan vaatimusten esittämistä varten näissä tapauksissa määrätä.

Etenkin suurilla paikkakunnilla edunvalvojan määrääminen kestää kuitenkin usein kauan ja saattaa viivästyttää tutkintaa huomattavasti. Viivästyttä voidaan osin välttää sillä, että sosiaaliviranomaiset tarpeen vaatiessa ja hyvissä ajoin huolehtivat edunvalvojan määräyksen hakemisesta. Tämä kuitenkin edellyttää, että asia on tullut vireille lastensuojeluasiana sosiaaliviranomaisessa. Asiaa helpottaisi myös, jos poliisilla ja syyttäjällä olisi oikeus hakea edunvalvojan määräys alaikäiselle. Holhoustoimilain mukaan tämä ei nykyisin ole mahdollista. Oikeusministeriön ja sisäasianministeriön 12.3.2007 esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistusta valmistelemaan asettama toimikunta ehdottaakin, että uuden esitutkintalain 8 §:n mukaan tutkinnanjohtajalla olisi oikeus ja tarvittaessa myös velvollisuus tehdä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Toimikunnan ehdotuksen mukaan syyttäjällä olisi tutkinnanjohtajan kanssa rinnakkainen oikeus hakemuksen tekemiseen. **Uuteen esitutkintalakiin tulisikin sisällyttää poliisille ja syyttäjälle oikeus edunvalvojan määräyksen hakemiseen käräjäoikeudesta.**

Lisäksi esitutkintayhteistyön aikana tulee ratkaistavaksi kysymys tukihenkilön ja oikeudenkäyntiavustajan hankkimisesta asianomistajalle. Pääsääntöisesti epäillyllä tulee myös jo esitutkinnan aikana olla avustaja. Avustaja on tärkeä epäillyn oikeusturvan kannalta. Avustajan avulla voidaan ehkäistä menettelyä ja tilanteita, jotka antavat aiheen myöhemmille prosessiväitteille.

5.4.2 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa

Syyttäjän rooli lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä ei rajoitu pelkästään yhteistyöhön syyttäjän ja poliisin välillä vaan yhteistyötä tehdään myös sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Rikokset tulevat usein ilmi kyseisten viranomaisten tekemien ilmoitusten kautta ja heidän asiantunteutensa hyödynnetään tutkinnan aikana. Eri paikkakunnat Suomessa ovat kehittäneet viranomaisyhteistyökäytäntöjä ja -malleja, joilla pyritään tehostamaan epäiltyjen lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämistä. Esimerkkinä mainittakoon Ahvenanmaan Barnahus-malli ja niin sanottu Tampereen malli. Syyttäjä on kutsuttu mukaan poliisi- terveydenhuolto- ja sosiaaliviranomaisten yhteistyöpala- vereihin, joissa on voitu keskustella ja sopia asian edellyttämistä toimenpiteistä. Syyttäjän tehtävänä on ollut tuoda rikosoikeudellinen ja rikosprosessioikeudellinen osaamisensa eri viranomaistahojen käyttöön sekä varmistua siitä, että syyteharkinnan ja mahdollisen rikosprosessin vaatimukset tulevat esitutkinnassa täytettyä. Syyttäjän on myös kyettävä tekemään esitutkinnan, syyteharkinnan ja rikosprosessin vaatimukset, periaatteet ja menettelytavat ymmärrettäviksi muille viranomaisille. Moniammatillinen viranomaisyhteistyö on kuitenkin ollut vielä valitettavan satunnaista. Sitä on järjestetty eri paikkakunnilla vaihtelevasti ja vaihtelevin käytännöin.

13 Välimäki, 2008, s. 84 ja HE 146/1998

1.1.2009 voimaan tulleen lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämistä koskevan lain (1009/2008) ja siihen liittyvän tämän työryhmän avustuksella laaditun mallisopimuksen (ks. kohta 2.6) yhtenä tarkoituksena onkin ollut tiivistää ja yhtenäistää rikosepäily selvittämiseen liittyvää viranomaisyhteistyötä. Mallisopimuksen mukaan yhteistyöstä on sovittu muun ohessa, että syyttäjä kutsutaan pääsääntöisesti lapsen oikeuspsykologista tutkimusta koskevan virka-apupyynnön johdosta pidettävään viranomaisneuvotteluun. Neuvottelu voidaan pitää myös ilman syyttäjää, mikäli muutoin syntyisi tutkimusta haittaavaa viivytystä. Syyttäjän osallistuminen viranomaisneuvotteluun on kuitenkin tärkeää. Lapsen kohdistuneiden seksuaalirikosepäilyjen selvittämistä koskevat tutkimukset ja asiantuntijalausunnat tehdään rikostutkinnallisista ja rikosprosessuaalisista syistä, mikä asettaa niille korkeita laatuvaatimuksia. Asiantuntijalausunto on varsin keskeinen osa esitutkinnan ja oikeudenkäynnin todistusaineistoa. Sillä on huomattava painoarvo syyteharkinnassa syyttäjän arvioidessa esitutkinnassa hankittua näyttöä ja syytekynnyksen ylittymistä sekä myöhemmin mahdollisessa oikeudenkäynnissä. Lausunnon antanutta henkilöä tai henkilöitä voidaan myös tarpeen vaatiessa kuulla oikeudessa todistajina tai asiantuntijoina. Tutkimusten ja lausuntojen on siis vastattava syyteharkinnan ja rikosprosessin tarpeita. Ne ovat osa esitutkintaa ja syyttäjällä on lopullinen vastuu esitutkinnasta. Tämän vuoksi syyttäjän näkemys siitä, mitä toimenpiteitä hyväksikäyttöepäilyn selvittämiseksi tehtävään tutkimukseen tulisi kuulua ja millä aikataululla toimenpiteet tulisi suorittaa, on tärkeää.

Syyttäjien tyypillisiä yhteistyötahoja ovat poliisin lisäksi terveydenhuollon henkilöstö ja sosiaaliviranomaiset. Käytännössä yhteistyö keskittyy tutkinnanjohtajan ja tutkivan poliisin kanssa tehtävään esitutkintayhteistyöhön ja terveydenhuollon ja sosiaalitoimen ym. viranomaiset tulevat yhteistyötahoiksi esitutkinnan aikana, kun poliisi pyytää asiassa virka-apua. Joskus myös muutoin näyttöä hankittaessa, kun lasta koskevaa tietoa on eri viranomaistahojen hallussa. Lisäksi yhteisiä koulutustilaisuuksia on järjestetty.

Suurimpana epäkohtana onkin se, että lasten asioita käsittelevien työntekijöitten tietotaso kaikissa viranomaisissa vaihtelee suuresti. Lasten kanssa työskentelevien eri toimijoiden järjestelmiä ei ole organisoitu riittävän selkeästi niin, että yksittäinen työntekijä tietäisi, kenen puoleen kääntyä hyväksikäyttöepäilyn herättyä. Järjestelmien pitäisi olla rakenteiltaan niin selkeitä, ettei yksittäisen työntekijän päätäntävaltaan jää, tehdäänkö asiassa ilmoitus sosiaaliviranomaiselle tai tekeekö sosiaaliviranomainen asiassa tutkintapyynnön. Kun päätöksenteko ei ole avointa, organisoitua ja valvottua, voidaan perustellusti kysyä, jääkö osa epäilyistä toimittamatta poliisille, jolle lain mukaan kuuluu tehdä päätös siitä, täyttyykö esitutkinnan aloittamiseen vaadittava "syytä epäillä" kynnyks. Epätietoisuus toimintatapojen suhteen näkyy myöhään tehtyinä tutkintapyyntöinä, jolloin esitutkinta vaikeutuu.

Selvää on, että kaikissa viranomaistahoissa, jotka osallistuvat lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien rikosepäilyjen selvittämiseen, tarvitaan erikoistumista ja erikoisosaamista.

5.5 Terveydenhuollon rooli

Lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn selvittäminen on laaja-alaista ammattitaitoa vaativa tutkimus, sillä se vaatii sekä lapsuuden että nuoruusiän kognitiivisen ja psyykkisen kehityksen tuntemusta ja rikostutkinnallista asiantuntemusta. Tämän selvittämisen tulisi samalla tapahtua sekä lapsen kehitystaso ja psyykinen tilanne huomioon ottaen että oikeudenmukaisen rikostutkinnan vaatimalla tavalla.

Nuorten osalta epäilyn selvittämiseen liittyvät käytännöt ovat vielä vakiintumattomat sekä poliisin että terveydenhuollon osalta. Terveydenhuollossa selvityksiä on tehty myös nuorille, tosin enimmäkseen tytöille, mutta on mahdollista, että vain pieni osa nuorista ohjautuu näihin selvityksiin. Etenkin nuoriin kohdistuvien seksuaalirikosten muoto on muuttunut uuden informaatiotekniikan myötä.

Terveydenhuollossa seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvät haastattelut ja muut tutkimukset tapahtuvat ainoastaan poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen virka-apupyynnön perusteella. Hyväksikäyttöepäilyn selvittäminen on osa rikoksen esitutkintaa ja poikkeaa näin ollen merkittävästi terveydenhuollon muista tehtävistä. Seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen ei ole sairauden diagnosointia tai hoitoa, vaan epäillyn tapahtuman todenperäisyyden tutkimusta ja pyydetessä haitan asteen arviointia. Lasten/nuorisopsykiatriassa muuten paljon käytetyt tutkimusmenetelmät eivät hyväksikäyttöselvittelyissä sovellu todistusaineistoksi siitä, onko rikosta tapahtunut vai ei. Hyvin usein lapsen ja nuoren haastattelu on ainoa tiedonlähde hyväksikäyttöselvittelyssä muun todistusaineiston (esim. kuvat, videot, epäillyn tunnustus, somaattiset löydökset) puuttuessa. Mitkään psykologiset testit eivät anna näyttöä hyväksikäytöstä, kuten ei myöskään esim. vuorovaikutusarviot. Viimeksi mainitut voivat antaa tietoa lapsen/nuoren ja vanhempien välisestä kommunikaatiosta sekä esim. siitä, pelkääkö lapsi vanhempansa, mutta ei yksittäisistä tapahtumista. Psykologinen tutkimus voi antaa tietoa lapsen/nuoren kognitiivisesta toiminnasta ja psyykkisestä tilasta, mutta ei varsinaisesti siitä, onko hyväksikäyttö tapahtunut.

Nykyisellään poliisi on pyytänyt virka-apua pääosin alle kouluikäisten ja vakavasti oireilevien lasten kohdalla. Tärkein osa virka-apua on ollut lapsen oikeuspsykologinen haastattelu ja lapsen kertomuksen luotettavuuden arviointi esitietojen ja lapsen haastattelun ja mahdollisen muun tutkimuksen perusteella. Tutkimuksien suorittamista varten tarvitaan asiantuntemusta lapsuusiän ja nuoruusiän kognitiivisesta, psyykkisestä sekä seksuaalisesta kehityksestä. Erityisesti pienen lapsen haastattelu vaatii asiantuntemusta a) lapsen muistista ja sen toiminnasta sekä siitä miten muistikuvat voivat vääristyä, b) lasten kielellisestä kehityksestä, c) lasten johdateltavuudesta, sekä d) tutkimustiedosta koskien lasten haastatteluja niiden suorittamista.

Nuorista haastatteluja pyydetään harvemmin kuin pienistä lapsista. Usein hyväksikäyttöepäilyn selvittäminen käynnistyy vasta sen jälkeen, kun nuori on hakeutunut erilaisten psyykkisten oireiden vuoksi terveydenhuoltoon. Näissä tapauksissa lausuntoa pyydetään paitsi nuoren kognitiivisesta tasosta, myös aiheutuneesta haitasta. Siten tutkimus muotoutuu erilaiseksi kuin pienten lasten kohdalla. Nuorten haastattelussa kehitysvaiheen tuntemus on tärkeää. Nuori voi esim. puhua korostetun ”huolettomasti” aiheesta, joka on ollut ja on edelleen hänelle traumaattinen. Tällöin hänen käyttöksensä voi johtaa liian tunkeutuvaan lähestymistapaan.

Terveydenhuollossa tehtävien hyväksikäyttötutkimusten lähtökohtana ovat poliisin ja syyttäjän asettamat esitutkinnan vaatimukset. Hyväksikäyttöepäilyn selvittämisessä tarvitaan sujuvaa yhteistyötä terveydenhuollon, lastensuojelun, poliisin ja syyttäjän välillä. Poliisin ja asiantuntijayksikön yhteistyö tulisi olla jatkuvaa siten, että mahdollisista virka-apupyynnöistä ja toimenpiteistä voidaan keskustella ja konsultoida jo ennen pyynnön lähettämistä esim. puhelimitse tai yhteistyöpalaverissa.

Tavallisesti terveydenhuollossa tehtävät lasten haastattelut ja tutkimukset etenevät seuraavien vaiheiden mukaan, kuitenkin yksilöllisesti suunniteltuna:

1. Virka-apupyynnön saapuminen
2. Lapsen haastattelu- ja muun tutkimuksen suunnitteluvaihe
 - Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen, tutkimushypoteesien laatiminen
3. Lapsen haastattelu- ja tutkimusvaihe
 - Vanhempien/hoitajien haastattelut
 - Lapsen oikeuspsykologinen haastattelu ja mahd. muu tutkiminen sekä lapsen kertomuksen arviointi
4. Lausunto

5. Palaute ja mahd. lähetteet
 - Viranomaisneuvottelu II, mahd. palautekeskustelut ja jatkohoitoneuvottelut
6. Mahdolliset oikeudenkäynnit

Haastattelu- ja tutkimusohjelman sisältämien osioiden tärkeys vaihtelee tapauksesta toiseen, joten kaikkia osioita ei ole välttämätöntä sisällyttää jokaiseen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen, vaan haastattelu ja tutkimukset on syytä suunnitella tapauskohtaisesti. Terveystieteiden tutkimuksessa tulisi noudattaa Stakesin¹⁴ ohjeita.

Haastattelua ja tutkimusta suunniteltaessa laaditaan, esitetietojen perusteella, epäilyn vaihtoehtoisia selityksiä, eli tutkimushypoteeseja. Haastattelu ja tutkimus suunnitellaan näiden hypoteesien pohjalta ja tutkimuksen loppulausunnossa otetaan kantaa siihen, mikä hypoteeseista sai tukea ja millä tavalla, mitkä taas eivät saaneet tukea. Lausunnon johtopäätökset perustuvat lapsen esitetietoihin sekä lapsen kertomukseen ja lausunnosta tulisi selvästi käydä ilmi, millä perusteella johtopäätökset on tehty.

Lapsen haastattelussa tulisi esitutkintalain mukaan olla läsnä poliisi (seuraamassa haastattelua taustahuoneessa). Tarpeen vaatiessa myös syyttäjä voi olla paikalla, sekä mahdollisesti epäillyn avustaja. Lain mukaan epäillylle on varattava tilaisuus esittää esitutkinnassa kysymyksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli epäillyn avustaja ei ole läsnä seuraamassa haastattelua, tulisi epäillylle ja hänen avustajalleen pian haastattelun jälkeen järjestää mahdollisuus tutustua haastatteluun ja sen perusteella esittää lisäkysymyksiä ns. kontradiktorisen periaatteen toteuttamiseksi. Mahdolliset kysymykset muokataan lapselle sopivaan muotoon ja haastattelija ja hänen työryhmänsä ottavat kantaa siihen, voidaanko kaikkia kysymyksiä esittää. Esimerkiksi johdattavia tai syyllistäviä kysymyksiä ei yleisesti ottaen voida hyväksyä esitettäviksi. Mikäli tutkimus on suunniteltu siten, että lapsen haastattelussa huomioidaan kaikkien osapuolten näkökulmat eri tutkimushypoteesien kautta, ei välttämättä tarvita uutta haastattelua, mikäli epäilty ei näe tarpeellisenä esittää lisäkysymyksiä.

Seksuaalisen hyväksikäytön tutkimukseen voi liittyä poliisin/syyttäjän pyynnöstä myös haitanasteen arviointi eli terveydenhuollolta pyydetään arviota tutkittavan psyykkisestä tilasta ja mahdollisesti tulevaisuudessa arviota siitä, voidaanko yli 12-vuotiasta lasta kuulla oikeudessa. Tutkimuksen kannalta on myös haasteellinen tilanne, jossa lapsi (usein nuoruusiässä) kertoo vuosia aikaisemmin tapahtuneesta hyväksikäytöstä.

Niissä terveydenhuollon työryhmissä, jotka näitä selvittelyjä tekevät, tulisi olla tietoa tarvittavista juridista seikoista (kuten esitutkinta ja rikosprosessi), lasten seksuaalirikosten osoittamista, hypoteesien laatimisesta ja niiden systemaattisesta testaamisesta, sekä lasten/nuorten oikeuspsykologien ja psykiatristen haastattelujen tekemisestä ja saatujen tutkimustulosten arvioimisesta. Tällä hetkellä Suomessa ei ole systemaattista koulutusta tälle alalle. Terveystieteiden tutkimuksessa tehtävien tutkimusten sisältö ja laatu tulisi olla valtakunnallisesti yhdenmukainen.

14 Taskinen, 2003, koko teos

6 Työryhmän tekemät selvitykset

6.1 Kysely sairaanhoitopiireille

Kysely seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisen toteuttamisesta tehtiin sairaanhoitopiirien lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian ylilääkäreille kesällä 2008 osin strukturoituja ja osin avoimia kysymyksiä sisältävällä kyselyllä. Määräaikaan mennessä saatiin 23 vastausta ja jälkikäteen 3 vastausta, joista on koottu tähän keskeisimpiä tietoja.

Yleensä ei ollut kirjallisia sopimuksia ao. selvitysten suorittamispaikoista. Poikkeuksia olivat kahdessa toimiyksikössä tehdyt kirjalliset sopimukset ja kahden sairaanhoitopiirin kirjalliset toimintamallit. Toiminnasta vastasi yleensä ao. yksikön ylilääkäri. Selvityksiä tehtiin hyvin erilaisissa yksiköissä. Yliopistosairaaloissa toimi lastenpsykiatrian oikeuspsykiatriset työryhmät, joihin ohjattiin kaikkialla aina hyvin pienet lapset ja vaihdellen vanhempia lapsia. Selvityksiä tehtiin myös lastenpsykiatrian avohoitoyksiköissä ja kasvatus- ja perheneuvoloissa, joissa oli lääkäri. Nuoruusikäisten selvitykset tehtiin pääsääntöisesti nuorisopsykiatrian avohoitoyksiköissä.

Selvitykset tehtiin pääosin poliisin pyynnöstä, mutta osa selvityksiä tekevistä yksiköistä toi esille ns. harmaat pyynnöt, eli tutkimuspyynnön oli tehnyt poliisi ilman virka-apupyynnöä tai asianajaja.

Työntekijöiden koulutus vaihteli. Useat olivat käyneet Tampereen yliopiston järjestämän oikeuspsykiatrisen koulutuksen, mutta osassa työryhmistä ei ollut spesifisesti tähän tehtävään kouluttautunutta henkilökuntaa, vaan ammattitaitoa oli kartutettu erilaisilla koulutuspäivillä, ja STAKES:n ohjetta käytettiin toimintamallina. Käytetyt tutkimusmenetelmät vaihtelivat. Joissakin yksiköissä tehtiin laaja lastenpsykiatrisen/nuorisopsykiatrisen kliininen tutkimus, osa rajasi tehtävänsä kuulemiseen ja suppeaan psykiatriseen tutkimukseen. Vaikutti siltä, että esitutkinnan vaatimukset ja kliinisen työn vaatimukset eivät erottuneet selkeästi.

Myös siinä, kenelle annettiin lausuntoja, oli vaihtelua. Osa antoi lausunnon vain poliisille, osa myös lastensuojelulle ja osa myös asianajajille.

Kyselyn perusteella tuli esille seuraavia kysymyksiä ja kehittämiskohteita:

- Tutkimukset toivottiin keskitettävän siten, että tutkijoille syntyy riittävä ammattitaito ja ajankäytön voi suunnitella
- Toivottiin selkeitä ohjeita siihen, mitä tutkimuksen tulee sisältää, kenelle kuuluu litterointi, miten asiakirjat säilytetään ja miten hyvin erilaiset tutkimukset hinnoitellaan
- Toivottiin selkeää koulutusta ja työnohjausta
- Toivottiin selkeää työn hinnoitteluohjetta
- Nuorten tutkimuskäytännöt seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisessä todettiin epäselviksi
- Lisäksi toivottiin yhteistyön selkiyttämistä lastensuojelun kanssa mm. edunvalvojan määräämisen ja tapaamisoikeuksien osalta.
- Toivottiin poliisin roolin selkiyttämistä esitutkinnan johtajana
- Todettiin, että toiminnan kehittämiseksi tarvittaisiin selkeä palautejärjestelmä.

6.2 Kysely lastensuojelun toimijoille

Työryhmä toteutti keväällä 2009 kyselyn, jonka tarkoituksena oli kartoittaa olemassa olevia toimintakäytäntöjä ja viranomaisten yhteistyötä tilanteissa, joissa epäillään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Kysely lähetettiin 36 kunnan lastensuojelun johtavalle sosiaalityöntekijälle helmi-maaliskuun -09 vaihteessa. Vastausprosentiksi saatiin 41.

Kyselyyn vastanneiden johtavien sosiaalityöntekijöiden alaisuudessaan on keskimäärin 7 lastensuojelun sosiaalityöntekijää.

Kyselyn mukaan tieto hyväksikäyttöepäilystä oli tullut pääosin lastensuojeluilmoituksen kautta. Terveyskeskus, sairaala ja poliisi olivat tehneet ilmoituksista suurimman osan. Sosiaalityöntekijän oman havainnon perusteella oli saatu tietoa vain yhdessä tapauksessa.

Ensimmäinen taho, johon sosiaalityöntekijä oli yhteydessä saatuaan tiedon hyväksikäyttöepäilystä, oli pääsääntöisesti työpari tai muu oman työyhteisön jäsen. Yli kolmasosa vastaajista oli konsultoinut poliisia ensisijaisesti.

Kyselyyn vastanneista 71 % ilmoitti tehneensä asian johdosta tutkintapyyntöä poliisille. 80 %:ssa tapauksia tutkintapyyntöä oli tehnyt sosiaalityöntekijä tai johtava sosiaalityöntekijä. Tapauksissa, joissa rikosilmoitusta ei tehty, päätöksen teki yli kahdessa kolmasosassa johtava sosiaalityöntekijä ja yhdessä kolmasosassa sosiaalityöntekijä.

Työntekijät olivat konsultoineet suurimmaksi osaksi työpariaan tai lähiesimiestään ennen päätöstä siitä, tehdäkö rikosilmoitus vai ei. Puolet vastaajista oli konsultoinut myös poliisia. Kyselyyn vastanneista kolme sosiaalityöntekijää ilmoitti konsultoineensa lakimiestä.

Lastensuojelun tukitoimet käynnistyivät lähes puolessa tapauksia alle viikon kuluessa. Hieman alle puolet vastaajista ilmoitti tukitoimien käynnistymisen kestäneen viikosta kahteen kuukauteen. Kolme vastaajaa ilmoitti, ettei asia aiheuttanut muutoksia tukitoimiin, koska lapsi oli jo lastensuojelun tukitoimien piirissä.

Yli puolet vastaajista ilmoitti rikosilmoituksen tehdyn viikon-kuukauden kuluttua asian tultua vireille. Noin puolet vastaajista ilmoitti poliisitutkinnan käynnistyneen 2-3 viikon kuluttua rikosilmoituksen tekemisestä. On huomattava, että suurin osa vastanneista sosiaalityöntekijöistä ei osannut sanoa, milloin poliisin tutkimus käynnistyi. Suurin osa vastaajista ei osannut myöskään sanoa, milloin lapsi pääsi terveydenhuollon tutkimuksiin. Tutkimuksiin pääsyssä oli viivettä; pisimmillään tutkimuksiin pääsy kesti 10 kuukautta. Kaksi vastaajaa ilmoitti tutkimuksiin pääsyn kestäneen 1-2 kuukautta.

Yli puolet vastaajista ilmoitti niin ikään, ettei tiennyt, kauanko lapsen tutkimus kesti. Keskimäärin tutkimukset olivat kestäneet 2-3 kuukautta. 70 % tapauksista oli tutkittu sairaalassa poliisin virka-apu-pyyntöä nojalla. Poliisi oli tehnyt itse tutkimukset 60 %:ssa tapauksia.

Pääasialliset yhteistyön muodot seri-tutkimuksen aikana lastensuojelun ja muiden viranomaistahojen välillä olivat neuvottelut, kirjallisten dokumenttien vaihto ja puhelut. Suurin osa (80 %) vastaajista ilmoitti, ettei ongelmia yhteistyössä ollut.

Yksittäisinä vastauksina tuotiin esiin seuraavaa: Epäselvyys tutkimusten alussa, mikä on lastensuojelun rooli. Toisinaan poliisi ei halunnut, että asiaan sekaannutaan tutkimuksellisista syistä, toisinaan odotuksia paljon mm. edunvalvoja). Toimintamalli ei ollut tarpeeksi selvä eri tahoilla.

Kyselyyn vastanneista suurin osa (90 %) ilmoitti lasta tuetun avohuollon tukitoimin. Yhdessä tapauksessa oli tehty huostaanotto ja kahdessa tapauksessa sijoitus avohuollon tukitoimena.

Lapsen tarvitsema (terveydenhuollon antama) hoito käynnistyi välittömästi alle kolmasosassa tapauksista ja kuukauden kuluessa alle viidesosassa tapauksia. Lähes 40 % vastaajista ilmoitti, ettei osaa sanoa. Hoidon viivästymisen syyksi mainitsi 71 % hoitojonot ja vaikeuden löytää sopivaa hoitomuotoa.

Kaksi kolmasosaa vastaajista oli saanut eniten tukea esimieheltään ja kolmannes moniammatilliselta asiantuntijaryhmältä. Puolet oli saanut eniten tukea kirjallisista toimintaohjeista ja 16.7 % ilmoitti, ettei ollut saanut käytännössä tukea juuri lainkaan. Kaikki tukea saaneet ilmoittivat sen olleen riittävää. Vähän yli 90 % ilmoitti tarvitsevansa lisäkoulutusta seri-asiassa. Vain vähän yli viidennes vastaajista ilmoitti osaamisena olevan riittävää tehtävien hoitamisen kannalta.

Kyselyn perusteella esiin nousseet keskeiset kehittämistarpeet:

Lastensuojelun, poliisin ja terveydenhuollon keskinäistä tiedottamista ja yhteistoimintaa on parannettava selvitettyä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä.

Tiedonkulusta ja työnjaosta on sovittava riittävästi ja tarpeellisilta osin. Lastensuojelun asiakassuunnitelmaan on tarpeen kirjata sovittu työnjako, sopimukset tiedonkulusta ja toimenpiteiden aikataulutus.

On tärkeää, että yhteistoiminta on koordinoitua, yhdessä sovittua ja että tiedon kulku on turvattu. Tämä on välttämätöntä paitsi tutkimusten suorittamisen kannalta myös lapsen hoidon sekä huolenpidon turvaamiseksi. Kyselytutkimuksissa ilmeni, ettei lastensuojelussa riittävästi tiedetty, milloin esitutkinta asian johdosta oli käynnistynyt tai milloin lapsi oli päässyt tutkimuksiin ja kauanko tutkimukset olivat kestäneet.

Lastensuojelu arvioi lapsen tuen tarvetta ja turvallisuutta tutkimusten kestäessä. Tämän vuoksi on tärkeää, että asiaan liittyvät viranomaistahot tiedottavat riittävästi toisilleen asian etenemisestä ja omista toimenpiteistään. Tämä on tärkeää paitsi tutkimusten suorittamisen kannalta myös lapsen hoidon sekä huolenpidon turvaamiseksi.

Yhtenäisen toimintamallin luominen on tarpeen. Samoin tarvitaan myös yhteistä koulutusta eri toimijatahoille, jotta luodaan edellytyksiä hyvälle yhteistyölle.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät tarvitsevat monipuolista koulutusta seri-asioiden hoitoon. Koulutuksen avulla on turvattava tehtävän edellyttämä riittävä juridinen, eettinen, menetelmällinen ja myös tunneosaaminen. Työntekijät tarvitsevat vahvat tukirakenteet työlleen; esimiehen ja työyhteisön tuki on tärkeää. Rajanveto siihen, mikä on ”riittävä” pidetty selvitys” tai perusteltu syy epäillä hyväksikäytön tapahtuneen” ei ole helppoa ja vaatii useimmissa tapauksissa moniammatillista viranomaisyhteistyötä ja konsultointia.

Kyselytutkimuksen vastaukset osoittavat, että lapsen tarvitseman hoidon käynnistymisessä oli viivettä; alle kolmasosassa (27,3 %) tapauksia hoito käynnistyi välittömästi tutkimuksen jälkeen. Tämä on parannusta vaativa asia. Aineiston perusteella myös muiden tukitoimien käynnistymisessä oli viivettä. Lastensuojeluun tehtävissä ohjeistuksissa (lastensuojelun sähköinen käsikirja, syksyllä valmistuva lastensuojeluopas) on korostettava, että lastensuojelutarpeen selvitys sekä lapsen turvallisen hoidon ja huolenpidon järjestäminen on tehtävä lastensuojelussa viivytyksettä heti, kun tieto seksuaalisen hyväksikäytön epäilystä saadaan.

Puolet vastaajista ilmoitti saaneensa tukea kirjallisista toimintaohjeista: Kirjallisia toimintaohjeita asianta on vaihtelevasti eivätkä ne ole yhtenäisesti laadittuja. Paikoin ohjeita ei ole tai ne ovat vanhentuneita. Valtakunnallisesti tarvitaan yhtenäisiä toimintaohjeita ja -malleja lastensuojeluun epäiltäessä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

6.3 Kysely poliisille

Sisäasiainministeriö lähetti marraskuussa 2008 kaikille 24 poliisilaitokselle kyselyn, jossa selvitettiin, miten poliisilaitokset ovat huolehtineet lapsen kohdistuvien rikosten selvittämiseen liittyvistä tutkintajärjestelyistä. Kyselyssä laitoksia pyydettiin ilmoittamaan, kuinka paljon kullakin laitoksella on lapsiin kohdistuvien rikosten tutkijoita, minkälaista koulutusta nämä ovat saaneet ja minkälaista koulutusta tutkijat tarvitsisivat. Suurin osa tutkijoista on käynyt Poliisiammattikorkeakoulussa järjestettävän kurssin ”Seksuaalirikokset ja lapsi poliisitoiminnassa”. Vastausten perusteella tutkijat tarvitsisivat lisää koulutusta lasten haastattelemiseen ja työnohjaukseen.

Laitoksia pyydettiin myös ilmoittamaan, minkälaiset tilat niillä on lasten kuulemista varten. Kaikissa poliisilaitoksissa oli järjestetty jonkinlainen erillinen tila ja tarvittavat videolaitteet lasten kuulemistavarten sisäasiainministeriön antaman ohjeen mukaisesti. Kyselyssä selvitettiin myös, kuinka paljon virka-apupyynnöitä laitokset ovat lähettäneet terveydenhuollon viranomaisille vuonna 2008. Laitoksia pyydettiin ilmoittamaan, onko pyynnöissä pyydetty virka-apua lapsen haastattelemiseksi, lapsen vammojen lausumiseksi vai onko niissä pyydetty lausuntoa lapsen kertomuksen luotettavuudesta.

Kaikki poliisilaitokset vastasivat kyselyyn. Kyselyn vastausten perusteella voidaan todeta, että kaikista laitoksista oli lähetetty virka-apupyynnöitä. Osa laitoksista ei pystynyt ilmoittamaan tarkkoja kokonaismääriä lähetetyistä virka-apupyynnöistä, vaan vastaukset perustuivat arvioon. Lähetettyjen virka-apupyynnöiden keskiarvo oli 16 pyyntöä, mediaanin ollessa 10 pyyntöä. Vastauksista kävi ilmi, että eniten poliisi pyytää virka-apupyynnöissään lapsen haastattelemista (keskiarvo 8 pyyntöä, mediaani 9 pyyntöä) tai lausuntoa lapsen vammoista (keskiarvo 11 pyyntöä, mediaani 10 pyyntöä). Lausuntoja lapsen kertomuksen luotettavuudesta pyydetään näitä harvemmin (keskiarvo 5 pyyntöä, mediaani 3 pyyntöä).

Vastauksista kävi myös ilmi, että laitoksissa arveltiin poliisille ilmoitettavien lapsiin kohdistuvien rikosten lukumäärän nousevan, koska uusi lastensuojelulaki on lisännyt sekä viranomaisten että kansalaisten tietoisuutta ilmoittaa rikoksista. Vastauksissa korostettiin paikallisten viranomaisten yhteistyön merkitystä ja toivottiin, että viranomaisten yhteistyötä voitaisiin entisestään syventää ja keskittää, jotta lapsiin kohdistuvat rikokset saataisiin selvitettyä joutuisasti ja laadukkaasti.

6.4 Lastentalo -toimintamalli

Lastentalomallilla tarkoitetaan lapsen kohdistuvan rikoksen selvittämisen järjestämistä niin, että toiminta on lapsilähtöistä. Lasta ei lähetetä paikasta toiseen vaan selvitystyö tapahtuu saman katon alla. Lapsi ei joudu useamman henkilön haastateltavaksi vaan haastattelun tekee erikoiskoulutettu henkilö. Poliisi, syyttäjä, lastensuojeluviranomaiset ja terveydenhuolto työskentelevät yhdessä asiantuntijatyöryhmänä. Tällöin samassa yhteydessä tehdään oikeuspsykologinen haastattelu, somaattinen tutkimus sekä lastensuojeluselvytys. Lapsi saa esitutkintatoimenpiteiden jälkeen välittömän, lyhytkestoisien psykologisen avun, jonka aikana selviää, tarvitseeko hän muunlaisia tutkimuksia tai apua.

Toiminnan avulla voidaan varmistaa, että lapsen kohdistuvan rikoksen selvittäminen on nopea, tehokas ja kaikkien osapuolten oikeusturvan mukainen. Toiminnan avulla varmistetaan lapselle, nuorelle ja perheelle kokemus, että heitä kohdellaan kunnioittavasti ja että he voivat luottaa viranomaisiin. Toiminnalla voidaan varmistaa, että lapsen kuulemiskertoja on mahdollisimman vähän ja nauhoitetut kuulemiset hyväksytään oikeudessa todisteeksi. Toimintatavassa saadaan myös helpommin esille lapsen mahdollisesti aikaisemmin kohdistuneet kaltoinkohtelut tai rikokset. Ennen kaikkea lapselle voi-

daan tarjota hänen tarvitsemansa tuki ja apu nopeammin ja parantaa lapsen ja perheen mahdollisuuksia toipua kokemuksestaan, myös tutkimukseen liittyvistä negatiivisista kokemuksistaan.

Lastentalomalli on käytössä Islannissa, Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa. Ahvenanmaalla on otettu lastentalomalli käyttöön toukokuussa 2007.

Barnahus-malli Islannissa

Islannin Barnahus on perustettu vuonna 1998 amerikkalaisen mallin pohjalta. Se on vanhin pohjoismaisista Barnahus-toimintamalleista. Islannissa on vain yksi Barnahus, joka palvelee koko maata. Islannissa on toteutettu Barnahus-malli, jossa lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaalisen ja fyysisen väkivallan/rikoksen selvittäminen on keskitetty yhteen paikkaan, jossa on erityiskoulutettu henkilökunta. Samassa yhteydessä tehdään lastensuojeluselvytys, lapsen somaattinen tutkimus ja oikeuspsykologinen haastattelu. Eri viranomaiset eivät erikseen haastattele lasta, vaan haastattelua seuraavat lastensuojeluviranomainen, poliisi ja syyttäjä sekä syytetyn puolustusasianajaja voivat esittää haastattelijan välityksellä tarkentavia kysymyksiä. Talossa on erikseen rakennettu kuulusteluhuone, josta on videoyhteys toiseen huoneeseen, jossa viranomaiset seuraavat haastattelua. Videoyhteys voi olla myös oikeussaliin. Haastattelua suorittava psykologi kuulee kysymykset suoraan korvassa olevan kuulokkeen kautta ja hän muokkaa kysymykset lapselle sopiviksi. Kuulustelua voivat seurata videoyhteyden avulla esimerkiksi tuomari, syyttäjä, poliisi, lastensuojelun edustaja ja / tai epäillyn avustaja (jopa epäilty itse). Heistä kuka tahansa voi esittää lapselle kysymyksiä kuulustelijan välityksellä.

Islannin kokemukset kymmenen vuoden ajalta ovat erittäin myönteiset. Barnahus-toiminta on lisännyt yhteiskunnan tietoisuutta lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ja hyväksikäytöstä.

Barnahus-malli Ruotsissa

Ruotsissa Barnahus-mallin kehitys on tapahtunut nopeasti vuodesta 2005. Neljässä vuodessa määrä on kasvanut yhdestä kuuteentoista. Hallitus antoi tehtäväksi yhteisesti kehittää viranomaisten toimintaa yhdessä paikassa tehtävien lapsiin kohdistuvien vakavien rikosten selvittämiseksi. Kokeilutoiminta vuosina 2006–2007 tapahtui kuudella paikkakunnalla. Mukana olivat poliisijohto, oikeuslääketieteen edustajat, sosiaalhallitus ja valtakunnansyyttäjävirsto. Barnahus-kokeilussa yhteistyötä tekevät sosiaalitoimi, poliisi, syyttäjä, oikeuslääketiede, lastenlääkäri ja lapsi- ja nuorisopsykiatria ennen kaikkea alkuvaiheen esitutkinnan ja sosiaalisten olosuhteiden selvityksen osalta. Sosiaalitoimi tai lasten ja nuorten psykiatria vastaa lapsen kriisituesta. Sosiaalipalvelulla on koordinoiva rooli. Toiminnassa kohtaa kaksi eri lähtökohdista ja tavoitteista lähtevää selvitystä eli rikoksen selvittäminen ja sosiaalihuollon eli lastensuojelun selvitys.

Kokeilutoiminnan loppuraportissa todetaan, että kokemukset olivat hyvin positiivisia ja toiminta pysyi erityisesti lisäämään lapsen näkökulman huomioon ottamista. Viranomaiset kokevat, että yhteistyö lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa ja avun tarjoaminen lapselle ovat helpottuneet. Niillä paikkakunnilla, joissa lastentalo toimii, ilmoitetaan useammin rikos viranomaisille verrattuna paikkakuntiin, joissa taloa ei ole. Taloissa hoidettujen lasten vanhemmat ovat olleet tyytyväisempiä saadessaan paremmin tietoa prosessista. Lapsille tehdään useammin haastatteluja ja lääkärintutkimuksia ja lapset saavat helpommin oman avustajan oikeudenkäyntiä varten.

Vaikka taloista on paljon myönteisiä kokemuksia, on mallissa ruotsalaisten tutkijoiden mielestä vielä parannettavaakin. Nyt ilmoitukset ja tutkinta taloissa kattavat lähes yksinomaan lähisukulaisten tekemiksi epäillyt rikokset, kun taas perheen ulkopuolisten tekemiksi epäiltyjä rikoksia ei taloissa tutkita juuri ollenkaan.

Ruotsissa ongelmana ovat myös olleet viranomaisten välinen tiedonvaihto ja pitäytyminen tiukasti omissa tehtävissä. Tutkijoiden mukaan lainsäädäntöä tulee kehittää, jotta tiedonvaihto helpottuu ja toi-

saalta taloissa työskentelevien tulee hyväksyä enemmän se, että taloissa eri viranomaisten tehtäväkentät yhdistyvät, jotta päämäärä voidaan saavuttaa.

Toimintaa arvioidaan kansallisesti ja arviointiraportti on tulossa vuoden 2010 lopussa. Hallitus on antanut myös tehtäväksi luoda yhteiset kansalliset suuntaviivat ja laatukriteerit toiminnalle.

Lastentalo Norjassa

Norjan ensimmäinen lastentalo avattiin vuoden 2007 lopussa. Norjan hallitus on päättänyt, että vuoden 2008 loppuun mennessä taloja avataan kolme lisää ja vuonna 2009 perustetaan talo Osloon.

Norjan taloissa toimivat samat viranomaiset kuin Islannissa. Taloissa on siis poliisin, syyttäjän, lastensuojelun, lääkärin ja psykologien lisäksi tuomari. Hallituksen päätöksen mukaisesti Norjassa talot ovat itsenäisiä, omia rakennuksia, joissa eri viranomaistahot työskentelevät. Tämä edesauttaa sitä, että lapsi todella saa kaiken tarvitsemansa avun yhden katon alta eikä hänen tarvitse käydä monessa eri paikassa eri viranomaisten luona. Tuomari määrää lapsen haastattelusta, jonka suorittaa joko poliisi tai psykologi. Lastentalot keräävät tietoa tutkimuksia varten ja ovat velvollisia auttamaan muiden paikkakuntien viranomaisia lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa neuvomalla ja ohjaamalla. Määräysten mukaan taloissa tulee olla tilat haastattelua, lääkärintutkimuksia ja terapiaa varten.

Norjan taloista apua saavat lapset, jotka ovat kokeneet väkivaltaa tai seksuaalista väkivaltaa tai ovat altistuneet väkivallalle kotona.

Lastentalojen toiminnasta on saatu hyviä kokemuksia. Viranomaiset ovat kokeneet, että lastensuojeluviranomaiset ovat aikaisempaa paremmin mukana lapsen kuulemisissa ja yhteistyö on tiiviimpää. Lapset pääsevät aikaisempaa nopeammin kuultaviksi, mikä merkittävästi parantaa lasten oikeutta viivyttämättömään asian käsittelyyn. Norjassa koetaan, että parantamisen varaa toimintamallin kehittämisessä on alueilla, joissa välimatkat ovat pitkiä, jolloin lapset ja perheet joutuvat matkustamaan pitkiä matkoja. Kaiken kaikkiaan, muutos on kuitenkin Norjassa koettu myönteisenä ja lapsen oikeuksia parantavana

Lastentalo Ahvenanmaalla

Aloite Lastentalon perustamiseen tuli Ahvenanmaan poliisiviranomaisilta. Talo otettiin käyttöön toukokuussa 2007. Talossa toimivat sosiaalityöntekijät, poliisi, lasten- ja nuortenpsykiatri, syyttäjä ja lääkäri. Talo on perustettu Ruotsin mallin mukaan ja se on sijoitettu Maarianhaminaan lasten- ja naisten turvakodin rakennukseen. Lastentaloa ja siellä asioivia lapsia varten ei siis ole perustettu erillisiä, lapsiystävällisiä tiloja. Jos lapselle on tarvetta tehdä somaattisia tutkimuksia, ne tehdään Ahvenmaan keskussairaalassa ja tarvittaessa konsultoidaan esimerkiksi Turun yliopistollista sairaalaa. Ratkaisu on erilainen kuin muissa maissa, joissa yhtenä päätavoitteena on ollut, että lapsen somaattinen tutkimus tehdään samassa paikassa kuin haastattelukin.

Lastentalomallin etuja

Lasten ja nuorten kannalta turvalliselta tuntuva, lapsiystävällinen ympäristö vähentää rikoksen selvittämismuotoon liittyvää stressiä ja siten parantaa heidän mahdollisuuttaan yhteistyöhön.

Asian nopea käsittely parantaa lapsen tai nuoren mahdollisuuksia muistaa tapahtuma ja vähentää siten tutkimuksen virhelähteitä.

Toimintatapa tukee lapsen ja nuoren kokemusta siitä, että häntä kohdellaan kunnioittavasti ja että hän voi luottaa viranomaisiin

Toimintatapa traumatisoi lasta, nuorta ja perhettä vähemmän.

Itse mahdolliseen rikostapahtumaan liittyvää traumaa päästään hoitamaan nopeammin, mikä lisää hoidon vaikuttavuutta ja täten vähentää pitkien psykoterapioiden tarvetta. Sen lisäksi perheen epävarmuuden aika ja sen tuoma turvattomuus vähenee.

Matalampi kynnys pyytää apua lapsen puheiden tai käyttäytymisen herättämään huoleen, parantaa kaikkien lapsen arkeen kuuluvien aikuisten mahdollisuuksia tukea lasta. Samalla se lisää mahdollisuuksia tavoittaa piilevää lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivalta- ja seksuaalirikollisuutta.

Toiminta tarjoaa mahdollisuuden asiantuntemuksen keskittämiseen ja siten osaamisen kehittämiseen ja laadun parantamiseen

Toimintatapa mahdollistaa eri toimijoiden välisen yhteistyön tavoitteellisen kehittämisen.

7 Nykyisten toimintamallien ongelmat ja haasteet

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen prosessin asianmukainen toteutuminen edellyttää erityisesti prosessin nopeata käynnistymistä heti epäilyn tultua esille sekä saumatonta yhteistyötä eri viranomaistahojen kesken. Vaikka toiminnoissa ja yhteistyössä on tapahtunut kehitystä, niissä ilmenee edelleen puutteita ja viivytyksiä, mistä syystä lapsen etu ei aina toteudu tarkoituksenmukaisella tavalla.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen osallistuvien eri viranomaisten (lastensuojelu, poliisi, terveydenhuolto, syyttäjä, tuomioistuin) tietotaito vaihtelee suuresti, eikä selvittämiseen osallistuvien yksittäisten organisaatioiden toiminta ole useinkaan organisoitu siten, että yhteydenpito viranomaisten kesken ja yhteydenotto viranomaiseen olisi suunniteltua ja sujuvaa. Voi jopa olla niin, että joitakin hyväksikäytön epäilyn ilmoituksia jää tekemättä lastensuojeluun siitä syystä, että henkilöä, jolle ilmoituksen voisi tehdä, on kohtuuttoman vaikeata löytää.

Terveydenhuollon kokonaisuudessaan on tarpeen varmistaa eri alojen ammattilaisten osallistuminen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamiseen sekä esitutkinnassa tarvittavan tiedon kokoamiseen. Asiantuntijaryhmän työskentelyn kuluessa kävi ilmi, että esimerkiksi suun terveydenhuollon asiantuntemusta ei juurikaan käytetä hyväksi.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen osallistuvien työntekijöiden koulutukseen ja perehdyttämiseen liittyy ongelmia. Vuonna 2006 julkaistiin kaksi väitöskirjaa hyväksikäyttöselvittelyistä Suomessa¹⁵, joissa todettiin hyväksikäyttöselvittelyissä ja niissä tehdyissä haastatteluisissa olevan puutteita. Tällaisia olivat esim. tutkimusten viivyttely ja pitkä kesto sekä haastattelujen laadulliset puutteet kuten esim. johdattelevuus sekä haastattelijan lapselle soveltumaton haastattelutyylit. Vuonna 2009 Katarina Finnilä-Tuohimaa väitteli klinikkien asiantuntijuudesta ja päätöksenteosta lasten seksuaalisten hyväksikäyttöepäilyjen tutkimuksissa ja totesi, että terveydenhuollon ammattihenkilöt eivät ole kovinkaan perehtyneitä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä käsittelevään tieteelliseen kirjallisuuteen, vaan luottavat etupäässä käytännön kokemukseen. Tutkimuksessa ilmeni kuitenkin myös, että pelkkä käytännön kokemukseen tukeutuminen saattaa johtaa hyväksikäyttötapausten yli diagnosointiin, ja että monella klinikolla on vääriä uskomuksia ja ennakoasenteita. Tutkimuksen mukaan tiedossa on, että hyväksikäyttöä tutkiville terveydenhuollon ammattilaisille ei ole yhteneväistä koulutusta eikä ole olemassa mitään minimivaatimusta koskien esimerkiksi akateemisten kurssien suorittamista.

15 Hirvelä, 2006, koko teos ja Korkman, 2006, koko teos

Tähän tulisi kiinnittää huomattavasti nykyistä enemmän huomiota. Tavoitteena tulisikin olla, että kaikilla tutkimusta tekevillä olisi koulutusta, johon kuuluisi perehtyminen alan tieteellisiin julkaisuihin, lainsäädäntöön ja haastattelu- ja muuhun tutkimustekniikkaan mm. hypoteesin asettamiseen ja testaamiseen ja esitutinnan edellyttämän ja oikeudenkäynnin tarkoituksia palvelevan asiantuntijalausannon laatimiseen.

Lapsen kuulustelun suorittaa poliisin tämänhetkisen ohjeen mukaan pääsääntöisesti poliisi. Alle kuusivuotiaan lapsen kuulustelusta poliisi voi tarvittaessa neuvotella asiantuntijan kanssa ja sopia lapsen haastattelusta asiantuntijan välityksellä. Käytännössä näin on menetelty terveydenhuollon toimintayksiköiden resurssipulan ja tästä aiheutuvan tutkimukseen pääsyn viiveen vuoksi. Nykyinen tilanne on epätydyttävä, ja lapset saattavat joutua eriarvoiseen asemaan rikosepäilyn selvittämisen sekä hoitoon ohjautumisen suhteen. Tuomioistuinkäsittelyssä ongelmia saattaa syntyä siitä, että esitutkintavaiheessa sisäasiainministeriön ohjetta ”Lapsen kohtaaminen poliisitoimessa ja esitutkinnassa” noudatetaan kirjaimellisesti, ja yli kuusivuotiaiden lasten kuulemisessa ei käytetä asiantuntija-apua, vaikka se olisi perusteltua huomioiden lapsen kehitystaso, rikoksen vakavuus tai muu asiassa käytettävissä oleva näyttö.

Käytännön lastensuojelutyössä on tullut esille, että uusi lastensuojelulaki ei turvaa palveluja seksuaalista kaltoinkohtelua kokeneille nuorille. Nuorten seksuaalisen hyväksikäytön rikosepäilyistä ilmoittamiskäytännöt ovat selkiytymättömät, ja eri viranomaisilla, erityisesti lastensuojelulla, ei ole riittävästi tietoa velvollisuuksistaan ja valtuuksistaan. Kunnissa ei ole riittävästi ja riittävän nopealla aikataululla tarjota keskustelu- ym. apua tilanteen tullessa esille. Lastensuojelutyöntekijöiden resurssit sekä lastensuojelun työntekijöiden tieto lapsiin ja nuoriin kohdistuneen seksuaalisen hyväksikäytön aihealueesta on riittämätön, ja käytännön työssä saattaa olla vaikea löytää oikea henkilö, jolle lastensuojeluilmoituksen voisi tehdä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnassa annettua lausumaa ei pääsääntöisesti saa käyttää tuomioistuimissa, vaan lausuman antajaa on kuultava henkilökohtaisesti. Jos henkilön, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt, esitutkinnassa antama kertomus on tallennettu videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen, kertomusta saadaan kuitenkin käyttää tuomioistuimissa todisteena, jos syytetylle on varattu mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:n 1 momentin mukaan henkilöä, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt, voidaan kuulla todistajana tai todistelutarkoituksessa, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos henkilökohtaisella kuulemisella on asian selvittämiseksi keskeinen merkitys ja kuuleminen ei todennäköisesti aiheuta henkilölle sellaista kärsimystä tai muuta haittaa, joka voi vahingoittaa häntä tai hänen kehitystään. Ikärajan osalta ratkaisevaa on, onko henkilö täyttänyt 15 vuotta silloin, kun oikeus ottaa vastaan suullista todistelua. Tämä ilmenee myös korkeimman oikeuden ennakkopäätöksestä KKO: 2008:84.

Lähtökohtana siis on, että oikeudenkäynnin suullisuus- ja välittömyysperiaatetta noudattaen viisitoista vuotta täyttäneitä asianomistajia kuullaan oikeudessa henkilökohtaisesti.

Jos seksuaalirikoksen uhri on jo täyttänyt 15 vuotta ja pystyy mielenterveytensä puolesta osallistumaan oikeudenkäyntiin, saattaa oikeudenkäynti kuitenkin aiheuttaa asianomistajalle hänen ikäänsä nähden varsin ongelmallisia ja ikäviä tilanteita. Lasten ja nuorten kohdalla ongelmia tuottavat myös rikosprosessin venyminen kohtuuttoman pitkäksi. Tästä saattaa aiheutua lisätraumatisoitumista. Tuomioistuinkäsittelyssä ei myöskään aina huomioida lapsen tai nuoren kehitystasoa, vaan hän saattaa altistua ikätasolleen sopimattomalle kohtelulle. Näin voi tapahtua myös alle 15-vuotiaiden osalta heidän joutuessaan osallistumaan oikeudenkäyntiin tilanteessa, jossa esitutkinnassa tapahtuneiden virheiden vuoksi videotallennetta ei voida hyödyntää pääasiallisena tai ratkaisevana syytettä tukevana näyttönä. Tällaisena virheenä tulee kysymykseen se, ette epäillylle ole missään vaiheessa ennen pääkäsittelyä varattu mahdollisuutta esittää kuulusteltavalle kysymyksiä.

Epäkohtia on esiintynyt myös sen suhteen, että syyttäjät saattavat edellyttää alle 15-vuotiaan henkilökohtaista kuulemistä, vaikka se ei olisikaan syytteen toteennäyttämisen kannalta aivan välttämätöntä. Alle 15-vuotiaan lapsen henkilökohtainen kuuleminen todistajana tai todistelutarkoituksessa on kuitenkin lopullisesti oikeuden harkinnassa. Häntä voidaan kuulla, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos henkilökohtaisella kuulemisella on asian selvittämiseksi keskeinen merkitys eikä kuuleminen todennäköisesti aiheuta lapselle häntä tai hänen kehitystään vahingoittavaa kärsimystä tai muuta haittaa.

Edunvalvojan nimeämiseen lapselle tietyissä tilanteissa liittyy ongelmia. Lapsen edustajana ja edunvalvojana toimii tavanomaisesti hänen vanhempansa huoltajan ominaisuudessa. Lapsen ja huoltajan edut saattavat kuitenkin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tapauksessa olla ristiriidassa keskenään. Näissä tilanteissa lapselle voidaan määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta puhevaltaa lapsen asiassa. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) sosiaalihuollon viranomaiselle on säädetty oikeus toimia lapsen ja huoltajan välisessä ristiriitatilanteessa, jolloin sosiaaliviranomainen tekee edunvalvojan määräämistä koskevan hakemuksen käräjäoikeudelle. Ongelmana tällaisissa tapauksissa on usein kuitenkin se, että poliisi ja syyttäjä eivät voi hakea edunvalvojan määräämistä käräjäoikeudelta ja tästä syystä käräjäoikeuden päätös asiassa viipyy pitkään, jopa puoli vuotta, mikä viivästyttää kohtuuttomasti asian etenemistä. Lapsen kuulemisen viivästyminen heikentää huomattavasti selvityksen luotettavuutta.

Valtion varoista korvataan sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävät lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvitykset, mutta ei pahoinpitelyepäilyyn liittyviä selvityksiä. Ainoastaan silloin kun teko sisältää lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen yhteydessä tapahtuneen muun rikoksen, esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen, eikä selvityksiä voida erottaa toisistaan, ne voidaan molemmat katsoa kuuluviksi valtion kustannusvastuun piiriin. Käytännössä kuitenkin lapsiin kohdistuvia pahoinpitelyrikoksen epäilyjä on määrältään huomattavasti enemmän kuin seksuaalisen hyväksikäytön epäilyjä. Syksyllä 2008 ilmestynyt poliisiammattikorkeakoulun tekemä 13 000 lapsen ja nuoren haastatteluun perustuva ns. lapsiuhritutkimus antaa tietoa lapsiin kohdistuvan väkivalta- ja seksuaalirikollisuuden kokonaistasosta. Suurin osa rikollisuudesta jää tulematta poliisin tietoon. Myös uhritutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että pahoinpitelyrikoksia on huomattavasti enemmän kuin seksuaalirikoksia.¹⁶ Lasten pahoinpitelyepäilyihin liittyen suoritetaan vastaavanlaista esitutkintaa kuin seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn ollessa kyseessä, ja näissä tapauksissa on usein tarvetta teettää lääketieteellisiä tutkimuksia tai lapsen oikeuspsykologisia haastatteluja. Näiden terveydenhuollossa tehtävien selvitysten erilaiset rahoitusratkaisut voivat aiheuttaa ongelmia lasten kannalta muun muassa siten, että pahoinpitelyjen selvittämiset viivästyvät.

Arvostelua on herättänyt järjestämislain 1 §:n 2 momentin sisältämä lapsen ikää koskeva raja. Muun muassa osa tutkimusyksiköistä on katsonut, että 16 vuotta täyttäneeseen lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen tulisi kuulua lain soveltamisalan piiriin muutoinkin kuin lainkohdassa mainituin erityisin perustein. Järjestämislain soveltamisala vastaa lapsen iän osalta rikoslain 6 §:ssä säädettyä 16 vuoden suojaikärajaa. Kuten edellä on selostettu, Suomi allekirjoitti 25.10.2007 Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan. Yleissopimuksen 3 artiklaan sisältyvän määritelmän mukaan ”lapsella” tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä. Yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä tulee arvioitavaksi, vastaaiko järjestämislain 1 §:n 2 momentin säännös yleissopimuksen vaatimuksia.

16 Ellonen - Kääriäinen - Salmi - Sariola, 2008

8 Työryhmän ehdotukset

8.1 Johdanto

Asiantuntijaryhmän tehtäväksi on laaja ja monitahoinen. Sen aihepiiriin liittyviä tai sitä sivuavia selvityksiä on tehty useita, ja niitä oli meneillään myös samanaikaisesti asiantuntijaryhmän työskenteilyn aikana.

Asiantuntijaryhmän tavoitteena on ollut lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyviä käytäntöjä ja yhteistyömalleja pohtiessaan sellaisten toimintamallien luominen, jotka edesauttavat lapsen edun toteutumista, muiden asianosaisten oikeusturvan toteutumista sekä lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyä. Selvittämisen prosessin viivytysten käynnistäminen ja lapsen nopea kuuleminen epäillyn tapahtuman jälkeen on tärkeitä lapsen ja myös muiden asianosaisten edun kannalta. Asian viivytyksen eteneminen eri viranomaisissa ja ammattitaidolla tehty hyväksikäytön selvittäminen edistävät rikosten selvittämistä ja rikosvastuun toteutumista ja siten osaltaan myös ennaltaehkäisevät lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikollisuutta.

Lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen rahoitusvastuu siirtyi kunnilta valtiolle 1.1.2009 alkaen asiasta säädetyn järjestämislain perusteella. Laki koskee poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävää tutkimusta epäillyn lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö antoi 30.1.2009 ohjeen lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä ja laati asiaa koskevan mallisopimuksen. Ohjeen mukaisissa lääninhallitusten ja yliopistollista sairaalaa ylläpitävien sairaanhoitopiirien välisissä sopimuksissa määritellään lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen ulkonaiset puitteet. Asiantuntijaryhmä osallistui sopimusohjeen ja mallisopimuksen valmisteluun, ja niiden valmistumisen jälkeen asiantuntijaryhmä on keskittynyt pohtimaan tutkimusten sisältö- ja laatuksymyksiä sekä toimivia yhteistyömalleja. Lapsen oikeusturvan toteutumisessa tärkeitä näkökohtia ovat muun muassa rikosasian selvittämisen asianmukaisuus ja alaikäisen riittävän kuulemisen varmistaminen prosessin aikana sekä lapsen tarvitsemien tukitoimien huomioiminen ja toteutumisen varmistaminen.

Uuden järjestämislain keskeisenä tavoitteena on pyrkimys yhtenäistää selvittämiseen liittyviä käytäntöjä sekä laadullisesti että menetelmällisesti, koska on todettu, että eri puolilla maata esiintyy vaihtelua muun muassa siinä, minkä ikäisten lasten kohdalla poliisi pyytää terveydenhuollon virka-apua, mitä pyydyt haastattelut ja tutkimukset sisältävät, minkälaisia menetelmiä käyttäen pyydyt toimenpiteet suoritetaan ja millä tavalla resurssoiduissa yksiköissä näitä toimenpiteitä tehdään. Tavoitteena on myös luoda paikallisesti toimivat yhteistyöverkostot poliisin, syyttäjän, tutkimusyksikön ja lastensuojelun kesken siten, että yhteistyön toimivuudesta huolehtivana keskeisenä tahona on sosiaalitoimi. Erikoistumista ja erikoisosaamista tulee kehittää kaikissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien rikosepäilyjen selvittämiseen osallistuvissa viranomaistahoissa. Erikoisosaamisen vaatimus tulee huomioida sekä perus- että täydennys- ja lisäkoulutuksessa, jota tulee järjestää eri toimijoille suunnattuna sekä myös toimijoiden yhteisenä koulutuksena. Kaikkien lasten parissa työskentelevien ammattiryhmien tietoisuutta seksuaalisesta hyväksikäytöstä tulee lisätä.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn asiantunteva selvittäminen edellyttää rikosprosessin hyvää asiantuntemusta, alan tieteellisen tutkimuksen tuntemusta sekä spesifisiä tutkimusmenetelmiä ja harjaantumista, mistä syystä hyväksikäytön selvittäminen on tarpeen keskittää sellaisiin yksiköihin, joissa on riittävästi resursseja ja vaadittavaa osaamista omaavia työntekijöitä. Kussakin yksittäisessä hyväksikäyttöepäilyn selvittämisessä tulee olla myös mahdollisuus harkita, mitä eri elementtejä juuri kyseinen tapaus edellyttää ollakseen riittävän luotettava, eikä kaikissa tapauksissa tule edellyttää käytettävän automaattisesti samaa suunnitelmaa ja -rakennetta.

8.2 Koordinaatioryhmän perustaminen

Jatkuvuuden turvaamiseksi asiantuntijaryhmä esittää perustettavaksi pysyvän työryhmän/asiantuntijaryhmän/koordinaatioryhmän, jonka tehtävänä olisi ohjeistaa, seurata ja kehittää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatua sisältäen muun muassa:

- työryhmien ja eri viranomaisten koulutus ja työnohjaus
- tutkimusprosessien yhdenmukaisuus valtakunnallisesti
- viranomaisyhteistyön toimivuus
- kustannusten seuranta ja hallinta
- resurssikysymykset sisältäen muun muassa alueellisen asiantuntijuuden turvaamisen ja ongelmakohtien selvittelyn
- toteutetun seurannan perusteella pohtia ja kehittää tutkimusten organisointia huomioiden muun muassa jo aiemmin esitetty lastentalon toimintamalli

Koordinaatioryhmä voitaisiin sijoittaa esimerkiksi THL:een tai Valviraan. Siinä tulisi olla poliisin, syyttäjän, lastensuojelun, tutkimuksia tekevän terveydenhuollon toimintayksikön, sosiaali- ja terveysministeriön, oikeusministeriön ja asianajajaliiton edustus. Oikeusministeriön mukanaolo turvaisi perusoikeusarvioinnin ja mahdollistaisi sen, että jatkossa voitaisiin miettiä ja kehittää myös rangaistus-seuraamuksia.

8.3 Lastentalo -toimintamalli

Asiantuntijaryhmä esittää Lastentalo -toimintamallin kokeilutoiminnan aloittamista myös Suomessa. Työryhmä esittää, että Lastentalo -toimintamallin suunnittelua ja kokeilutoimintaa varten STM asettaa poikkihallinnollisen ohjaus- ja suunnitteluryhmän. Työryhmänä voi toimia myös edellä esitetty koordinaatioryhmä. Ryhmän tehtävänä on laatia kansalliset suuntaviivat sekä luoda selkeä ohjaus ja rakenne lastentalo-toimintamallille.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman yhtenä toimenpiteenä on ns. Lastentalo-toimintamallin pilotointi. Päävastuu on STM:llä yhteistyössä OM:n sekä SM:n kanssa. Aikataulu toiminnan pilotoinnille on asetettu vuoteen 2010. STM on toimeenpanosuunnittelussa kirjannut, että tehtävä sisällytetään osaksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen asiantuntijatyöryhmän tehtävää. Koska työryhmän toimikausi päättyy, niin tämä työryhmä ei voi vastata toimintamallin kokeilutoiminnasta. Työryhmä on selvittänyt muiden Pohjoismaiden kokemuksia lastentalo-toimintamallista sekä ottanut huomioon lastentalo-toimintamallin lakivalmistelun (1009/2008) yhteydessä. Suomessa uusi lainsäädäntö suuntaa tutkimukset selvästi yliopistoklinikoille, mutta se antaa niille mahdollisuuden toteuttaa tutkimukset esimerkiksi lastentalotoiminnan kautta.

8.4 Lasten pahoinpitelyt

Asiantuntijaryhmä esittää, että myös lapseen kohdistuneen väkivaltarikoksen selvittelyn terveydenhuollolle aiheutuvat kustannukset siirrettäisiin kunnilta valtiolle. Kunta- ja palvelurakennemuutostuk-

sesta annettuun lakiin perustuen lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisestä terveydenhuollossa aiheutuvat kustannukset maksetaan valtion varoista 1.1.2009 alkaen. Käsitellessä hallituksen esitystä laiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön järjestämisestä eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että poliisi pyytää sosiaali- ja terveydenhuollon virka-apua myös lapsen kohdistuvien muiden rikosten selvittämisen yhteydessä. Esimerkiksi lapsiin kohdistuvia pahoinpitelyrikoksen epäilyjä on määrällisesti huomattavasti enemmän kuin seksuaalirikosten epäilyjä. Valiokunta toteaa kuitenkin mietinnössään, että jatkossa on syytä tarkemmin selvittää lapsen kohdistuvien muiden rikosten sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävien tutkimusten järjestämistapaa ja rahoitusta.

Sosiaali- ja terveysministeriön 30.1.2009 antamassa Lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä koskevassa ohjeessa todetaan, että valtion korvausvastuu kohdistuu ainoastaan lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Kuitenkin silloin kun teko sisältää lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen yhteydessä tapahtuneen muun rikoksen, esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen, eikä tutkimuksia voida erottaa toisistaan, siinä tapauksessa tutkimus kokonaisuudessaan voidaan katsoa kuuluvan järjestämislain ja siis valtion kustannusvastuun piiriin.

Lapsiin kohdistuvia pahoinpitelyrikoksen epäilyjä on määrältään huomattavasti enemmän kuin seksuaalisen hyväksikäytön epäilyjä. Niihin liittyen suoritetaan vastaavanlaista esitutkintaa kuin seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn ollessa kyseessä, ja näissä tapauksissa on usein tarvetta teettää lääketieteellisiä tutkimuksia tai lapsen oikeuspsykologisia haastatteluja. Tutkimusten erilaiset rahoitusratkaisut voivat aiheuttaa ongelmia lasten kannalta muun muassa siten, että pahoinpitelytutkimukset viivästyvät.

8.5 Edunvalvojan nimeäminen

Asiantuntijaryhmän näkemyksen mukaan uuteen esitutkintalakiin tulisi sisällyttää poliisille ja syyttäjälle oikeus edunvalvojan määräyksen hakemiseen. Tällä voidaan nopeuttaa edunvalvojan määräämistä ja siten välttyä esitutkinnan tarpeettomalta viivästymiseltä. Viivästymistä tapahtuu etenkin suurilla paikkakunnilla sosiaaliviranomaisten joutuessa hakemaan edunvalvojan määräystä tilanteissa, joissa epäilty on lapsen edunvalvoja, tämän puoliso tai muu edunvalvojalle läheinen henkilö.

Oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö asettivat 12.3.2007 toimikunnan valmistelemaan esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistusta. Toimikunnan 17.4.2009 valmistuneessa mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi nykyisen lain korvaava esitutkintalaki. Uuden esitutkintalain 8 § säädettäisiin edunvalvojan määräämisestä lapselle. Pykälän mukaan tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Toimikunnan käsityksen mukaan pykälän keskeisiä soveltamistapauksia olisivat tilanteet, joissa lapsen huoltajan epäillään syyllistyneen lapsen kohdistuneeseen rikokseen tai joissa lapsen epäillään syyllistyneen huoltajaan kohdistuneeseen rikokseen. Edunvalvojan tarve syntyisi erityisesti silloin, kun lapsen toista huoltajaa tai huoltajana ollutta vanhempaa epäillään lapsen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta.

Ehdotetun uuden esitutkintalain 8 §:n mukaan tutkinnanjohtaja tekisi tuomioistuimelle hakemuksen edunvalvojan määräämisestä. Lähtökohtana olisi toisin sanoen tutkinnanjohtajan toimimisvelvollisuus. Hänen kanssaan rinnakkainen toimivalta hakemuksen tekemiseen olisi virallisella syyttäjällä, maistraatilla ja sosiaaliviranomaisella. Tutkinnanjohtaja voisi myös tehdä holhoustoimesta annetun lain 91 §:n mukaisen ilmoituksen maistraatille tai sosiaaliviranomaiselle, joka voisi hakea edunvalvojan määräämistä. Mainituilla viranomaisilla olisi kuitenkin itsenäinen tutkinnanjohtajan menettelystä tai hänen tekemistään ilmoituksista riippumaton toimivalta.

8.6 Syyttäjän ja poliisin toimintaan liittyvät kehittämistarpeet

Asiantuntijaryhmän näkemyksen mukaan syyttäjän ja poliisin juttukohtaista esitutkintayhteistyötä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä tulee yhtenäistää niin, että menettelytavat ovat mahdollisimman yhtenäiset eri puolilla maata. Syyttäjän ja poliisin yhteistyö esitutkinnan varhaisessa vaiheessa on tärkeää. On tarpeen varmistaa, että eri puolilla maata on riittävästi lapsiin kohdistuneisiin rikoksiin ja niiden erityispiirteisiin ja lasten puhuttamiseen erikoistuneita syyttäjiä ja poliiseja.

Alle 15-vuotiaan lapsen osalta tilanne on ongelmallinen, jos häntä joudutaan oikeudessa kuulemaan henkilökohtaisesti esitutkinnan puutteiden tai suoranaisten virheiden vuoksi. Tämän vuoksi syyttäjän ja poliisin tiivis esitutkintayhteistyö, asiantuntijoiden käyttäminen haastattelussa sekä epäillyn edustajan kysymysten huomiointi säännönmukaisesti jo lapsen haastatteluvaiheessa on tärkeää.

Sisäasiainministeriön ohjeessa ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” olevia ikärajoja tulee arvioida uudelleen. Ohjeessa on ensinnäkin todettu poliisin voivan puhuttaa pääsääntöisesti muita kuin alle 6-vuotiaita lapsia. Käytäntö on osoittanut ikärajan liian matalaksi ja kategoriseksi. Ohjetta tulisi tältä osin muuttaa niin, että myös yli 6-vuotiaiden lasten puhuttamisessa käytetään nykyistä joustavammin asiantuntijaa esitutkinta-aineiston laadun varmistamiseksi.

Asiantuntijaryhmän näkemyksen mukaan alle 15-vuotiaita ei tulisi kuulla oikeudessa henkilökohtaisesti, mikäli se ei syytteen toteennäyttämisen vuoksi tai muusta syystä ole aivan välttämätöntä. Joka tapauksessa tuomioistuinten asiantuntemusta ja koulutusta lapsen kohtaamiseen uhrina ja todistajana tulee lisätä.

Koska oikeudenkäynti aiheuttaa usein myös 15 vuotta täyttäneille asianomistajille heidän ikänsä huomioon ottaen kohtuutonta raskautta, työryhmä esittää, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n ja 21 §:n tarkoittamaa 15 vuoden ikäraja nostettaisiin 16 vuoteen, kun kyseessä on seksuaalirikoksen tai pahoinpitelyrikoksen uhri. Tämä vastaisi rikoslaissa tarkoitetun lapsen seksuaalisen hyväksikäytön suojaikärajaa.

8.7 Viranomaisten yhteistyöhön liittyvät kehittämistarpeet

Stakesin oppaan (55/2003) tiedot Lapsen pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyyn liittyvistä selvityksistä tulee päivittää vastaamaan nykyistä lastensuojelu- ja muuta lainsäädäntöä.

Oppaassa tulee huomioida terveydenhuollon osalta myös suun terveydenhuollon henkilökunnan osuus seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvityksissä.

Lastensuojelun, poliisin ja terveydenhuollon keskinäistä tiedottamista ja yhteistyötä on parannettava selvittäessä yksittäistä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä. Tiedonkulusta, työnjaosta ja toimenpiteiden aikataulusta voidaan sopia esimerkiksi lastensuojelun asiakassuunnitelmassa. Tämä on välttämätöntä lapsen tarvitseman hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi ilman tarpeettomia viiveitä. Myös lainsäädäntöä tulisi muuttaa siten, että lääkäreillä olisi salassapitosäännösten estämättä nykyistä laajempi oikeus tehdä rikosilmoitus poliisille epäilystä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja pahoinpitelystä.

8.8 Euroopan Neuvoston yleissopimuksen ratifiointissa huomioitavat ikärajakysymykset

Oikeusministeriön työryhmä valmistelee Euroopan neuvoston yleissopimuksen ratifiointia koskien lasten suojelua seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja väkivallalta. Asiantuntijatyöryhmä ehdottaa, että tässä työssä arvioidaan onko laissa lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä asetettu 16 vuoden ikäraja yleissopimuksen mukainen. Yleissopimuksen mukaan lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita.

8.9 Erityishuomiota edellyttävät lapsiryhmät

Asiantuntijaryhmän näkemyksen mukaan tiettyjen erityisryhmien kohdalla tulisi edistää lapsen haastatteluun liittyvien toimintamallien kehittämistä sekä lapsen erityistarpeiden huomioimista esitutkinta- ja oikeusprosessissa. Tällaisia ryhmiä ovat muun muassa alle nelivuotiaat lapset, maahanmuuttajalapsen sekä erilaisista kehitysvammoista ja kehitysviivästymistä kärsivät lapset, jotka eivät osaa tuoda esille ja kertoa asioistaan kuten muut.

Laki lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä koskee alle 16 vuoden ikäisiä lapsia. Käytännössä lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksiköissä ei nykyisin juurikaan tutkita alle 4 vuoden ikäisiä lapsia, koska käytettävissä olevat tutkimusmenetelmät koetaan riittämättömiksi. Lain mukaan 0-3 vuoden ikäisiä lapsia ei kuitenkaan tulisi asettaa eriarvoiseen asemaan kuin muita alle 16 vuoden ikäisiä. Työryhmän mielestä tähän ikäryhmään kuuluvien pienten lasten viranomaisneuvottelut ja vanhempien kuulemiset voidaan järjestää lasten oikeuspsykiatrian tutkimusyksiköissä, kuten muidenkin lasten kohdalla tapahtuu. Erityishuomiota tulisi kiinnittää 0 – 3 vuoden ikäisten oikeuspsykiatristen tutkimuskäytäntöjen kehittämiseen ja uusien tutkimusmenetelmien luomiseen.

Tapauksessa, jossa lasta ei voida kuulustella tai haastatella, hyväksikäyttöepäilyä ja sen puolesta/vastaan puhuvia seikkoja voidaan mahdollisesti arvioida ainakin jossain määrin esitietojen ja esimerkiksi vanhempien haastattelujen perusteella. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyyn liittyvät erityisryhmien tutkimukset onkin tarkoituksenmukaista suorittaa terveydenhuollon tutkimusyksiköissä, joiden toimintaa tulee edelleen kehittää. Näissä yksiköissä on mahdollisuus suorittaa myös arvio lapsen kehitystasosta ja sen edellyttämistä erityisjärjestelyistä tai pyytää tähän edelleen asiantuntija-apua oman organisaation sisältä.

8.10 Seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneen lapsen ja hänen läheistensä avun tarpeen huomioiminen

Asiantuntijaryhmä esittää, että seksuaalisen hyväksikäytön selvittelyihin ohjautuvalle lapselle järjestetään systemaattisesti kriisi-intervention tyyppistä tukea ja ohjataan tarvittaessa jatkohoitoon. Myös läheisten kriisituen ja muun avun tarve tulee aina selvittää. Tarvittavan kriisihoidon ja pidemmän hoidon kehittämiseen ja toteuttamiseen tulee suunnata voimavaroja. Maissa, joissa on toimiva lastentalo, nämä asiat järjestyvät automaattisesti lastentalon sisällä.

Eriävä mielipide sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijatyöryhmän loppuraporttiin koskien lasten seksuaalisen hyväksikäytön tutkimuksia

Haluamme ilmoittaa eriävän mielipiteemme koskien loppuraportin kohtaa ”8.9 Erityishuomiota edellyttävät lapsiryhmät”.

Tässä kohdassa todetaan seuraavaa:

”Käytännössä lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksiköissä ei nykyisin juurikaan tutkita alle 4 vuoden ikäisiä lapsia, koska käytettävissä olevat tutkimusmenetelmät koetaan riittämättömiksi. Lain mukaan 0-3 vuoden ikäisiä lapsia ei kuitenkaan tulisi asettaa eriarvoiseen asemaan kuin muita alle 16 vuoden ikäisiä. Työryhmän mielestä tähän ikäryhmään kuuluvien pienten lasten viranomaisneuvottelut ja vanhempien kuulemiset voidaan järjestää lasten oikeuspsykiatrian tutkimusyksiköissä, kuten muidenkin lasten kohdalla tapahtuu. Erityishuomiota tulisi kiinnittää 0 – 3 vuoden ikäisten oikeuspsykiatristen tutkimuskäytäntöjen kehittämiseen ja uusien tutkimusmenetelmien luomiseen.”

Alan tieteellinen tutkimus on toistuvasti osoittanut, että ei ole olemassa luotettavaa keinoa tutkia lapsia, joiden kielellinen kehitys ei vielä riitä oikeuspsykologisen haastattelun tekemiseen. Kysymys ei ole siitä, että tutkimusmenetelmiä koetaan riittämättömiksi, vaan taustalla on hyvinkin laajamittainen kansainvälinen tutkimustyö, johon myös Suomessa voimassa olevat suositukset perustuvat. Kysymys ei myöskään ole siitä, että 0-3-vuotiaat asetetaan eriarvoiseen asemaan - tasa-arvoisuudesta voidaan vain puhua, jos olisi mahdollista luotettavasti tutkia näitä lapsia, mutta tehdään tietoinen päätös, että silti näin ei tehdä. Jo jopa satojen tieteellisten tutkimusten perusteella, voidaan pitää kiistattomana, että vakavasti kehitysvammaisia tai hyvin pieniä lapsia ei voida haastatella mahdollisesta hyväksikäytöstä, eikä rikosta (mahdollista tapahtumaa) oikeastaan voida muilla keinoin selvittää, jos selvää aineellista näyttöä ei ole. Tällä asialla ei ole tasavertaisuuden kanssa tekemistä, sillä siihen ei liity arvoihin perustuvia periaatepäätöksiä.

Lisäksi katsotaan, että mikäli ajatellaan, että tulisi kehittää menetelmiä, joiden kautta voitaisiin tutkia henkilöitä, joiden kognitiiviset taidot eivät riitä haastatteluun, tulisi olla jonkinlainen uusi hypoteesi siitä, mikä tämä menetelmä olisi, jotta sitä voitaisiin testata ja kehittää. Asiantuntijatyöryhmässä tällaista hypoteesia ei ole esitetty. Tämä on ymmärrettävää ottaen huomioon, että aihetta on tutkittu jo todella paljon. On useaan otteeseen todettu, että leikintarkkailu, oireiden tulkinta, kommunikointi leikin, lelujen tai nukkien (tavallisten tai anatomisten) kautta ei toimi, sen sijaan väärin johdopäätösten ja siten oikeusmurhien riski on erittäin suuri. Pidämme tieteellisen tiedon valossa loppuraportin toteamaa siitä, että uusia tutkimusmenetelmiä tulisi kehittää epärealistisena nykyisessä muodossaan. Haluamme myös kiinnittää huomiota siihen, kuinka suurta varovaisuutta tulisi noudattaa tulkinnanvaraisten menetelmien kokeilemisessa, ottaen huomioon niitä valtavia riskejä, joita tieteellinen tutkimus ja luotettava kokemus ovat osoittaneet niiden sisältävän.

Koska kliinisen päätöksenteon ja oikeuspsykologian tieteellinen tutkimus on osoittanut, että mahdollista seksuaalista hyväksikäyttöä ei voida selvittää esim. tulkitsemalla vanhempien käyttäytymistä, eikä perheen mahdollinen psykiatrisen problematiikka tai lapsen oireet anna sellaista lisätietoa, jonka perusteella ilman lapsen omaa kertomusta voitaisiin selvittää mahdollista rikosta, katsomme, että viranomaisneuvottelujen pitäminen sekä vanhempien haastattelujen suorittaminen oikeuspsykiatrisissa yksiköissä vievät jo niukkoja resursseja turhaan. Tämä toiminta sisältää myös väärintulkintojen riskin.

Haluamme sen sijaan esittää, että toimintamalleja, joiden kautta varmistetaan näin pienten lasten turvallinen kasvu ja kehitys vaikka hyväksikäyttöepäilyä ei voidakaan selvittää, tulisi pohtia ja kehittää. Yhteistyö vanhempien kanssa rikostutkinnan ulkopuolella ja lapsen mahdollisten oireiden lievittäminen huolimatta niiden syistä tulisi entisestään kehittää.

Helsingissä 16.8.2009

Katarina Finnilä-Tuohimaa
PsT, psykologi

Julia Korkman
PsT, psykologi

Lähteet

Kirjallisuus:

Antikainen, Jorma: Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten ja nuorten hyväksikäyttäjien auttaminen:

Kirjallisuuskatsaus, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Työpapereita 13/2005, Stakesin monistamo, Helsinki 2005

Ellonen, Noora - Kääriäinen, Juha - Salmi, Venla - Sariola, Heikki: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset:

Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 87, Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print, Tampere 2008

Erkkola, Maijaliisa - Fogerholm, Mikael - Huuskonen, Matti S. - Komulainen, Hannu - Korhonen, Maarit - Leino, Timo - Nevalainen, Aino - Paile, Wendla - Pekkanen, Juha - Sala, Eeva - Salonen, Raimo O. - Suni, Jorma - Taskinen, Sirpa - Tuomisto, Jouko - Vartiainen, Terttu - Viluksela, Matti: Lasten ympäristö ja terveys, Kansallinen CEHAP-selvitys, Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 11/2007, Kansanterveyslaitos, Ympäristöterveyden osasto, Edita Prima Oy, Helsinki 2007

Hirvelä, Päivi: Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa, WSOYpro, Dark Oy, Vantaa 2006

Korkman, Julia: How (not) to interview children: Interviews with Young Children in Sexual Abuse Investigations in Finland, Åbo Akademi, Åbo 2006

Sariola, Heikki: Lasten väkivalta- ja seksuaalirikokset, Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 85, Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki 1990

Taskinen, Sirpa (toim.): Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen, Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Oppaita nro 55, Stakes, Helsinki 2006

Välimäki, Pertti: Holhoustoimen pääpiirteet, WSOYpro, 4. painos, Helsinki 2008

Hallituksen esitykset ja valiokuntamietinnöt:

- HE 126/2008 vp
- StVM 29/2008 vp
- HE 252/2006 vp
- HE 31/2006 vp
- HE 93/1994 vp

Oikeustapaukset:

- KKO 2005:93

Virallistieto:

- SM-2006-02026/Ri2: Sisäasiainministeriön poliisiosaston ohje poliisille lapsen kohtaamisesta esitutkinnassa
- Stakesin opas 55/2003: Stakesin ohje lapsen pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyyn liittyvistä selvityksistä
- STM 30.1.2009: Sosiaali- ja terveysministeriön ohje lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä
- VKS 2008:2: Valtakunnansyyttäjän ohje syyttäjälle ilmoitettavista rikosasioista, ilmoitusmenettelystä ja syyttäjän toimenpiteistä

Liite 1.

Laki lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä 19.12.2008/1009

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään siitä, miten järjestetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävä tutkimus epäillyn lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi.

Tätä lakia sovelletaan lapseen, joka on tutkimuksen käynnistyessä alle 16-vuotias tai, jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila ja kehitys huomioon ottaen, alle 18-vuotias.

2 §

Tutkimusten tekeminen

Erikoissairaanhoidolain (1062/1989) 24 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava tämän lain 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen järjestämisestä.

Tutkimusyksiköllä on oltava käytettävissään tutkimuksissa tarvittava henkilöstö sekä tarvittavat tilat ja laitteet. Henkilöllä, joka tekee 1 §:ssä tarkoitettuja tutkimuksia on oltava tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen tarvittava koulutus, ammattitaito ja kokemus.

3 §

Tutkimuksen käynnistäminen ja keskeyttäminen

Tutkimus on käynnistettävä ja tehtävä ilman aiheetonta viivästystä. Jos lapsen psykiatrinen hoito on jouduttu keskeyttämään tai siirtämään tutkimuksen ajaksi, tutkimus on tehtävä yhtäjaksoisena ellei erityisestä syystä muuta johdu.

Jos tutkimuksen käynnistämisen tai jatkamisen todetaan vaarantavan lapsen terveyden, tutkimusta on siirrettävä tai tutkimus on keskeytettävä.

Tutkimusyksikön on tehtävä ilmoitus tutkimuksen aloituksen siirtymisestä ja tutkimuksen keskeyttämisestä ja sen syystä lausunnon pyytäneelle poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle. Kun tutkimus keskeytetään, tutkimusyksikön on laadittava yhteenveto jo tehdyistä tutkimuksista ja saaduista selvityksistä sekä liitettävä se ilmoituksen yhteyteen.

4 §

Tutkimusyksikön oikeus saada ja antaa tietoja

Tutkimusyksiköllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimelta kyseiseen tapaukseen liittyvät asiakirjat siltä osin kuin ne ovat välttämättömiä

tutkimuksen tekemiseksi. Valtion ja kunnan viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- tai sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö ja toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö ovat velvollisia antamaan tutkimusyksikön pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä hallussaan olevat lasta koskevat tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä tässä laissa tarkoitetun tutkimuksen tekemiseksi.

Tutkimusyksikkö voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tutkimuksen aikana kertyneet tiedot tutkimuksen pyytäneelle poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle. Lisäksi tutkimusyksikkö voi salassapitosäännösten estämättä toimittaa tutkimuksen päätyttyä lapsen terveydentilaa koskevan loppulausunnon lapsen psyykkisestä hoidosta vastaavaan terveydenhuollon toimintayksikköön, jos se on välttämätöntä lapsen tarvitseman hoidon järjestämiseksi.

Tässä laissa tarkoitetut tiedot on säilytettävä kaksitoista vuotta siitä, kun tutkittava on tullut täysikäiseksi, ellei tietojen säilyttämiselle ole muualla laissa säädetty tätä pitempää aikaa.

Muilta osin tietojen käsittelystä on voimassa, mitä henkilötietolaissa (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

5 §

Sopimus palvelujen tuottamisesta

Lääninhallitus ja 2 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymä tekevät sopimuksen tässä laissa tarkoitettujen tutkimusten suorittamisesta. Sopimuksessa sovitaan:

- 1) palvelun järjestämistavasta;
- 2) tutkimusten tekoon osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrästä ja kelpoisuudesta sekä käytettävissä olevista tiloista ja laitteista;
- 3) tutkimusten tavoiteaikataulusta mukaan lukien tutkimukseen pääsyyn ja lausunnon valmistumiseen kuluva aika;
- 4) käytettävästä tutkimusohjelmasta; sekä
- 5) tutkimuksen tekoon osallistuvalla järjestettävästä täydennyskoulutuksesta ja työnohjauksesta.

Sopimuksen valmistelun yhteydessä on alueen erityistarpeiden huomioon ottamiseksi kuultava poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajia.

Sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

6 §

Kustannusten korvaaminen

Valtion varoista korvataan 2 §:ssä tarkoitetulle sairaanhoitopiirille tämän lain mukaisista tutkimuksista aiheutuvat, toiminnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeellisina pidettävät kustannukset.

7 §

Korvausten maksaminen

Lääninhallituksen on maksettava 2 §:ssä tarkoitettulle sairaanhoitopiirille huhtikuun loppuun mennessä kunakin varainhoitovuotena laskennallinen korvaus. Korvauksen suuruus määräytyy sairaanhoitopiirin alueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella.

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on toimitettava lääninhallitukselle selvitys 5 §:ssä tarkoitettuun sopimukseen perustuvista toteutuneista kustannuksista viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä.

Sairaanhoitopiirille suoritettava korvauksen loppuerä maksetaan viimeistään kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiirin liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se sairaanhoitopiirille maksettavasta seuraavasta ennakosta.

8 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2009.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Lain 5 §:ssä tarkoitettu sopimus on tehtävä viimeistään 15 päivänä helmikuuta 2009.

HE 126/2008, StVM 29/2008, EV 173/2008

30.1.2009

Liite 2.

OHJEET LAPSEEN KOHDISTUNEEN SEKSUAALIRIKOKSEN SELVITTÄMISEN JÄRJESTÄMISESTÄ

1) Yleistä

Laki lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008, jäljempänä järjestämislaki) tuli voimaan 1.1.2009. Laki koskee poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävää tutkimusta epäillyn lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi.

Vuodesta 2009 alkaen korvaukset sairaanhoitopiireille lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen tutkimuksista maksaa lääninhallitus. Korvauksen maksaminen edellyttää sopimusta lääninhallituksen ja yliopistollisen sairaalan välillä. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira ei maksa enää vuonna 2009 korvauksia lapsiin ja nuoriin kohdistuneiden pahoinpitely- ja seksuaalirikosepäilyjen vuoksi tehdyistä tutkimuksista.

Valtion vuoden 2009 talousarvion momentilla 33.60.34 on varattu 4 miljoonan euron arviomääräraha lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien tutkimusten korvaamiseksi.

Tämän ohjeen ja liitteenä olevan mallisopimuksen tavoitteena on helpottaa sopimusten laatimista lääninhallituksen ja yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän välillä, yhtenäistää käytäntöjä valtakunnallisesti sekä tuoda seikkoja, joihin sopimusta laadittaessa tulee kiinnittää huomiota.

2) Sopimus

Liitteenä on *ohjeellinen* sopimusmalli, lääninhallituksen ja yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän kesken tehtäväksi sopimukseksi. *Mallia voidaan muokata paikallisten olosuhteiden mukaisella tavalla.* Sopimuksessa on syytä sitovasti sopia vain sellaisesta, joka pystytään toteuttamaan ja esittää laatutavoitteet sekä suunnitelmat toiminnan kehittämistä tulevaisuudessa esimerkiksi liitepöytäkirjassa, joka tarkistetaan määräajoin.

Tavoitteena on, että tutkimusprosessit etenevät mahdollisimman samanlaisesti eri puolilla Suomea. Kuitenkin eri alueiden resurssit ovat erilaiset. Esimerkiksi koulutus- ja työnohjaustarpeet sekä mahdollisuudet näihin saattavat olla erilaisia eri alueilla, minkä vuoksi jokaista sopimusta laadittaessa nämä seikat on pohdittava paikallisten resurssien ja tarpeiden mukaan. Samaten työryhmien, joita rasittaa henkilöstöpula, saattaa olla mahdoton noudattaa esimerkiksi mallisopimuksessa suositettuja aikarajoituksia, jolloin tämäkin seikka tulee ottaa huomioon sopimusta laadittaessa.

3) Ohjeet sopimuksen laatimiseksi

Liitteenä olevaa sopimusmallia voidaan muokata paikallisten tarpeiden mukaiseksi alla olevien liitteen sopimuskohtia selventävien perustelujen pohjalta.

1 Sopimuksen osapuolet

Sairaanhoitopiirit, joiden alueella on yliopistollinen sairaala (jäljempänä sairaanhoitopiiri), vastaavat toiminnan järjestämisestä ja koordinoinnista erityisvastuualueellaan. Palveluja voidaan hankkia myös muilta palvelujen tuottajilta, jolloin sairaanhoitopiiri tekee hankinnasta erillisen sopimuksen.

Erityistason sairaanhoidon erityisvastuualueista annetulla valtioneuvoston päätöksellä (1077/1990) on määritelty erityisvastuualueiden aluejako. Sopimusosapuolina ovat se lääninhallitus, jonka toimialueella sairaanhoitopiirin yliopistollinen sairaala sijaitsee ja kyseinen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä.

2 Sopimuksen kohde

Laadittava sopimus koskee ainoastaan lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain soveltamisalaan kuuluvia tutkimuksia. Laki koskee poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävää tutkimusta epäillyn lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja rikoksen aiheuttaman haitan arvioimiseksi. Lakia sovelletaan lapseen, joka on tutkimuksen käynnistyessä alle 16-vuotias tai, jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila ja kehitys huomioon ottaen, alle 18-vuotias. Laki ei koske esimerkiksi lapsen kohdistuneen pahoinpitelyrikoksen selvittämiseksi tehtäviä tutkimuksia eikä edellä mainittua ikärajaa vanhempia lapsia. Jos teko sisältää lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen yhteydessä tapahtuneen muun rikoksen, esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen, eikä tutkimuksia voida erottaa toisistaan, siinä tapauksessa tutkimus kokonaisuudessaan voidaan katsoa kuuluvan järjestämislain ja laadittavan sopimuksen soveltamisalan piiriin.

Lain mukaan sopimuksen valmistelun yhteydessä alueen erityistarpeiden huomioon ottamiseksi on kuultava paikallisia poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajia. On suositeltavaa, että lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto valmistelisi sopimuksen yhteistyössä lääninhallituksen poliisiosaston kanssa. Sen lisäksi on tarpeen kuulla myös paikallista poliisia ja syyttäjälaitosta, jotka toimivat sopimuksessa tarkoitetulla erityisvastuualueella.

Valtioneuvoston päätöksellä määriteltyjen erityisvastuualueiden ja lääninhallitusten maantieteelliset aluejaot eivät ole täysin yhteneviä. Järjestämislailla taikka tällä sopimuksella ei muuteta lääninhallituksen toimivaltaa sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnassa.

3 Palvelun järjestämistapa

Sairaanhoitopiiri vastaa tutkimusten tekemisestä yhdenmukaisesti ja tasapuolisesti koko erityisvastuualueellaan. Sopimuksessa tulee määritellä mitkä palvelut yliopistollinen sairaala tuottaa omana toimintanaan ja mitkä se hankkii muilta palvelun tuottajilta, esimerkiksi erityisvastuualueen keskussairaaloilta.

Sopimusta tehtäessä tulee ottaa erityisesti huomioon seuraavat seikat:

- Tutkimusten suorittamisen järjestäminen työntekijöiden sairaus- ja vuosilomien sekä muiden poissaolojen aikana ja henkilöstön vaihtuessa
- Lausunnon pyytämistä ja tutkimusten suorittamista koskevan menettelyn kuvaaminen
- Kuvataan toiminnan organisointi ja vastuutahot yliopistollisessa sairaalan ja mahdollisten muiden tutkimuksesta vastaavien tahojen osalta
- Toimintaan osallistuvien tahojen yhteistyö ja vastuut (sairaala, poliisi, lastensuojelu)

4 Tutkimusten suorittamiseen osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä käytettävissä olevat tilat ja laitteet

Henkilöstön määrä ja kelpoisuus

Sairaanhoitopiiri vastaa siitä, että tarkoitukseen varatun määrärahan ja sopimuksessa sovittujen seikkojen puitteissa tutkimusten tekemiseen on riittävästi henkilöstöä.

Kaikilla työryhmän jäsenillä tulee olla tehtävänsä edellyttämässä laajuudessa tietoa siitä, mitä esitutkinta ja rikoksen selvittäminen vaatii ja miten se eroaa muista lasten-/nuorisopsykiatrian piirissä tehtävistä tutkimuksista. Heidän tulee olla perehtyneitä esitutkintaan liittyviin oikeudellisiin kysymyksiin ja lastensuojelun lainsäädäntöön ja käytäntöihin, sekä hallinto-oikeuskäytäntöihin ja perheoikeudellisiin seikkoihin (esim. huoltoriita-asiat). Tämän lisäksi tarvitaan tietoa kehityspsykologiasta ja lapsen/nuoren normaalista psyykkisestä kasvusta ja kehityksestä ja psyykkisistä häiriöistä. Ammattitaitovaatimukset koskevat myös somaattisia tutkimuksia tekeviä terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Työntekijöille varataan mahdollisuus saada tarpeellista täydennyskoulutusta mm. lapsen oikeuspsykologisen haastattelun suorittamisesta ja kertomuksen luotettavuuden arvioimisesta, sekä hypoteesien testaamisen periaatteen toteuttamisen käytännöstä.

Tilat ja laitteet

Käytettävissä tulee olla lapsen haastatteluun ja sen seuraamiseen tarkoitettuja tiloja, sekä vanhempien haastatteluihin ja viranomaisneuvotteluihin sopivia tiloja.

Tutkimusten tekijöiden käytössä tulee olla tarvittavat välineet, kuten esim. tietokoneet, tallentava DVD-laite tai muu vastaava, tulostin, mahdollisuus kuunnella äänitiedostoja, pääsy tietoteollisiin tietokantoihin, puhelin, kopiokone, silppuri, faksi, skanneri, käsikirjasto sekä paloturvalliset arkistokaapit.

Toimintaan liittyvät käyttökustannukset korvataan toteutuneiden kustannusten mukaan. Perus- ja investointikustannuksia ei korvata.

5 Tutkimukseen pääsyyn kuluva aika, tutkimusten tavoiteaikataulu ja lausunnon valmistuminen

Lähtökohtana tulee olla esitutkinnan ja oikeuslaitoksen vaatimukset. Tapauskohtaisessa harkinnassa poliisin esittämät aikarajat ovat etusijalla, joskin asiantuntijoiden mielipidettä kuul-

laan esimerkiksi sen suhteen, kuinka kiireellinen tutkimus on lapsen muistia, ym. seikkoja ajatellen.

Yleisenä suosituksena asiantuntijajyksiköiden tulisi kuitenkin pyrkiä noudattamaan seuraavia aikarajoja lapsen tutkimuksen käynnistämiseksi:

- Ensimmäinen viranomaisneuvottelu tulisi pyrkiä pitämään viikon sisällä virka-apupyynnön saapumisesta. Tähän ei ole välttämätöntä kutsua muita kuin poliisi, mikäli muutoin aiheutuisi viiveitä tutkimuksessa. Tarvittaessa kerätään tietoa esim. puhelimitse ja käynnistetään tutkimus tavoiteaikataulujen mukaisesti ja järjestetään sitten toinen yhteistyöpalaveri mahdollisimman pian.
- Lapsen haastattelu akuuteissa tapauksissa (alle viikko tapahtumasta) tulisi suorittaa muutaman päivän sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
- Lapsen haastattelu, kun tapahtumasta viikko - ½ vuotta tulisi suorittaa kahden viikon sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
- Lapsen haastattelu, kun tapahtumasta yli ½ vuotta tulisi suorittaa kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.

Muilta osin tutkimusten aikarajat voivat joustaa tapauksesta ja tilanteesta riippuen, mutta lapsen haastattelu akuuttitapauksissa tulee aina tehdä kiireellisesti ja se on asetettava etusijalle suhteessa muihin tutkimuksiin ja haastatteluihin. Lapsen haastattelu on usein tutkimusten tärkein todistuskappale oikeudessa, ja sen viivyttämisellä saattaa olla kielteisiä vaikutuksia tutkimuksen tuloksen luotettavuuteen.

Tutkimuslausunnon tulisi valmistua kolmen kuukauden sisällä virka-apupyynnöstä, mikäli poliisi, syyttäjä tai oikeuslaitos ei esitä muita vaatimuksia. Jos lausunnon antamisessa syntyy viiveitä, niistä on neuvoteltava tutkimuksen pyytäjän kanssa. Suosituksena on, että mikäli tutkimuksessa ja lausunnon kirjoittamisessa syntyy viivettä, se voisi johtua vain esitutkinnallisista syistä.

6 Käytettävä tutkimusohjelma

Sairaanhoitopiiriin tulee sitoutua noudattamaan Suomessa voimassa olevia Käypä hoito – suosituksia soveltamisohjeineen sekä muita kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia. Stakes on julkaissut vuonna 2003 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämistä koskevan ohjeen (Stakesin opas nro 55). Tutkimusohjelmasta sopimisen tavoitteena on yhtenäistää käytettäviä tutkimusohjelmia valtakunnallisesti.

Tutkimusohjelman tulee lähteä poliisin ja syyttäjän esittämistä esitutkinnan vaatimuksista. Poliisin ja asiantuntijajyksikön yhteistyö tulisi olla jatkuvaa siten, että mahdollisista virka-apupyynnöistä ja toimenpiteistä voidaan keskustella ja konsultoida jo ennen pyynnön lähettämistä esim. puhelimitse tai yhteistyöpalaverissa. Tärkein tavoite on, että pyyntöjen laatimiseen ja lähettämiseen ei menisi turhaa aikaa.

Sopimusmallissa on kuvattu tutkimuksen etenemistä vaiheittain. Tutkimus suunnitellaan kuitenkin tapauskohtaisesti. Tutkimusohjelman sisältämien osioiden tärkeys vaihtelee tapauksesta toiseen, joten kaikkia osioita ei ole välttämätöntä sisällyttää jokaiseen tutkimukseen, vaan tut-

kimuksia on syytä suunnitella tapauskohtaisesti. **Liitteenä** on yksityiskohtaisempi tutkimusten kulkua käsittelevä asiakirja.

7 Täydennyskoulutus ja työnohjaus

Täydennyskoulutus tähtää tämän sopimuksen kohdassa 4 esitetyn osaamiseen kartuttamiseen ja ylläpitämiseen. Työntekijöillä tulee olla mahdollisuus täydennyskoulutukseen, joka voi olla omatoimista opiskelua, toimipaikkakoulutusta tai ulkopuolista täydennyskoulusta. Koulutuksia on usein perusteltua järjestää moniammatillisesti siten, että asiantuntijat ja poliisi sekä muut tahot (esim. lastensuojelu) koulutautuvat yhdessä.

Täydennyskoulutusta tulisi järjestää ensisijaisesti:

- Tarvittavista juridisista seikoista (esitutkinta, rikosprosessi)
- Lasten seksuaalirikosten osoittamista ja päätöksenteosta, hypoteesien laatimisesta ja niiden systemaattisesta testaamisesta
- Lasten/nuorten haastatteluista, niiden suorittamisesta sekä arvioimisesta

Työnohjaus voidaan toteuttaa joko ryhmässä tai yksilöllisesti tapahtuvana työnohjauksena. Lisäksi tarvittaessa työntekijöille voidaan järjestää mahdollisuus konsultoida ko. tutkimuksiin perehtynyttä juristia sekä aikuispsykiatria.

Oikeuspsykologista työnohjausta tulisi järjestää erityisesti:

- Hyväksikäyttöepäilyn tutkimusprosessista kokonaisuutena tutkimuskokonaisuuden tason parantamiseksi
- Lasten haastatteluista niiden luotettavuuden lisäämiseksi
- Työntekijöiden työssä jaksamisen tukemiseksi

Täydennyskoulutuksesta ja työnohjauksesta aiheutuvat kustannukset voidaan korvata sopimukseen perustuvina vain jos ne on mainittu sopimuksessa.

8 Kustannusten korvaaminen

Valtion varoista korvataan yliopistolliselle sairaanhoitopiirille lain tarkoittamista tutkimuksista aiheutuvat, toiminnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeellisina pidettävät kustannukset. Investointimenoja ei korvata valtion varoista.

Laskennallinen korvaus

Lääninhallitus maksaa **laskennallisen korvauksen ennakkona** yliopistolliselle sairaanhoitopiirille **huhtikuun loppuun** mennessä kunakin varainhoitovuonna valtion talousarvioon tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa. Korvauksen suuruus määräytyy erityisvastuualueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella. Kummankin tekijän painoarvo on 50 %. Ennakon maksamista ei tarvitse erikseen hakea.

Koska vuonna 2009 maksettavan laskennallisen korvauksen perusteeksi ei ole saatavissa kattavaa selvitystä edellisen vuoden toteutuneista kustannuksista, on määrärahan jakoperusteena käytetty Terveysturvakeskukseen toimitetuista hakemuksista saatuja tietoja

vuoden 2008 kustannuksista sekä erityisvastuualueella asuvien alle 16- vuotiaiden lasten määrää. (Taulukko korvausten jakautumisesta liitteenä)

Seuraavina vuosina ennakkokorvauksen suuruus määräytyy sairaanhoitopiirin antaman edellisen vuoden toteutuneita kustannuksia koskevan selvityksen ja erityisvastuualueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän perusteella.

Sairaanhoitopiiri on velvollinen tekemään vuosittain kustannusarvion tässä sopimuksessa tarkoitettavista kustannuksista. Kustannusarvio liitetään sopimuksen liitteeksi. Kyseistä vuotta koskevan kustannusarvion lisäksi voidaan sopia, että sairaanhoitopiiri laatii pidemmän aikavälin suunnitelman toiminnan kehittämisestä ja kustannuksista.

Selvitys toiminnasta ja kustannuksista

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi yliopistollisen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on toimitettava lääninhallitukselle **selvitys** sopimuksen mukaisen toiminnan toteutuneista kustannuksista viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden **maaliskuun loppuun** mennessä. Mainittu selvitys edellisen vuoden todellisista kustannuksista toimii samalla perusteena seuraavan vuoden laskennallisen ennakkokorvauksen määrittelylle. Tutkimuksista syntyvistä kustannuksista on pidettävä erillistä kirjanpitoa.

Selvitys toiminnasta

Sairaanhoitopiiri on velvollinen keräämään tilastotietoja tehdyistä tutkimuksista. Sairaanhoitopiiri liittää vuosittain antamaansa selvitykseen seuraavat tilastotiedot:

- Tehdyistä tutkimuksista tulee ilmoittaa virka-apupyyntöjen, tehtyjen tutkimusten, tutkittavien sekä annettujen lausuntojen määrä. Tilastotiedoissa tutkimus yksilöidään tutkimuksen nimellä (esim. lapsen tai nuoren seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen) ilman henkilötietoja. Tutkittavan ikä ja sukupuoli tulee kuitenkin ilmoittaa.
- Käytetyt tutkimuspaikat.
- Tutkimuksen käynnistämiseen kulunut aika, tutkimukseen käytetty aika, lausunnon valmistumiseen kulunut aika ilmoitetaan erikseen. Aika lasketaan virka-apupyynnön saapumisesta alkaen.
- Kustannustietoina ilmoitetaan tutkimuksen kokonaiskustannukset ja tutkimuspäivän hinta.
- Lasten kuulemisten määrä sekä vanhempien, omaisten tai muiden läheisten kuulemisten sekä pidettyjen verkostoneuvottelujen sekä oikeudenkäynteihin osallistumisen määrä tulee ilmoittaa.
- Tutkimuksiin osallistuneen henkilöstön määrä ja kelpoisuus.
- Tutkimusten lopputulos ja näytön luonne sekä se, liittyikö tutkimukseen somaattinen tutkimus.
- Koska sopimus sisältää myös veloitteen järjestää täydennyskoulutusta ja työnohjausta, tulee ilmoittaa tutkimuksiin osallistuneiden henkilöiden täydennyskoulutuspäivien määrä sekä tiedot työnohjauksen antamisesta ja määrästä.

Kustannukset

Sairaanhoitopiiriin tulee liittää vuosittain annettavaan selvitykseen sopimuksen liitteenä olleen kustannusarviolomakkeen, johon on merkitty **toteutuneet kustannukset**. Selvitykseen merki-

tään sairaanhoitopiiriin ja siellä toimivan yhteys henkilön yhteystiedot sekä tilinumero, jolle korvaus maksetaan. Selvitys on allekirjoitettava.

Jos selvityksen mukaiset toteutuneet kustannukset ovat suuremmat kuin maksettu laskennallinen ennakkokorvaus, lääninhallitus maksaa korvauksen loppuerän viimeistään kuukauden kulluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiiriin liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se sairaanhoitopiirille maksettavasta seuraavasta ennakosta.

Korvauksen maksamisen edellytyksenä on:

- Tutkimusta koskevan pyynnön on tehnyt poliisi, syyttäjä tai tuomioistuim
- Kyse on lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen epäilyn selvittämisestä
- Toiminnan kustannuksista on sovittu sopimuksessa
- Toiminnan aiheuttamista menoista on pidetty erillistä kirjanpitoa

9 Valtion korvauksen takaisinperintä

Sopimuksessa on sovittava menettelystä tilanteissa, joissa korvausta joudutaan perimään takaisin sopimusrikkomuksen vuoksi.

10 Seurannan ja valvonnan toteuttaminen

Seuranta ja valvontaa koskevien kohtien tarkoituksena on mahdollistaa oikeiden ja riittävien tietojen saaminen sopimuksen mukaisten korvausten maksatusta varten. Sairaanhoitopiiriin vuosittaisessa selvityksessään antamat tiedot kustannuksista ja toiminnasta toimivat myös valvonnan välineenä.

11 Sopimuksen voimassaolo

Sopimus voidaan tehdä toistaiseksi tai määräajaksi. Kustannusarvio on kuitenkin sovittava vuosittain.

Sopimuksen tarkistamisajankohdasta on tarkoituksenmukaista sopia. Vuoden 2010 alusta voimaan tuleva aluehallinnon uudistus edellyttäne myös sopimuksen tarkistamista.

Sopimukseen voidaan myös liittää pöytäkirja, johon kirjataan esimerkiksi toiminnan laatutavoitteet ja suunnitelma toiminnan kehittämisestä pidemmällä aikavälillä.

12 Riitojen ratkaisu

Sopimusta koskevat mahdolliset riidat tai erimielisyydet tulee ensisijaisesti ratkaista sopijaosapuolten välisin neuvotteluin. Jos sopimuksen perustuvista asioista ei kyetä sopimaan, asia tulee käsitellä hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa. Riitojen ratkaisumenettely ei koske lääninhallitusten lakiin perustuvaan valvontatehtävään liittyviä ratkaisuja tai toimenpiteitä.

4) Lisätietoja:

Lisätietoja asiassa antaa hallitussihteeri Anne Koskela, puh (09) 160 74340, anne.koskela@stm.fi.

Osastopäällikkö

Päivi Sillanaukee

Hallitussihteeri

Anne Koskela

- JAKELU Lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastot
Lääninhallitusten poliisiosastot
Sairaanhoitopiirit, joiden alueella on yliopistollinen sairaala
- LIITTEET Mallisopimus liitteineen
Kustannuslomake
Taulukko korvausten jakautumisesta
Laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008)
- TIEDOKSI Sairaanhoitopiirit
STM/STO
STM/HTO
STM/ Kirjaamo

MALLISOPIMUS

SOPIMUS LAPSEEN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN SELVITTÄMISTÄ KOSKEVIEN PALVELUJEN JÄRJESTÄMISESTÄ

1. Sopimuksen osapuolet

xxxx lääninhallitus
sosiaali- ja terveysosasto (lääninhallitus)
PL xxx
postinumero POSTITOIMIPAikka

Vastuhenkilö:

xxx sairaanhoitopiirin kuntayhtymä (sairaanhoitopiiri)
PL xxx
postinumero POSTITOIMIPAikka

Vastuhenkilö:

2. Sopimuksen kohde

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008, järjestämislaki) mukaan erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 24 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava lain 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen järjestämisestä. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän järjestämisvastuualue määräytyy valtioneuvoston erityistason sairaanhoidon erityisvastuualueista antaman päätöksen (1077/1990) mukaisesti.

Tällä sopimuksella sovitaan järjestämislain 5 §:n mukaisesti laissa tarkoitettujen tutkimusten suorittamisesta 1.1.2009 alkaen.

Sopimuksen valmistelussa on kuultu... (lääninpoliisi, xxx kihlakunnan poliisilaitos ja xxx syyttäjävirosto).

3. Palvelun järjestämistapa

Sairaanhoitopiiri vastaa siitä, että tutkimuksia on mahdollista tehdä yhdenmukaisesti ja tasapuolisesti koko erityisvastuualueellaan.

Yliopistollinen sairaala tuottaa palvelut omana toimintanaan seuraavilta osin:...

Yliopistollinen sairaala hankkii seuraavat palvelut muilta palvelun tuottajilta ...
Palvelun tuottajien tulee täyttää tähän sopimukseen kirjatut kriteerit.

4. Tutkimusten suorittamiseen osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä käytettävissä olevat tilat ja laitteet

Henkilöstön määrä ja kelpoisuus

Tarvittavan henkilöstön määrä riippuu tehtävien tutkimusten määrästä.

Tutkimuksia tekevän työryhmän tulee olla moniammatillinen. Työntekijöiden kelpoisuusvaatimus on terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 559/1994 mukainen lääkärin, psykologin tai sairaanhoitajan laillistus tai sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 272/2005 mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Työryhmän käytössä tulee olla lapsen seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä somaattisia tutkimuksia tekevä lääkäri. Työryhmän käytössä tulee olla tarpeelliset tulkki-, toimisto- ja muut tukipalvelut.

Tilat ja laitteet

Tutkimusten tekeminen edellyttää siihen sopivia tiloja, joissa on huomioitu sekä tutkittavien tarpeet että työn suorittamisen vaatimukset.

Haastattelutilojen ja niiden laitteistojen tulee täyttää ohjeen ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” (SM-2006-02026/Ri-2) liitteessä 1 esitetyt laatuvaatimukset.

5. Tutkimukseen pääsyyn kuluva aika, tutkimusten tavoiteaikataulu ja lausunnon valmistuminen

Aikataulu laaditaan tapauskohtaisesti. Tutkimusaikataulujen laatiminen tapahtuu viimeistään ensimmäisessä tutkimuksen alussa pidettävässä viranomaisneuvottelussa.

Tutkimuksen tekemisen tavoiteajoista sovitaan seuraavasti: ...

6. Käytettävä tutkimusohjelma

Tämän sopimuksen mukaisia seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä tutkimuksia tehdään vain poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen edustajan allekirjoittaman pyynnön perusteella. Sairaanhoitopiiri sitoutuu noudattamaan Suomessa voimassa olevia Käypä hoito –suosituksia soveltamisohjeineen sekä muita kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia.

Tutkimuksen tekeminen sisältää seuraavat vaiheet, kuitenkin yksilöllisesti suunniteltuna:

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN
2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE
 - *Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen*
3. TUTKIMUSVAIHE
 - *Vanhempien/huoltajien haastattelut*
 - *Lapsen oikeuspsykologinen haastattelu ja mahd. muu tutkiminen sekä lapsen kertomuksen arviointi*
4. LAUSUNTO
5. PALAUTE JA LÄHETTEET
 - *Viranomaisneuvottelu II, mahd. palauteskustelut ja jatkohoitoneuvottelut*
6. Mahdolliset OIKEUDENKÄYNNIT

7. Täydennyskoulutus ja työnohjaus

Sairaanhoitopiiriin tulee järjestää tutkimuksia tekeväälle ja niihin osallistuvalla henkilöllä on mahdollisuus ammattitaitoa kehittävään täydennyskoulutukseen ja työnohjaukseen.

Täydennyskoulutusta järjestetään ... (määriteltävä laatu ja määrä)

Työnohjausta järjestetään... (määriteltävä laatu ja määrä)

8. Kustannusten korvaaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen laatimaan kustannusarvion toiminnastaan vuosittain. (Kustannusarvio liitteenä)

Lääninhallitus maksaa **laskennallisen korvauksen ennakkona** yliopistolliselle sairaanhoitopiirille **huhtikuun loppuun** mennessä kunakin varainhoitovuonna valtion talousarvioon tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa. Korvauksen suuruus määräytyy erityisvastuualueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella.

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiiriin on toimitettava lääninhallitukselle **selvitys** tähän sopimukseen perustuvista **toteutuneista kustannuksista** viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden **maaliskuun loppuun mennessä**. Selvitykseen liitetään kustannusarviolomake, johon on merkitty edellisen vuoden **toteutuneet kustannukset**. Tutkimuksista syntyvistä kustannuksista on pidettävä erillistä kirjanpitoa.

Lääninhallitus maksaa sairaanhoitopiirille mahdollisen korvauksen loppuerän viimeistään kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiiriin mahdollisesti liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se sairaanhoitopiirille maksettavasta seuraavasta ennakosta.

Sairaanhoitopiiriin tulee kerätä **tilastotietoja tehdyistä tutkimuksista** ja ilmoittaa tiedot vuosittain annettavan selvityksen yhteydessä.

Tilastotietoina tehdyistä tutkimuksista ilmoitetaan: virka-apupyynnöiden, tehtyjen tutkimusten, tutkittavien, annettujen lausuntojen määrä, tutkittavan ikä ja sukupuoli, käytetyt tutkimuspaikat, tutkimuksen käynnistämiseen kulunut aika, tutkimukseen käytetty aika, lausunnon valmistumiseen kulunut aika, tutkimuksen kokonaiskustannukset, tutkimuspäivän hinta, lasten kuulemisten määrä, vanhempien, omaisten tai muiden läheisten kuulemisten määrä, pidettyjen verkostoneuvottelujen määrä, oikeudenkäynteihin osallistumisen määrä, tutkimuksiin osallistuneen henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä tutkimusten lopputulos ja näytön luonne sekä se, liittyikö tutkimukseen somaattinen tutkimus. Koska sopimus sisältää myös velvoitteen järjestää täydennyskoulutusta ja työnohjausta, tulee ilmoittaa tutkimuksiin osallistuneiden henkilöiden täydennyskoulutuspäivien määrä sekä annetun työnohjauksen määrä.

9. Valtion korvauksen takaisinperintä

Sen lisäksi, mitä järjestämislain 7 §:n 3 momentissa on säädetty, lääninhallituksella on oikeus periä valtion varoista maksetut korvaukset takaisin joko osaksi tai kokonaan mikäli sairaanhoitopiiri:

1. ei ole täyttänyt järjestämislain tai tämän sopimuksen mukaisia velvoitteita;
2. on käyttänyt valtionkorvauksen olennaisesti muuhun tarkoitukseen kuin se on maksettu;

3. on antanut lääninhallitukselle väärän tai harhaanjohtavan tiedon seikasta, joka on ollut omiaan olennaisesti vaikuttamaan valtionkorvauksen maksamiseen tai määrään taikka jättänyt ilmoittamatta sellaisen seikan;
4. on muutoin 1-3 kohtiin verrattavalla tavalla olennaisesti rikkonut valtionkorvauksen käyttämistä koskevia tämän sopimuksen ehtoja.

Sairaanhoitopiiriltä takaisin perittävä korvaus voidaan vähentää laskennallisesta ennakkorvauksesta.

10. Seurannan ja valvonnan toteuttaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen antamaan lääninhallitukselle tämän sopimuksen ehtojen noudattamisen valvontaa ja korvausten maksatusta varten oikeat ja riittävät tiedot.

Sairaanhoitopiiriin tulee ilmoittaa viipymättä lääninhallitukselle valtion korvauksen käyttötarkoituksen toteutumiseen vaikuttavasta muutoksesta tai muusta valtionkorvauksen käyttöön vaikuttavasta muutoksesta.

Lääninhallituksella on oikeus suorittaa valtion korvauksen maksamisessa ja käytön valvonnassa tarpeellisia sairaanhoitopiirin talouteen ja toimintaan kohdistuvia tarkastuksia siltä osin, kun se on tarpeen sopimuksen noudattamisen valvomiseksi. Lääninhallitus voi päätöksellään valtuuttaa toisen viranomaisen, ulkopuolisen tilintarkastajan tai muun asiantuntijan suorittamaan edellä tarkoitettuja tarkastuksia.

Sairaanhoitopiiriin on korvauksetta annettava tarkastusta suorittavalle kaikki tarkastuksen kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset, asiakirjat, tallenteet ja muu aineisto.

11. Sopimuksen voimassaolo

Sopimus on voimassa 1.1.2009 alkaen *toistaiseksi / x.x.xxxx asti*. Sopimusta on tehty kaksi (2) samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Sopimusta voidaan sopimuksen toteuttamiseen tai sisältöön vaikuttavien olosuhteiden muuttuessa molempien osapuolten suostumuksella muuttaa.

Sopimus tarkistetaan

Sopimuksen irtisanominen tehdään kirjallisesti. Irtisanomisaika on kuusi (6) kuukautta ja irtisanomisaika lasketaan siitä, kun toinen osapuoli on saanut todistettavasti tiedon irtisanomisesta.

Jos jompikumpi osapuoli rikkoo tätä sopimusta olennaisesti eikä toisen osapuolen kirjallisesta huomautuksesta huolimatta toimi sopimuksen edellyttämällä tavalla, toisella osapuolella on oikeus purkaa sopimus päättymään välittömästi.

12. Riitojen ratkaisu

Sopimusta koskevat riidat pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan osapuolten välisin neuvotteluihin. Mikäli neuvotteluissa ei päästä yhteisymmärrykseen, sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

13. Allekirjoitukset

Paikka xx.päivänä helmikuuta 2009

xxxx lääninhallitus, sosiaali- ja terveysosasto:

Nimi
Osastopäällikkö,
länin sosiaali- ja terveysneuvos

Nimi
Terveystenhuollon tulosjohtaja,
läninlääkäri

xxxx sairaanhoitopiiri:

Nimi
toimitusjohtaja

LIITTEET Tutkimuksen kulku
Kustannusarviolomake

TIEDOKSI Sosiaali- ja terveysministeriö
Läninhallitus/poliisiosasto
xx lääninhallitus/sosiaali- ja terveysosasto
xx poliisilaitos
Valtakunnansyyttäjänvirasto
xx syyttäjänvirasto
Maaherra xx
Erityisvastuualueen sairaanhoitopiirit

TUTKIMUKSEN KULKU

Tutkimuksen tulisi olla Stakesin (2003) laatimien ohjeiden mukainen.

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN

Pääsääntöisesti virka-apun pyytäminen sisältää pyynnön asiantuntijan suorittamasta lapsen oikeuspsykologisesta haastattelusta (tutkimuksesta) ja tämän arvioinnista. Asiantuntijoiden antama virka-apu voi kuitenkin myös olla konsultaatio- tai työnohjausapua siten, että asiantuntija antaa näkökulmia tutkimukseen, jonka poliisi suorittaa itse (asiantuntija voi esim. auttaa haastattelun suunnittelemisessa sekä seurata poliisin tiloissa poliisin suorittamaa lapsen haastattelua).

2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE

Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen

Viranomaisneuvottelu vähintään poliisin ja asiantuntijoiden kesken on aina pidettävä, lähtökohtaisesti tavoiteaikataulujen mukaisesti, akuuteissa tapauksissa lapsen ensimmäisen käynnin yhteydessä muuttaman päivän sisällä poliisin yhteydenoton jälkeen. Syyttäjä sekä lastensuojelu kutsutaan aina virkamiesneuvotteluun, mutta neuvottelu voidaan pitää myös ilman syyttäjää, mikäli muuten syntyisi tutkimusta haittaavaa viivettä.

Viranomaisneuvottelussa muodostetaan epäilyn vaihtoehtoiset selitykset, eli tutkimushypoteesit ja laaditaan yhteistyössä *tutkimussuunnitelma* jossa tarkennetaan työnjako ja aikataulu. Asiantuntijat tuovat esille oman osaamisensa pohjalta, mitkä toimenpiteet ovat välttämättömiä rikosepäilyn selvittämistä varten ja mitkä asiantuntijan näkökulmasta aikataulujen tulisi olla. Poliisi tuo esille tutkimuksen esitutkinnallisia vaatimuksia ja päättää aina loppupäässä tavoiteaikatauluista. Poliisi myös määrää ketä voidaan kuulla, tavata, kutsua palaveriin yms. Työnjaosta ja suoritettavista toimenpiteistä sovitaan sen mukaan, mitä esitutkinta ja laki vaativat.

Asiantuntijajyksikön tutkimusten lähtökohtana tulisi olla rikosepäilyn kannalta käyttökelpoiset lähteet joiden perusteella on periaatteessa mahdollista osoittaa menneisyydessä tapahtunut tapahtuma (kaikki fyysinen ja tekninen näyttö, asianomistajan, epäilyn ja todistajien kuulustelut/haastattelut) ja seikat jotka asettavat nämä lähteet oikeaan kontekstiin ja joilla voi olla viitteellistä arvoa epäilyn paikkansa-pitävyyden suhteen (esim. lapsen oireilu, kertomuksen/epäilyn syntyhistoria, lapsen olosuhteet ja lastensuojelutausta).

Kerätään viranomaisilta tiedot epäilyn synnystä sekä lapsen ja perheen tilanteesta viranomaisneuvottelussa sekä esitietojen perusteella.

3. TUTKIMUSVAIHE

Vanhempien/huoltajien haastattelut (mikäli epäilty ei kuulu perheeseen, on tämä osuus suppeampi)

- Epäilyn syntyminen ja suhtautuminen siihen
- Perheen vaiheet ja nykytilanne
- Lapsen/nuoren kehitys ja nykytilanne
- Lapsen/nuoren valmistaminen haastattelua varten

Lapsen/nuoren oikeuspsykologinen haastattelu

- Mahdolliset tutustumiskäynnit/oikeuspsykologisen haastattelun edellytyksien arvioiminen

- Käytetään Stakesin ohjeissa mainittua haastattelurunkoa (ns. NICHD-haastattelu), 1-3 kertaa
- Haastattelun analysointi ja lapsen kertomuksen arviointi

Lapsen/nuoren psyykkisen tilan arviointi tarkoituksenmukaisissa määrin

Lastenpsykiatrinen/-psykologinen tutkimus ei voi antaa näyttöä siitä, onko lasta käytetty hyväksi vai ei, sillä hyväksikäyttöä ei voida diagnosoida, eivätkä mitkään psykologiset testit ole käyttökelpoisia selvittämään, onko lasta käytetty hyväksi vai ei. Sen sijaan lapsen oireilulla ja psyykkisellä voinnilla voi olla vaikutuksia lapsen olemiseen haastattelussa ja kertomuksen luotettavuuden arviointiin. Tämä osa voi kuitenkin jäädä pois tutkimuksesta, mikäli sen tekemiseen ei ole erityistä syytä.

Mahdollinen haittavaikutuksen arviointi

Mikäli oikeus pyytää lausuntoa rikoksen haittavaikutusten arvioimisesta, voidaan tämä laatia tieteellisen tiedon pohjalta epäillyn tapahtuman piirteisiin perustuen (esimerkiksi: tiedetään, että mitä lähempi henkilö hyväksikäyttäjä on, sitä vakavammat seuraukset kokemuksella on lapselle). Tarkempi haittavaikutusten arviointi yksilöllisen lapsen ominaisuuksien perusteella on tarpeellista lähinnä jatko- hoitoa ajatellen, joten tämä voidaan myös tehdä jatkohoitoa suorittavassa paikassa.

4. LAUSUNTO

- Asiantuntijalausunto toimitetaan poliisille.
- Suositusten mukaan tutkimusten tulisi olla valmiina kahden kuukauden ja lausunnon kolmen kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisen päivämäärästä.
- Asianosaiset saavat lausunnon poliisilta esitutkinnan päätteeksi.
- Lausunnon ei välttämättä aina tarvitse olla osa tutkimusohjelmaa. On kuitenkin neuvoteltava asiasta syyttäjän kanssa, jotta mahdolliset lisätutkintapyynnot eivät aiheuta lapsen asiassa turhia viiveitä.

5. PALAUTE JA LÄHETTEET

- *Viranomaisneuvottelussa II* annetaan tarvittaessa suosituksia lastensuojelutoimenpiteitä varten.
- Tarvittaessa järjestetään palautekeskustelu huoltajille.
- Tarvittaessa jatkohoitoneuvottelu hoitoa järjestävän tahon kanssa.

6. OIKEUDENKÄYNNIT

- Tarvittaessa todistaminen oikeudessa.

LAPSEEN KOHDISTUNEEN SEKSUAALIRIKOKSEN SELVITTÄMINEN

KUSTANNUSARVIO 2009 €

TOTEUTUNEET KUSTANNUKSET €

TOIMINNAN MENOT	Kustannusarvion mukaiset menot €	Kirjanpidon mukaiset menot €
Henkilöstömenot (erillinen selvitys menoista)		
Palvelujen ostot, josta		
Toimisto-, pankki- ja asiantuntijapalvelut		
Painatukset ja ilmoitukset		
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut		
Matkustus- ja kuljetuspalvelut		
Koulutus- ja kulttuuripalvelut		
Muut palvelujen ostot		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat, josta		
Kalusto- ja laitehankinnat		
Muut aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Vuokrat		
Muut menot		
Investointimenot		
MENOT YHTEENSÄ		

Investointimenoja ei hyväksytä korvauksen piiriin.

PAIKKA JA AIKA

ALLEKIRJOITUS JA VIRKA-ASEMA

SOPIMUS LAPSEEN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN SELVITTÄMISTÄ KOSKEVIEN PALVELUJEN JÄRJESTÄMISESTÄ

1. Sopimuksen osapuolet

Etelä-Suomen lääninhallitus
sosiaali- ja terveysosasto (lääninhallitus)
PL 150
13101 HÄMEENLINNA

Vastuuhenkilö: lääninlääkäri Marja Kapanen

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä HUS (sairaanhoitopiiri)
PL 100
00029 HUS

Vastuuhenkilö: vs. osastonylilääkäri Merja Oksanen

2. Sopimuksen kohde

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008, järjestämislaki) mukaan erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 24 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava lain 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen järjestämisestä. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän järjestämisvastuualue määräytyy valtioneuvoston erityistason sairaanhoidon erityisvastuualueista antaman päätöksen (1077/1990) mukaisesti.

Tällä sopimuksella sovitaan järjestämislain 5 §:n mukaisesti laissa tarkoitettujen tutkimusten suorittamisesta 1.1.2009 alkaen.

Tämän sopimuksen liitteessä on lueteltu ne kunnat, jotka kuuluvat Helsingin yliopistollisen keskussairaalan (HYKS) erityisvastuualueeseen. Niiden Etelä-Suomen läänin alueen poliisilaitoksiin kuuluvien kuntien osalta, jotka eivät kuulu HYKS:n erityisvastuualueeseen, liitteessä on mainittu, minkä yliopistollisen sairaalan erityisvastuualueeseen ne kuuluvat. Vaasan sairaanhoitopiirin ja Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin ruotsinkielisen väestön on edellä mainitun valtioneuvoston päätöksen mukaisesti ensisijaisesti katsottava kuuluvaksi HYKS:n erityisvastuualueeseen.

Birger Jaarlin katu 15, PL 150
13101 HÄMEENLINNA
Birger Jaarlin katu 15, PB 150
13101 TAVASTEUS
Puh./Tfn 071 873 0421, Fax 071 873 2145

Ratapihantie 9, PL 110
00521 HELSINKI
Bangårdsvägen 9, PB 110
00521 HELSINGFORS
Puh./Tfn 071 873 0421, Fax 071 873 2643

Salpausselänkatu 22, PL 301
45101 KOUVOLA
Salpausselänkatu 22, PB 301
45101 KOUVOLA
Puh./Tfn 071 873 0421, Fax 071 873 2761

Sopimuksen valmisteluun ovat osallistuneet allekirjoittaneiden osapuolten lisäksi Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto ja Helsingin poliisilaitos. HUS on kuullut Kymenlaakson sairaanhoitopiirin ja Etelä-Karjalan sairaanhoitopiirin näkemyksiä tutkimusten järjestämisestä. Lääninhallituksen poliisiosasto on kuullut alueen muiden poliisilaitosten näkemyksiä tutkimusten järjestämisestä. Sopimusvalmistelun aikana on Helsingin, Itä-Uudenmaan, Länsi-Uudenmaan ja Kaakkois-Suomen syyttäjäviroille varattu tilaisuus tulla kuulluksi.

3. Palvelun järjestämistapa

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri vastaa siitä, että tutkimuksia on mahdollista tehdä yhdenmukaisesti ja tasapuolisesti koko HYKS:n erityisvastuualueella tässä sopimuksessa ja sen liitteissä tarkemmin sovitun mukaisesti. HUS on ilmoittanut, että resurssien puutteen vuoksi vuonna 2009 ei kuitenkaan ole mahdollista järjestää tutkimustoimintaa kaikilta osin järjestämislain ja sosiaali- ja terveysministeriön 30.1.2009 antaman ohjeen STM/492/2009 edellyttämällä laatutasolla koko erityisvastuualueella. Toiminnan jatkokehittämisen tavoitteet on todettu tämän sopimuksen liitepöytäkirjassa.

Vuonna 2009 Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri järjestää HUS:n alueella tarvittavat palvelut omana toimintanaan HYKS:n oikeuspsykiatrisen osaamiskeskuksen, HYKS:n nuorisopsykiatrisen vastualueen, Jorvin sairaalan, Peijaksen sairaalan, Lohjan, Porvoon, Hyvinkään ja Länsi-Uudenmaan sairaanhoitoalueiden lastenpsykiatrisen ja nuorisopsykiatrisen yksiköiden toimesta. Etelä-Karjalan sairaanhoitopiirin alueella tutkimukset tehdään Etelä-Karjalan keskussairaalaissa. Kymenlaakson sairaanhoitopiiri on ilmoittanut, että se ei pysty tuottamaan tälle vuodelle suunniteltuja tutkimuksia, koska yhtään lastenpsykiatria ei ole virassa. Siihen saakka kun tutkimushenkilöstöä saadaan palkattua, Kymenlaakson sairaanhoitopiirin tutkimukset tehdään HYKS:n toimesta. HUS:n on tehtävä palvelujen hankinnasta sairaanhoitopiirien ja mahdollisten muiden palveluntuottajien kanssa erillinen sopimus. Palvelun tuottajien tulee täyttää tähän sopimukseen ja sen liitteisiin kirjatut kriteerit.

HYKS:n oikeuspsykiatrisen osaamiskeskus antaa muille yksiköille konsultaatioapua vaikeampien tapauksien yhteydessä ja tutkii osan koko erityisvastuualueen virka-apupyynnöistä. Sairaanhoitopiirien tulee informoida aleensa poliisilaitoksia tutkimusten järjestämisestä.

Poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä tehtävät somaattiset tutkimukset järjestetään akuuteissa seksuaalirikosepäilytapauksissa potilaan kotikunnan mukaisessa omassa sairaalassa käypä hoito-suositusten ja muiden viranomaisohjeiden mukaisesti. Sairaanhoitoalueen tai sairaanhoitopiirin tulee antaa paikallisista käytännöistä oma ohjeistus. Ohjeessa tulee huomioida myös terveyskeskuspäivystyksen tehtävät ja hoidon oikea porrastus. Somaattisia tutkimuksia suoritettaessa tulee myös kiireellisissä tapauksissa olla käytettävissä riittävä lastentautien ja/tai gynekologian asiantuntemus. Sopimuksen liitteenä on HUS:n HYKS Lasten ja nuorten sairaalan 2.10.2008 antama ohje ”Toimintaohje päivystäjälle ja takapäivystäjälle raiskaus/ seksuaalinen hyväksikäyttö – tapauksissa”. HUS:n tulee varmistaa, että jokaiseen erityisvastuualueen keskussairaalaan laaditaan vastaava ohjeistus.

Muissa kuin akuuteissa tapauksissa HUS:n alueen alle 16 –vuotiaiden somaattiset tutkimukset tehdään tutkimuspyynnön perusteella HYKS:n Lasten ja nuorten sairaalan Lastenklinikan poliklinikalla asiaan perehtyneen lastenlääkärin ja gynekologin yhteistyönä. Etelä-Karjalan sairaanhoitopiirin alueella somaattiset tutkimukset tehdään asianomaisen sairaanhoitopiirin keskussairaalan lastentautien ja/tai gynekologian poliklinikalla.

4. Tutkimusten suorittamiseen osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä käytettävissä olevat tilat ja laitteet

Henkilöstön määrä ja kelpoisuus

Sairaanhoidopiiri vastaa siitä, että palvelun järjestämiseen varatun määrärahan ja sopimuksessa sovittujen seikkojen puitteissa tutkimusten tekemiseen on riittävästi henkilöstöä. Tarvittavan henkilöstön määrä riippuu tehtävien tutkimusten määrästä.

Suosittelavaa on, että tutkimuksia tekevä työryhmä olisi moniammatillinen. Työntekijöiden kelpoisuusvaatimus on terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) mukainen lääkärin, psykologin tai sairaanhoitajan laillistus tai sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Suosittelavaa on, että tutkimuksia tekevällä psykologilla on oltava oikeuspsykologian erityisosaamista, muulla tutkimushenkilöstöllä katsotaan riittäväksi vuonna 2009 vähintään oman erikoisalan osaaminen. Henkilöstön ammattitaidon kehittämistavoitteeksi asetetaan sosiaali- ja terveysministeriön ohjeen STM/492/2009 kohdassa neljä tarkoitettu henkilöstön ammattitaito. Ohje on tämän sopimuksen liitteenä.

Tutkimusyksiköiden käytössä tulee olla lapsen seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä somaattisia tutkimuksia tekevä lääkäri. Työryhmän käytössä tulee myös olla tarpeelliset tulkki-, toimisto- ja muut tukipalvelut sekä tarvittaessa mahdollisuus konsultoida kyseessä oleviin tutkimuksiin perehtynyttä juristia sekä aikuispsykiatria.

Tilat ja laitteet

Tutkimusten tekeminen edellyttää siihen sopivia tiloja, joissa on otettu huomioon sekä tutkittavien tarpeet että työn suorittamisen vaatimukset. Haastattelutilojen ja niiden laitteistojen tulee täyttää ohjeen ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” (SM-2006-02026/Ri-2) liitteessä 1 esitetyt laatuvaatimukset. Ohje on tämän sopimuksen liitteenä.

Vuonna 2009 tilat ja laitteet eivät kaikilta osin vastaa edellä mainittuja kriteereitä.

5. Tutkimukseen pääsyyn kuuluva aika, tutkimusten tavoiteaikataulu ja lausunnon valmistuminen

Aikataulu laaditaan tapauskohtaisesti. Tutkimusaikataulujen laatiminen tapahtuu viimeistään ensimmäisessä tutkimuksen alussa pidettävässä viranomaisneuvottelussa. Poliisin tai muun tutkimusta pyytävän tahon edustaja määrittää tarkemman aikataulun asiantuntijoita kuultuaan. Kiireellisten tutkimusten järjestäminen tulee aina asettaa etusijalle.

Tutkimuksen tekemisen ja lausunnon valmistumisen tavoiteajoista sovitaan seuraavasti:

1. Ensimmäinen viranomaisneuvottelu tulisi pyrkiä pitämään viikon kuluessa virka-apupyynnön saapumisesta. Neuvotteluun ei ole välttämätöntä kutsua muita kuin poliisi, mikäli kaikkien osapuolien osallistumisesta aiheuttaa viiveitä tutkimuksessa. Tarvittaessa kerätään tietoa esimerkiksi puhelimitse ja käynnistetään tutkimus tavoiteaikataulujen mukaisesti ja järjestetään toinen yhteistyöpalaveri mahdollisimman pian.

2. Lapsen haastattelu akuuteissa tapauksissa (alle viikko tapahtumasta) tulisi suorittaa muutaman päivän kuluessa virka-apupyynnön saapumisesta.
3. Lapsen haastattelu, kun tapahtumasta viikko – 6 kuukautta, tulisi suorittaa kahden viikon sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
4. Lapsen haastattelu, kun tapahtumasta yli 6 kuukautta, tulisi suorittaa kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
5. Tutkimuslausunnon tulisi valmistua kolmen kuukauden kuluessa virka-apupyynnöstä, mikäli poliisi, syyttäjä tai oikeuslaitos ei esitä muita vaatimuksia. Jos lausunnon antamisessa syntyy viiveitä, niistä on neuvoteltava tutkimuksen pyytäjän kanssa.

6. Käytettävä tutkimusohjelma

Tämän sopimuksen mukaisia seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä tutkimuksia tehdään vain poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen edustajan allekirjoittaman pyynnön perusteella. Sairaanhoidopiirin tai sairaanhoitoalueen on laadittava paikallisten olosuhteiden mukaiset ohjeet siitä, miten päivystysluonteisissa tilanteissa toimitaan.

Sairaanhoidopiiri sitoutuu noudattamaan Suomessa voimassa olevia Käypä hoito –suosituksia ja oppaita soveltamisohjeineen sekä muita kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia.

Tutkimuksen tekeminen sisältää seuraavat vaiheet, kuitenkin yksilöllisesti suunniteltuna:

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN
2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE
 - *Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen*
3. TUTKIMUSVAIHE
 - *Vanhempien/huoltajien haastattelut*
 - *Lapsen oikeuspsykologinen haastattelu ja mahd. muu tutkiminen sekä lapsen kertomuksen arviointi*
4. LAUSUNTO
5. PALAUTE JA LÄHETTEET
 - *Viranomaisneuvottelu II, mahd. palautekeskustelut ja jatkohoitoneuvottelut*
6. Mahdolliset OIKEUDENKÄYNNIT

Sopimuksen liitteenä on yksityiskohtaisempi tutkimusten kulkua käsittelevä asiakirja.

7. Täydennyskoulutus ja työnohjaus

Sairaanhoidopiiriin tulee järjestää tutkimuksia tekeville mahdollisuus osallistua lasten oikeuspsykiatrasta ja muuta tutkimusta koskevaa ammattitaitoa kehittävään täydennyskoulutukseen ja työnohjaukseen.

Koulutusta on perusteltua järjestää myös moniammatillisesti siten, että tutkimuksia tekevät asiantuntijat, poliisit, syyttäjät sekä muut tahot koulutautuvat yhteydessä. Kukin ammattiryhmä tarvitsee lisäksi erikseen oman alansa asiantuntijuutta kehittävää koulutusta.

8. Kustannusten korvaaminen

Valtion varoista korvataan yliopistolliselle sairaanhoidopiirille lain tarkoittamista tutkimuksista aiheutuvat, toiminnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeellisina pidettävät kustannukset. Toimintaan

liittyvät käyttökustannukset korvataan toteutuneiden kustannusten mukaan. Perustamiskustannuksia ja investointimenoja ei korvata.

Sairaanhoitopiiri on velvollinen laatimaan kustannusarvion toiminnastaan vuosittain. Kustannusarvio vuodelle 2009 on tämän sopimuksen liitteenä.

Jos tutkittu teko sisältää lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen yhteydessä tapahtuneen muun rikoksen, esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen, eikä tutkimuksia voida erottaa toisistaan, tutkimus kokonaisuudessaan katsotaan kuuluvan järjestämislain ja tämän sopimuksen soveltamisalan piiriin.

Korvausta maksetaan myös Vaasan sairaanhoitopiiriin ja Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin ruotsinkielisen väestön HYKS:ssä mahdollisesti käyttämien palvelujen osalta.

Lääninhallitus maksaa laskennallisen korvauksen enakkona yliopistolliselle sairaanhoitopiirille huhtikuun loppuun mennessä kunakin varainhoitovuonna valtion talousarvioon tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa. Korvauksen suuruus määräytyy erityisvastuualueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella. Vuonna 2009 maksettava ennako on 1 015 764 euroa.

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiiriin on toimitettava lääninhallitukselle selvitys tähän sopimukseen perustuvista toteutuneista kustannuksista viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Selvitykseen liitetään kustannusarviolomake, johon on merkitty edellisen vuoden toteutuneet kustannukset. Toiminnasta aiheutuvista kustannuksista on pidettävä erillistä kirjanpitoa.

Lääninhallitus maksaa sairaanhoitopiirille mahdollisen korvauksen loppuerän viimeistään kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiiriin mahdollisesti liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se sairaanhoitopiirille maksettavasta seuraavasta ennakosta.

Sairaanhoitopiiriin tulee kerätä tilastotietoja tehdyistä tutkimuksista ja ilmoittaa tiedot vuosittain annettavan selvityksen yhteydessä.

Tilastotietoina tehdyistä tutkimuksista ilmoitetaan: virka-apupyynnöiden, tehtyjen tutkimusten, tutkittavien, annettujen lausuntojen määrä, tutkittavan ikä ja sukupuoli, käytetyt tutkimuspaikat, tutkimuksen käynnistämiseen kulunut aika, tutkimukseen käytetty aika, lausunnon valmistumiseen kulunut aika, tutkimuksen kokonaiskustannukset, tutkimuspäivän tai muu soveltuvampi yksikköhinta, lasten kuulemisten määrä, vanhempien, omaisten tai muiden läheisten kuulemisten määrä, pidettyjen verkostoneuvottelujen määrä, oikeudenkäynteihin osallistumisen määrä, tutkimuksiin osallistuneen henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä tutkimusten lopputulos ja näytön luonne sekä se, liittyikö tutkimukseen somaattinen tutkimus. Koska sopimus sisältää myös velvoitteen järjestää täydennyskoulutusta ja työnohjausta, tulee ilmoittaa tutkimuksiin osallistuneiden henkilöiden täydennyskoulutuspäivien määrä sekä annetun työnohjauksen määrä.

Lääninhallitus ja HUS sopivat erikseen viimeistään tämän sopimuksen jatkoneuvottelujen yhteydessä edellä mainittujen tilastotietojen laskemis-, seuranta ja raportointitavasta.

9. Valtion korvauksen takaisinperintä

Sen lisäksi, mitä järjestämislain 7 §:n 3 momentissa on säädetty, lääninhallituksella on oikeus periä valtion varoista maksetut korvaukset takaisin joko osaksi tai kokonaan mikäli sairaanhoitopiiri:

1. ei ole täyttänyt järjestämislain tai tämän sopimuksen mukaisia velvoitteita;
2. on käyttänyt valtionkorvauksen olennaisesti muuhun tarkoitukseen kuin se on maksettu;
3. on antanut lääninhallitukselle väärän tai harhaanjohtavan tiedon seikasta, joka on ollut omiaan olennaisesti vaikuttamaan valtionkorvauksen maksamiseen tai määrään taikka jättänyt ilmoittamatta sellaisen seikan;

4. on muutoin 1-3 kohtiin verrattavalla tavalla olennaisesti rikkonut valtionkorvauksen käyttämistä koskevia tämän sopimuksen ehtoja.

Sairaanhoitopiiriltä takaisin perittävä korvaus voidaan vähentää laskennallisesta ennakkokorvauksesta.

10. Seurannan ja valvonnan toteuttaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen antamaan lääninhallitukselle korvauksetta tämän sopimuksen ehtojen noudattamisen valvontaa ja korvausten maksatusta varten oikeat ja riittävät tiedot.

Sairaanhoitopiiriin tulee ilmoittaa viipymättä lääninhallitukselle valtion korvauksen käyttötarkoituksen toteutumiseen vaikuttavasta muutoksesta tai muusta valtionkorvauksen käyttöön vaikuttavasta muutoksesta.

Lääninhallitus on velvollinen ilmoittamaan viipymättä sairaanhoitopiirille seikoista, joilla on vaikutusta tämän sopimuksen sisältöön tai toteuttamiseen tai valtionkorvauksen määrään tai suorittamiseen.

Lääninhallituksella on oikeus suorittaa valtion korvauksen maksamisessa ja käytön valvonnassa tarpeellisia sairaanhoitopiiriin talouteen ja toimintaan kohdistuvia tarkastuksia siltä osin, kun se on tarpeen sopimuksen noudattamisen valvomiseksi. Lääninhallitus voi päätöksellään valtuuttaa toisen viranomaisen, ulkopuolisen tilintarkastajan tai muun asiantuntijan suorittamaan edellä tarkoitettuja tarkastuksia.

Sairaanhoitopiiriin on korvauksetta annettava tarkastusta suorittavalle kaikki tarkastuksen kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset, asiakirjat, tallenteet ja muu aineisto.

11. Sopimuksen voimassaolo

Sopimus on voimassa 31.12.2009 saakka. Sopimuksen jatkoa koskevat neuvottelut käydään marrasjoulukuussa 2009. Sopimusta voidaan tätä ennen sopimuksen toteuttamiseen tai sisältöön vaikuttavien olosuhteiden muuttuessa molempien osapuolten suostumuksella muuttaa. Sopimuksen muutoksista on kuultava poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajia.

Sopimusta on tehty kaksi (2) samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Sopimuksen irtisanominen tehdään kirjallisesti. Irtisanomisaika on kuusi (6) kuukautta ja irtisanomisaika lasketaan siitä, kun toinen osapuoli on saanut todistettavasti tiedon irtisanomisesta.

Jos jompikumpi osapuoli rikkoo tätä sopimusta olennaisesti eikä toisen osapuolen kirjallisesta huomautuksesta huolimatta toimi sopimuksen edellyttämällä tavalla, toisella osapuolella on oikeus purkaa sopimus päättymään välittömästi.

12. Riitojen ratkaisu

Sopimusta koskevat riidat pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan osapuolten välisin neuvotteluin. Mikäli neuvotteluissa ei päästä yhteisymmärrykseen, sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

13. Allekirjoitukset

Helsingissä, 19. päivänä helmikuuta 2009

Etelä-Suomen lääninhallitus, sosiaali- ja terveysosasto:

Esa Ellala
Osastopäällikkö,
länin sosiaali- ja terveysneuvos

Kirsti Riihelä
Terveysthuollon tulosjohtaja,
läninlääkäri

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä:

Ilkka Kauppinen
vs. toimitusjohtaja

Veli Ylitalo
ylilääkäri
HYKS Naisten- ja lastentautien tulosyksikkö

- LIITTEET
1. HYKS:n erityisvastuualueen kunnat ja Etelä-Suomen länin poliisilaitokset
 2. HUS:n ohje: Tutkimuksen kulku
 3. Kustannusarviolomake
 4. Toiminnan kehittämisen jatkotavoitteet
 5. STM:n ohje 30.1.2009 (STM/492/2009) lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä
 6. SM:n ohje 20.6.2006 (SM-2006-02026/Ri-2) lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa
 7. HUS:n toimintaohje päivystäjälle ja takapäivystäjälle raiskaus / seksuaalinen hyväksikäyttö – tapauksessa / epäilyssä LNS HUS Päivystyspoliklinikka

TIEDOKSI Sosiaali- ja terveysministeriö
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira
Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto
Helsingin, Itä-Uudenmaan, Keski-Uudenmaan, Länsi-Uudenmaan Kymenlaakson ja
Etelä Karjalan poliisilaitokset
Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen poliisilaitokset (liite HYKS:n erityisvastuualueen
kunnat ja Etelä-Suomen läänin poliisilaitokset)
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Helsingin, Itä-Uudenmaan, Länsi-Uudenmaan ja Kaakkois-Suomen syyttäjävirstot
Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Kymenlaakson sairaanhoitopiirin kuntayhtymä
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri:
* HYKS, oikeuspsykiatrinen osaamiskeskus
* HYKS, psykiatrian tulosityksikkö
* Porvoon sairaanhoitoalue
* Hyvinkään sairaanhoitoalue
* Lohjan sairaanhoitoalue
* Länsi-Uudenmaan sairaanhoitoalue
* vs. osastonylilääkäri Merja Oksanen

Liite 3b.

SOPIMUS LAPSEEN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN SELVITTÄMISTÄ KOSKEVIEN PALVELUJEN JÄRJESTÄMISESTÄ

1. Sopimuksen osapuolet

Itä-Suomen lääninhallitus
Sosiaali- ja terveysosasto
PL 94
80101 Joensuu

Vastuhenkilö: lääninlääkäri Paula Ollonen

Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä
PL 1777
70211 Kuopio

Vastuhenkilö: ylilääkäri Kirsti Kumpulainen

2. Sopimuksen kohde

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008, järjestämislaki) mukaan erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 24 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava lain 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen järjestämisestä. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän järjestämisvastuualue määräytyy valtioneuvoston erityistason sairaanhoidon erityisvastuualueista antaman päätöksen (1077/1990) mukaisesti.

Tällä sopimuksella sovitaan järjestämislain 5 §:n mukaisesti laissa tarkoitettujen tutkimusten suorittamisesta 1.1.2009 alkaen.

Sopimuksen valmistelussa on kuultu Itä-Suomen ja Keski-Suomen syyttäjän virastoja, Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Etelä-Karjalan ja Keski-Suomen poliisilaitoksia sekä Itä-Suomen ja Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosastoja.

3. Palvelun järjestämistapa

Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri vastaa siitä, että tutkimuksia on mahdollista tehdä yhdenmukaisesti ja tasapuolisesti koko Kuopion yliopistollisen sairaalan erityisvastuualueella.

Kuopion yliopistollisen sairaalan lastenpsykiatrian klinikan alaisuudessa toimii lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikkö, joka tuottaa palvelut liittyen lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittelyihin Pohjois-Savon, Etelä-Savon, Itä-Savon ja Keski-Suomen sairaanhoitopiirien sekä Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän alueella.

Itä-Suomen lääninhallitus	Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi
www.laaninhallitus.fi/ita	PL 50, 50101 MIKKELI	Maaherrankatu 16	071 875 0331	071 875 2404
etunimi.sukunimi(at)laaninhallitus.fi	PL 94, 80101 JOENSUU	Torikatu 36	071 875 0331	071 875 2471
kirjaamo.ita(at)laaninhallitus.fi	PL 1741, 70101 KUOPIO	Hallituskatu 12-14	071 875 0331	071 875 2441

Poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä tehtävät somaattiset tutkimukset järjestetään akuuteissa seksuaalirikosepäilytapauksissa potilaan kotikunnan mukaisessa tai lapsen asuinpaikkaa lähinnä olevassa keskussairaalassa Käypä hoito-suosituksen ja muiden viranomaisohjeiden mukaisesti. Somaattisia tutkimuksia tehtäessä tulee myös kiireellisissä tapauksissa olla käytettävissä riittävä lastentautien ja/tai gynekologian asiantuntemus.

Muissa kuin akuuteissa tapauksissa somaattiset tutkimukset tehdään tutkimuspyynnön perusteella Kuopion yliopistollisessa keskussairaalassa lastenlääkärin ja gynekologin yhteistyönä aina, kun epäilyn selvittäminen edellyttää Kuopiossa tehtäviä oikeuspsykiatrisia tutkimuksia. Muussa tapauksessa tutkimukset tehdään potilaan kotikunnan mukaisessa tai lapsen asuinpaikkaa lähinnä olevassa keskussairaalassa Käypä hoito-suosituksen mukaisesti. Pelkästään somaattinen tutkimus ei edellytä lapsen toimittamista Kuopion yliopistolliseen sairaalaan.

Tutkimukset käynnistetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä. Kuvaus tutkimusprosessista on tämän sopimuksen liitteenä.

Viranomaispalaverissa sovitaan tapauskohtaisesti eri viranomaisten (oikeuspsykiatrian tutkimusyksikkö, poliisi, syyttäjä, lastensuojelu) välisestä yhteistyöstä.

Tulkkauspalvelut järjestetään Kuopion yliopistollisen sairaalan ohjeistuksen mukaisesti.

Kaikki palvelut tuotetaan Kuopion yliopistollisen sairaalan järjestämänä toimintana, lukuun ottamatta päivystystilanteessa tehtävää lapsen somaattista tutkimusta.

4. Tutkimusten suorittamiseen osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä käytettävissä olevat tilat ja laitteet

Henkilöstön määrä ja kelpoisuus

Sairaanhoitopiiri vastaa siitä, että palvelun järjestämiseen varatun määrärahan ja sopimuksessa sovittujen seikkojen puitteissa tutkimusten tekemiseen on riittävästi henkilöstöä. Tarvittavan henkilöstön määrä riippuu tehtävien tutkimusten määrästä. Liitteenä on oikeuspsykiatrisen tutkimusyksikön henkilöstösuunnitelma. Sopimuksen mukaisten tutkimusten toteuttaminen edellyttää lisävakanssien pikaista perustamista.

Tutkimuksia tekevän työryhmän tulee olla moniammatillinen. Työntekijöiden kelpoisuusvaatimus on terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 559/1994 mukainen lääkäri, psykologin tai sairaanhoitajan laillistus tai sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 272/2005 mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Työryhmän käytössä tulee olla lapsen seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä somaattisia tutkimuksia tekevä lääkäri. Työryhmän käytössä tulee olla tarpeelliset tulkki-, toimisto- ja muut tukipalvelut sekä tarvittaessa mahdollisuus konsultoida kyseessä oleviin tutkimuksiin perehtynyttä juristia, aikuispsykiatria tai muuta asiantuntijaa.

Itä-Suomen lääninhallitus	Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi
www.laanhallitus.fi/ita	PL 50, 50101 MIKKELI	Maaherrankatu 16	071 875 0331	071 875 2404
etunimi.sukunimi(at)laanhallitus.fi	PL 94, 80101 JOENSUU	Torikatu 36	071 875 0331	071 875 2471
kirjaamo.ita(at)laanhallitus.fi	PL 1741, 70101 KUOPIO	Hallituskatu 12-14	071 875 0331	071 875 2441

Tilat ja laitteet

Tutkimusten tekeminen edellyttää siihen sopivia tiloja ja laitteita, joissa on huomioitu sekä tutkittavien tarpeet että työn suorittamisen vaatimukset. Pitkät etäisyydet huomioiden videoneuvotteluyhteys on välttämätön.

Haastattelutilojen ja niiden laitteistojen tulee täyttää ohjeen ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” (SM-2006-02026/Ri-2) liitteessä 1 esitetyt laatuvaatimukset. Ohje on tämän sopimuksen liitteenä.

5. Tutkimukseen pääsyyn kuluva aika, tutkimusten tavoiteaikataulu ja lausunnon valmistuminen

Aikataulu laaditaan tapauskohtaisesti. Kuopion yliopistollisen sairaalan lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisen tutkimusyksikkö palvelee maantieteellisesti laajaa aluetta. Pitkät etäisyydet on huomioitava aikatauluja laadittaessa.

Tutkimusaikataulujen laatiminen tapahtuu viimeistään ensimmäisessä, tutkimuksen alussa pidettävässä viranomaisneuvottelussa. Lähtökohtana ovat esitutinnan ja oikeuslaitoksen vaatimukset. Kiireellisten tutkimusten järjestäminen tulee aina asettaa etusijalle.

Tutkimusten tekemisen ja lausunnon valmistumisen tavoiteaikataulusta sovitaan seuraavasti:

1. Ensimmäinen viranomaisneuvottelu tulisi pyrkiä pitämään viikon kuluessa virka-apupyynnön saapumisesta. Neuvotteluun ei ole välttämätöntä kutsua muita kuin poliisi, mikäli kaikkien osapuolien osallistumisesta aiheutuu viivettä tutkimuksessa. Tarvittaessa kerätään tietoa esimerkiksi puhelimitse ja käynnistetään tutkimus tavoiteaikataulujen mukaisesti ja järjestetään toinen yhteistyöpalaveri mahdollisimman pian.
2. Lapsen haastattelu akuuteissa tapauksissa (alle viikko tapahtumasta) tulisi suorittaa tarvittaessa välittömästi virka-apupyynnön saapumisesta.
3. Lapsen haastattelu, kun tapahtumasta on viikko- 6 kuukautta, tulisi suorittaa kahden viikon sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
4. Lapsen haastattelu, kun tapahtumasta on yli 6 kuukautta, tulisi suorittaa kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
5. Tutkimuslausunnon tulisi valmistua kolmen kuukauden kuluessa virka-apupyynnöstä, mikäli poliisi, syyttäjä tai oikeuslaitos ei esitä muita vaatimuksia. Jos lausunnon antamisessa syntyy viiveitä, niistä on neuvoteltava tutkimuksen pyytäjän kanssa.

6. Käytettävä tutkimusohjelma

Tämän sopimuksen mukaisia lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä tutkimuksia tehdään vain poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen edustajan allekirjoittaman pyynnön perusteella. Sairaanhoidopiiri sitoutuu noudattamaan Suomessa voimassa olevia Käypä hoito-suosituksia soveltamisohjeineen sekä muita kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia.

Tutkimuksen tekeminen sisältää seuraavat vaiheet, kuitenkin yksilöllisesti suunniteltuna:

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN

2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE

- *Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen*

3. TUTKIMUSVAIHE

- *Vanhempien/huoltajien haastattelut*

- *Lapsen oikeuspsykologinen haastattelu ja mahd. muu tutkiminen sekä lapsen kertomuksen arviointi*

4. LAUSUNTO

5. PALAUTE JA LÄHETTEET

- *Viranomaisneuvottelu II, mahd. palautekeskustelut ja jatkohoitoneuvottelut*

6. Mahdolliset OIKEUDENKÄYNNIT

Sopimuksen liitteenä on yksityiskohtaisempi tutkimusten kulkua käsittelevä asiakirja.

7. Täydennyskoulutus ja työnohjaus

Sairaanhoidopiiriin tulee järjestää tutkimuksia tekeväille ja niihin osallistuvalla henkilöllä mahdollisuus ammattitaitoa kehittävään täydennyskoulutukseen ja työnohjaukseen.

Koulutusta on perusteltua järjestää myös moniammatillisesti siten, että tutkimuksia tekevät asiantuntijat, poliisit, syyttäjät sekä muut tahot koulutautuvat yhdessä. Kukin ammattiryhmä tarvitsee lisäksi oman alansa asiantuntemusta kehittävää koulutusta.

Työntekijöillä on lisäksi oltava mahdollisuus konsultoida ko. tutkimuksiin perehtynyttä juristia, aikuispsykiatria tai muita tarpeelliseksi katsomiaan asiantuntijoita.

8. Kustannusten korvaaminen

Valtion varoista korvataan yliopistolliselle sairaanhoidopiirille lain tarkoittamista tutkimuksista aiheutuvat, toiminnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeellisina pidettävät kustannukset. Toimintaan liittyvät käyttökustannukset korvataan toteutuneiden kustannusten mukaan. Perustamiskustannuksia ja investointimenoja ei korvata.

Sairaanhoidopiiri on velvollinen laatimaan kustannusarvion toiminnastaan vuosittain. Kustannusarvio vuodelle 2009 on tämän sopimuksen liitteenä.

Jos tutkittu teko sisältää lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen yhteydessä tapahtuneen muun rikoksen, esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen, eikä tutkimuksia voida erottaa toisistaan, tut-

Itä-Suomen lääninhallitus	Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi
www.laanhallitus.fi/ita	PL 50, 50101 MIKKELI	Maaherrankatu 16	071 875 0331	071 875 2404
etunimi.sukunimi(at)laanhallitus.fi	PL 94, 80101 JOENSUU	Torikatu 36	071 875 0331	071 875 2471
kirjaamo.ita(at)laanhallitus.fi	PL 1741, 70101 KUOPIO	Hallituskatu 12-14	071 875 0331	071 875 2441

kimus kokonaisuudessaan katsotaan kuuluvan järjestämislain ja tämän sopimuksen soveltamisalan piiriin.

Lääninhallitus maksaa laskennallisen korvauksen ennakkona yliopistolliselle sairaanhoitopiirille huhtikuun loppuun mennessä kunakin varainhoitovuonna valtion talousarvioon tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa. Korvauksen suuruus määräytyy erityisvastuualueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella. Vuonna 2009 maksettava ennako on 791 406 euroa.

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiiriin on toimitettava lääninhallitukselle selvitys tähän sopimukseen perustuvista toteutuneista kustannuksista viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Selvitykseen liitetään kustannusarviolomake, johon on merkitty edellisen vuoden toteutuneet kustannukset. Tutkimuksista syntyvistä kustannuksista on pidettävä erillistä kirjanpitoa.

Lääninhallitus maksaa sairaanhoitopiirille mahdollisen korvauksen loppuerän viimeistään kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiiriin mahdollisesti liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se sairaanhoitopiirille maksettavasta seuraavasta ennakosta.

Sairaanhoitopiiriin tulee kerätä tilastotietoja tehdyistä tutkimuksista ja ilmoittaa tiedot vuosittain annettavan selvityksen yhteydessä.

Tilastotietoina tehdyistä tutkimuksista ilmoitetaan: virka-apupyynnöiden, tehtyjen tutkimusten, tutkittavien, annettujen lausuntojen määrä, tutkittavan ikä ja sukupuoli, käytetyt tutkimuspaikat, tutkimuksen käynnistämiseen kulunut aika, tutkimukseen käytetty aika, lausunnon valmistamiseen kulunut aika, tutkimuksen kokonaiskustannukset, tutkimuspäivän tai muu soveltuvampi yksikköhinta, lasten kuulemisten määrä, vanhempien, omaisten tai muiden läheisten kuulemisten määrä, pidettyjen verkostoneuvottelujen määrä, oikeudenkäynteihin osallistumisen määrä, tutkimuksiin osallistuneen henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä tutkimusten lopputulos ja näytön luonne sekä se, liittyikö tutkimukseen somaattinen tutkimus. Koska sopimus sisältää myös velvoitteen järjestää täydennyskoulutusta ja työnohjausta, tulee ilmoittaa tutkimuksiin osallistuneiden henkilöiden täydennyskoulutuspäivien määrä sekä annetun työnohjauksen määrä.

9. Valtion korvauksen takaisinperintä

Sen lisäksi, mitä järjestämislain 7 §:n 3 momentissa on säädetty, lääninhallituksella on oikeus periä valtion varoista maksetut korvaukset takaisin joko osaksi tai kokonaan mikäli sairaanhoitopiiri:

1. ei ole täyttänyt järjestämislain tai tämän sopimuksen mukaisia velvoitteita;
2. on käyttänyt valtionkorvauksen olennaisesti muuhun tarkoitukseen kuin se on maksettu;
3. on antanut lääninhallitukselle väärän tai harhaanjohtavan tiedon seikasta, joka on ollut omiaan olennaisesti vaikuttamaan valtionkorvauksen maksamiseen tai määrään taikka jättänyt ilmoittamatta sellaisen seikan;
4. on muutoin 1-3 kohtiin verrattavalla tavalla olennaisesti rikkonut valtionkorvauksen käyttämistä koskevia tämän sopimuksen ehtoja.

Sairaanhoitopiiriltä takaisin perittävä korvaus voidaan vähentää laskennallisesta ennakokorvauksesta.

Itä-Suomen lääninhallitus	Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi
www.laanhallitus.fi/ita	PL 50, 50101 MIKKELI	Maaherrankatu 16	071 875 0331	071 875 2404
etunimi.sukunimi(at)laanhallitus.fi	PL 94, 80101 JOENSUU	Torikatu 36	071 875 0331	071 875 2471
kirjaamo.ita(at)laanhallitus.fi	PL 1741, 70101 KUOPIO	Hallituskatu 12-14	071 875 0331	071 875 2441

10. Seurannan ja valvonnan toteuttaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen antamaan lääninhallitukselle tämän sopimuksen ehtojen noudattamisen valvontaa ja korvausten maksatusta varten oikeat ja riittävät tiedot.

Sairaanhoitopiiriin tulee ilmoittaa viipymättä lääninhallitukselle valtion korvauksen käyttötarkoituksen toteutumiseen vaikuttavasta muutoksesta tai muusta valtionkorvauksen käyttöön vaikuttavasta muutoksesta.

Lääninhallituksella on oikeus suorittaa valtion korvauksen maksamisessa ja käytön valvonnassa tarpeellisia sairaanhoitopiirin talouteen ja toimintaan kohdistuvia tarkastuksia siltä osin, kun se on tarpeen sopimuksen noudattamisen valvomiseksi. Lääninhallitus voi päätöksellään valtuuttaa toisen viranomaisen, ulkopuolisen tilintarkastajan tai muun asiantuntijan suorittamaan edellä tarkoitettuja tarkastuksia.

Sairaanhoitopiiriin on korvauksetta annettava tarkastusta suorittavalle kaikki tarkastuksen kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset, asiakirjat, tallenteet ja muu aineisto.

11. Sopimuksen voimassaolo

Sopimus on voimassa 31.12.2009 saakka. Sopimuksen jatkoa koskevat neuvottelut käydään marras-joulukuussa 2009. Sopimusta voidaan tätä ennen sopimuksen toteuttamiseen tai sisältöön vaikuttavien olosuhteiden muuttuessa molempien osapuolten suostumuksella muuttaa. Sopimuksen muutoksista on kuultava poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajia.

Sopimusta on tehty kaksi (2) samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Sopimuksen irtisanominen tehdään kirjallisesti. Irtisanomisaika on kuusi (6) kuukautta ja irtisanomisaika lasketaan siitä, kun toinen osapuoli on saanut todistettavasti tiedon irtisanomisesta.

Jos jompikumpi osapuoli rikkoo tätä sopimusta olennaisesti eikä toisen osapuolen kirjallisesta huomautuksesta huolimatta toimi sopimuksen edellyttämällä tavalla, toisella osapuolella on oikeus purkaa sopimus päättymään välittömästi.

12. Riitojen ratkaisu

Sopimusta koskevat riidat pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan osapuolten välisin neuvotteluin. Mikäli neuvotteluissa ei päästä yhteisymmärrykseen, sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Itä-Suomen lääninhallitus	Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi
www.laaninhallitus.fi/ita	PL 50, 50101 MIKKELI	Maaherrankatu 16	071 875 0331	071 875 2404
etunimi.sukunimi(at)laaninhallitus.fi	PL 94, 80101 JOENSUU	Torikatu 36	071 875 0331	071 875 2471
kirjaamo.ita(at)laaninhallitus.fi	PL 1741, 70101 KUOPIO	Hallituskatu 12-14	071 875 0331	071 875 2441

13. Allekirjoitukset

Joensuussa 18. päivänä helmikuuta 2009

Itä-Suomen lääninhallitus, sosiaali- ja terveysosasto:

Elli Aaltonen
Osastopäällikkö,
läänin sosiaali- ja terveysneuvos

Sirkka Jakonen
Terveystieteiden tarkastaja,
prosessinjohtaja

Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä:

Matti Pulkkinen
Sairaanhoitopiirin johtaja

Jorma Penttinen
Johtajaylilääkäri

- LIITTEET
1. KYSin ohje :Tutkimuksen kulku
 2. Kustannusarviomake
 3. KYSin tutkimusyksikön henkilöstösuunnitelma
 4. STM:n ohje 30.1.2009 (STM/479/2009) lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä.
 5. SM:n ohje 20.6.2006 (SM-2006-02026/ri-2) lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa.

TIEDOKSI Sosiaali- ja terveysministeriö
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira
Itä-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto
Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto
Itä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto
Länsi-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto
Etelä-Savon poliisilaitos
Pohjois-Savon poliisilaitos
Pohjois-Karjalan poliisilaitos
Etelä-Karjalan poliisilaitos
Keski-Suomen poliisilaitos
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Itä-Suomen syyttäjänvirasto
Keski-Suomen syyttäjänvirasto
Maaherra Pirjo Ala-Kapee
Maaherra Rauno Saari
Erityisvastuualueen sairaanhoitopiirit :

- Etelä-Savon sairaanhoitopiiri
- Itä-Savon sairaanhoitopiiri
- Pohjois-karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä
- Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri
- Keski-Suomen sairaanhoitopiiri

TUTKIMUKSEN KULKU

Tutkimuksen tulisi olla Stakesin (2003) laatimien ohjeiden mukainen.

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN

Pääsääntöisesti virka-avun pyytäminen sisältää pyynnön asiantuntijan suorittamasta lapsen oikeuspsykologisesta haastattelusta (tutkimuksesta) ja tämän arvioinnista. Asiantuntijoiden antama virka-apu voi kuitenkin myös olla konsultaatio- tai työnohjausapua siten, että asiantuntija antaa näkökulmia tutkimukseen, jonka poliisi suorittaa itse (asiantuntija voi esim. auttaa haastattelun suunnittelemisessa sekä seurata poliisin tiloissa poliisin suorittamaa lapsen haastattelua).

2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE

Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen

Viranomaisneuvottelu vähintään poliisin ja asiantuntijoiden kesken on aina pidettävä, lähtökohtaisesti tavoiteaikataulujen mukaisesti, akuuteissa tapauksissa lapsen ensimmäisen käynnin yhteydessä muutamana päivänä sisällä poliisin yhteydenoton jälkeen. Syyttäjä sekä lastensuojelu kutsutaan aina virkamiesneuvotteluun, mutta neuvottelu voidaan pitää myös ilman syyttäjää, mikäli muuten syntyisi tutkimusta haittaavaa viivettä.

Viranomaisneuvottelussa muodostetaan epäilyn vaihtoehtoiset selitykset, eli tutkimushypoteesit ja laaditaan yhteistyössä *tutkimussuunnitelma* jossa tarkennetaan työnjako ja aikataulu. Asiantuntijat tuovat esille oman osaamisensa pohjalta, mitkä toimenpiteet ovat välttämättömiä rikosepäilyn selvittämistä varten ja mitkä asiantuntijan näkökulmasta aikataulujen tulisi olla. Poliisi tuo esille tutkimuksen esitutkinnallisia vaatimuksia ja päättää aina loppupäässä tavoiteaikatauluista. Poliisi myös määrää ketä voidaan kuulla, tavata, kutsua palaverieihin yms. Työnjaosta ja suoritettavista toimenpiteistä sovitaan sen mukaan, mitä esitutkinta ja laki vaativat.

Asiantuntijajyksikön tutkimusten lähtökohtana tulisi olla rikosepäilyn kannalta käyttökelpoiset lähteet joiden perusteella on periaatteessa mahdollista osoittaa menneisyydessä tapahtunut tapahtuma (kaikki fyysinen ja tekninen näyttö, asianomistajan, epäillyn ja todistajien kuulustelut/haastattelut) ja seikat jotka asettavat nämä lähteet oikeaan kontekstiin ja joilla voi olla viitteellistä arvoa epäilyn paikkansapitävyyden suhteen (esim. lapsen oireilu, kertomuksen/epäilyn syntyhistoria, lapsen olosuhteet ja lastensuojelutausta).

Kerätään viranomaisilta tiedot epäilyn synnystä sekä lapsen ja perheen tilanteesta viranomaisneuvottelussa sekä esitietojen perusteella.

3. TUTKIMUSVAIHE

VANHEMPIEN/HUOLTAJIEN HAASTATTELUT (MIKÄLI EPÄILTY EI KUULU PERHEESEEN, ON TÄMÄ OSUUS SUPPEAMPI)

- ***Epäilyn syntyminen ja suhtautuminen siihen***
- ***Perheen vaiheet ja nykytilanne***
- ***Lapsen/nuoren kehitys ja nykytilanne***

Itä-Suomen lääninhallitus	Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi
www.laaninhallitus.fi/ita	PL 50, 50101 MIKKELI	Maaherrankatu 16	071 875 0331	071 875 2404
etunimi.sukunimi(at)laaninhallitus.fi	PL 94, 80101 JOENSUU	Torikatu 36	071 875 0331	071 875 2471
kirjaamo.ita(at)laaninhallitus.fi	PL 1741, 70101 KUOPIO	Hallituskatu 12-14	071 875 0331	071 875 2441

-
- **Lapsen/nuoren valmistaminen haastattelua varten**

LAPSEN/NUOREN OIKEUSPSYKOLOGINEN HAASTATTELU

- **Mahdolliset tutustumiskäynnit/oikeuspsykologisen haastattelun edellytyksien arvioiminen**
- **Käytetään Stakesin ohjeissa mainittua haastattelurunkoa (ns. NICHD-haastattelu), 1-3 kertaa**
- **Haastattelun analysointi ja lapsen kertomuksen arviointi**

Lapsen/nuoren psyykkisen tilan arviointi tarkoituksenmukaisissa määrin

Lastenpsykiatrinen/-psykologinen tutkimus ei voi antaa näyttöä siitä, onko lasta käytetty hyväksi vai ei, sillä hyväksikäyttöä ei voida diagnosoida, eivätkä mitkään psykologiset testit ole käyttökelpoisia selvittämään, onko lasta käytetty hyväksi vai ei. Sen sijaan lapsen oireilulla ja psyykkisellä voinnilla voi olla vaikutuksia lapsen olemiseen haastattelussa ja kertomuksen luotettavuuden arviointiin. Tämä osa voi kuitenkin jäädä pois tutkimuksesta, mikäli sen tekemiseen ei ole erityistä syytä.

Mahdollinen haittavaikutuksen arviointi

Mikäli oikeus pyytää lausuntoa rikoksen haittavaikutusten arvioimisesta, voidaan tämä laatia tieteellisen tiedon pohjalta epäillyn tapahtuman piirteisiin perustuen (esimerkiksi: tiedetään, että mitä läheisempi henkilö hyväksikäyttäjä on, sitä vakavammat seuraukset kokemuksella on lapselle). Tarkempi haittavaikutusten arviointi yksilöllisen lapsen ominaisuuksien perusteella on tarpeellista lähinnä jatkohoitoa ajatellen, joten tämä voidaan myös tehdä jatkohoitoa suorittavassa paikassa.

4. LAUSUNTO

- Asiantuntijalausunto toimitetaan poliisille.
- Suositusten mukaan tutkimusten tulisi olla valmiina kahden kuukauden ja lausunnon kolmen kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisen päivämäärästä.
- Asianosaiset saavat lausunnon poliisilta esitutkinnan päätteeksi.
- Lausunnon ei välttämättä aina tarvitse olla osa tutkimusohjelmaa. On kuitenkin neuvoteltava asiasta syyttäjän kanssa, jotta mahdolliset lisätutkintapyynnot eivät aiheuta lapsen asiassa turhia viiveitä.

5. PALAUTE JA LÄHETTEET

- **Viranomaisneuvottelussa II annetaan tarvittaessa suosituksia lastensuojelutoimenpiteitä varten.**
- **Tarvittaessa järjestetään palautekeskustelu huoltajille.**
- Tarvittaessa jatkohoitoneuvottelu hoitoa järjestävän tahon kanssa.

6. OIKEUDENKÄYNNIT

- **Tarvittaessa todistaminen oikeudessa.**

Itä-Suomen lääninhallitus	Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi
www.laanhallitus.fi/ita	PL 50, 50101 MIKKELI	Maaherrankatu 16	071 875 0331	071 875 2404
etunimi.sukunimi(at)laanhallitus.fi	PL 94, 80101 JOENSUU	Torikatu 36	071 875 0331	071 875 2471
kirjaamo.ita(at)laanhallitus.fi	PL 1741, 70101 KUOPIO	Hallituskatu 12-14	071 875 0331	071 875 2441

Liite 3c.

SOPIMUS LAPSEEN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN SELVITTÄMISTÄ KOSKEVIEN PALVELUJEN JÄRJESTÄMISESTÄ

1. Sopimuksen osapuolet

Länsi-Suomen lääninhallitus
Sosiaali- ja terveystoimisto
PL 346
33101 Tampere

Vastuhenkilö: Tulosryhmäpäällikkö Heikki Siirilä

Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä
PL 2000
33521 Tampere

Vastuhenkilö: Johtajaylilääkäri Matti Lehto

2. Sopimuksen kohde

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008, järjestämislaki) mukaan erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 24 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava lain 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen järjestämisestä. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän järjestämisvastuualue määräytyy valtioneuvoston erityistason sairaanhoidon erityisvastuualueista antaman päätöksen (1077/1990) mukaisesti.

Tällä sopimuksella sovitaan järjestämislain 5 §:n mukaisesti laissa tarkoitettujen tutkimusten suorittamisesta 1.1.2009 alkaen.

Sopimuksen valmistelussa on kuultu 10.2.2009 järjestetyssä työkokouksessa Etelä-Pohjanmaan poliisilaitosta, Kanta-Hämeen poliisilaitosta, Pirkanmaan poliisilaitosta, Päijät-Hämeen poliisilaitosta, Pirkanmaan syyttäjänvirastoa, Pohjanmaan syyttäjänvirastoa ja Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosastoa. Myös Pohjanmaan poliisilaitokselle oli varattu tilaisuus tulla kuulluksi.

3. Palvelun järjestämistapa

Sairaanhoitopiiri vastaa siitä, että tutkimuksia on mahdollista tehdä yhdenmukaisesti ja tasapuolisesti koko erityisvastuualueellaan. Tutkimukset suoritetaan tutkittavan äidinkielestä riippuen joko suomen tai ruotsin kielellä.

Sairaanhoitopiiri tuottaa palvelut lähtökohtaisesti omana toimintanaan. Sairaanhoitopiiri hankkii tarvittaessa palvelut muilta tämän sopimuksen kriteerit täyttäviltä palveluntuottajilta. Palvelujen järjestämistapa on tarkemmin kuvattu liitteessä 1.

4. Tutkimusten suorittamiseen osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä käytettävissä olevat tilat ja laitteet

Henkilöstön määrä ja kelpoisuus

Sairaanhoitopiiri varaa toimintaan riittävän määrän henkilöstöä. Tarvittavan henkilöstön määrä riippuu tehtävien tutkimusten määrästä.

Tutkimuksia tekevän työryhmän tulee olla moniammatillinen. Työntekijöiden kelpoisuusvaatimus on terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 559/1994 mukainen lääkärin, psykologin tai sairaanhoitajan laillistus tai sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 272/2005 mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus taikka terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen 564/94 mukainen psykoterapeutin pätevyys. Työryhmä tarvitsee myös toimistotyöntekijän, joka muun ohella aukikirjoittaa lasten haastattelut.

Työryhmän käytössä tulee olla lapsen seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä somaattisia tutkimuksia tekevä lääkäri. Työryhmän käytössä tulee olla tarpeelliset tulkki-, toimisto- ja muut tukipalvelut. Liitteessä 1 on kuvattu työryhmän henkilöstö ja työpanokset.

Tilat ja laitteet

Tutkimusten tekeminen edellyttää siihen sopivia tiloja, joissa on huomioitu sekä tutkittavien tarpeet että työn suorittamisen vaatimukset.

Haastattelutilojen ja niiden laitteistojen tulee täyttää ohjeen ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” (SM-2006-02026/Ri-2) liitteessä 1 esitetyt laatuvaatimukset.

5. Tutkimukseen pääsyyn kuluva aika, tutkimusten tavoiteaikataulu ja lausunnon valmistuminen

Tutkimus on käynnistettävä ja tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Aikataulut laaditaan tapauskohtaisesti viimeistään ensimmäisessä tutkimuksen alussa pidettävässä viranomaisneuvottelussa.

Tutkimusyksikön tulee pyrkiä noudattamaan seuraavia aikarajoja lapsen tutkimuksen käynnistämiseksi:

- Lapsen somaattinen tutkimus tulee pyrkiä suorittamaan vuorokauden sisällä kiireellisissä tapauksissa.
- Ensimmäinen viranomaisneuvottelu tulee pyrkiä pitämään viikon sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
- Lapsen haastattelu (ensipuhuttelu) akuuteissa tapauksissa (esim. alle viikko tapahtumasta) tulee pyrkiä suorittamaan viimeistään kolmen päivän sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
- Lapsen haastattelu tulee pyrkiä muissa tapauksissa tekemään kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.

Muilta osin tutkimusten aikarajat voivat joustaa tapauksesta ja tilanteesta riippuen, mutta lapsen haastatteleminen ja somaattisen tutkimuksen kiireellisyys akuuttitapauksissa on aina asetettava etusijalle.

Tutkimuslausunnon tulee valmistua kolmen kuukauden sisällä virka-avun pyynnöstä, mikäli ei poliisi, syyttäjä tai oikeuslaitos esitä muita vaatimuksia. Jos lausunnon antamisessa syntyy viiveitä, niistä on neuvoteltava tutkimuksen pyytäjän kanssa.

Tämän sopimuksen mukaisia seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä tutkimuksia tehdään vain poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen edustajan allekirjoittaman pyynnön perusteella. Sairaanhoidopiiri sitoutuu noudattamaan Suomessa voimassa olevia suosituksia soveltamisohjeineen sekä muita kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia.

6. Käytettävä tutkimusohjelma

Tämän sopimuksen mukaisia seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä tutkimuksia tehdään vain poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen edustajan allekirjoittaman pyynnön perusteella. Sairaanhoidopiiri sitoutuu noudattamaan Suomessa voimassa olevia Käypä hoito –suosituksia soveltamisohjeineen sekä muita kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia.

Tutkimuksen tekeminen sisältää seuraavat vaiheet, kuitenkin yksilöllisesti suunniteltuna:

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN
2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE
 - *Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen*
3. TUTKIMUSVAIHE
 - *Vanhempien/huoltajien haastattelut*
 - *Lapsen oikeuspsykologinen haastattelu ja mahd. muu tutkiminen sekä lapsen kertomuksen arviointi*
4. LAUSUNTO
5. PALAUTE JA LÄHETTEET
 - *Viranomaisneuvottelu II, mahd. palautekeskustelut ja jatkohoitoneuvottelut*
6. Mahdolliset OIKEUDENKÄYNNIT

Yksityiskohtainen selvitys tutkimuksen kulusta liitteenä (Liite 3).

7. Täydennyskoulutus ja työnohjaus

Sairaanhoidopiiri sitoutuu huolehtimaan siitä, että tutkimusten tekemiseen palkatulla ja siihen osallistuvalla henkilöllä on mahdollisuus osallistua ammattitaitoa kehittävään täydennyskoulutukseen ja työnohjaukseen. Liitteessä 1 on kuvattu tarkemmin täydennyskoulutus ja työnohjaus. Koulutuksia pyritään järjestämään moniammatillisesti siten, että asiantuntijat, syyttäjä ja poliisi sekä muut tahot (esim. lastensuojelu) koulutautuvat yhdessä. Sairaanhoidopiiri myös seuraa täydennyskoulutuksen toteutumista. (Liite 1)

Työnohjaus voidaan toteuttaa joko ryhmässä tai yksilöllisesti tapahtuvana työnohjauksena. (Liite 1)

Lisäksi työntekijöillä tulee olla mahdollisuus tarvittaessa konsultoida ko. tutkimuksiin perehtynyttä juristia sekä tarvittaessa myös konsultoida aikuispsykiatria. (Liite 1)

8. Tutkimukseen liittyvä asiakirjahallinto

Tutkimuksen kuluessa syntyvät asiakirjat ja tallenteet ovat esitutkintamateriaalia, jonka käsittelystä on säädetty erikseen.

Arkistointia varten on oltava paloturvalliset arkistokaapit. Jos poliisin kanssa on tehty sopimus asiakirjojen arkistoinnista, tähän on oltava vaadittavat arkistotilat.

9. Kustannusten korvaaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen laatimaan kustannusarvion toiminnastaan vuosittain. (Kustannusarvio liitteenä, liite 4)

Lääninhallitus maksaa **laskennallisen korvauksen ennakkona** yliopistolliselle sairaanhoitopiirille **huhtikuun loppuun** mennessä kunakin varainhoitovuonna valtion talousarvioon tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa. Korvauksen suuruus määräytyy erityisvastuualueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella.

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiiriin on toimitettava lääninhallitukselle **selvitys** tähän sopimukseen perustuvista **toteutuneista kustannuksista** viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden **maaliskuun loppuun mennessä**. Selvitykseen liitetään kustannusarviolomake, johon on merkitty edellisen vuoden **toteutuneet kustannukset**. Tutkimuksista syntyvistä kustannuksista on pidettävä erillistä kirjanpitoa.

Lääninhallitus maksaa valtion talousarvioon tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa sairaanhoitopiirille mahdollisen korvauksen loppuerän viimeistään kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiiriin mahdollisesti liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se sairaanhoitopiirille maksettavasta seuraavasta ennakosta.

Sairaanhoitopiiriin tulee kerätä **tilastotietoja tehdyistä tutkimuksista** ja ilmoittaa tiedot vuosittain annettavan selvityksen yhteydessä.

Tilastotietoina tehdyistä tutkimuksista ilmoitetaan:

- virka-apupyynnöiden, tehtyjen tutkimusten, tutkittavien, annettujen lausuntojen määrä
- tutkittavan ikä ja sukupuoli
- käytetyt tutkimuspaikat
- tutkimuksen käynnistämiseen kulunut aika eriteltynä tavoiteaikojen mukaan, tutkimukseen käytetty aika, lausunnon valmistumiseen kulunut aika
- tutkimusten kokonaiskustannukset, tutkimuskäynnin hinta
- lasten kuulemisten määrä
- vanhempien, omaisten ja muiden läheisten kuulemisten määrä
- pidettyjen verkostoneuvottelujen määrä
- oikeudenkäynteihin osallistumisen määrä
- tutkimuksiin osallistuneen henkilöstön määrä ja kelpoisuus
- liittykö tutkimukseen somaattinen tutkimus

Koska sopimus sisältää myös velvoitteen järjestää täydennyskoulutusta ja työnohjausta, tulee sairaanhoitopiiriin ilmoittaa tutkimuksiin osallistuneiden henkilöiden täydennyskoulutuspäivien määrä sekä annetun työnohjauksen määrä.

10. Valtion korvauksen takaisinperintä

Sen lisäksi, mitä järjestämislain 7 §:n 3 momentissa on säädetty, lääninhallituksella on oikeus periä valtion varoista maksetut korvaukset takaisin joko osaksi tai kokonaan mikäli sairaanhoitopiiri:

1. ei ole täyttänyt järjestämislain tai tämän sopimuksen mukaisia velvoitteita;
2. on käyttänyt valtionkorvauksen olennaisesti muuhun tarkoitukseen kuin se on maksettu;
3. on antanut lääninhallitukselle väärän tai harhaanjohtavan tiedon seikasta, joka on ollut omiaan olennaisesti vaikuttamaan valtionkorvauksen maksamiseen tai määrään taikka jättänyt ilmoittamatta sellaisen seikan;
4. on muutoin 1-3 kohtiin verrattavalla tavalla olennaisesti rikkonut valtionkorvauksen käyttämistä koskevia tämän sopimuksen ehtoja.

Sairaanhoitopiiriltä takaisin perittävä korvaus voidaan vähentää laskennallisesta ennakkorvauksesta.

11. Seurannan ja valvonnan toteuttaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen antamaan lääninhallitukselle tämän sopimuksen ehtojen noudattamisen valvontaa ja korvausten maksatusta varten oikeat ja riittävät tiedot.

Sairaanhoitopiiriin tulee ilmoittaa viipymättä lääninhallitukselle valtion korvauksen käyttötarkoituksen toteutumiseen vaikuttavasta muutoksesta tai muusta valtionkorvauksen käyttöön vaikuttavasta muutoksesta.

Lääninhallituksella on oikeus suorittaa valtion korvauksen maksamisessa ja käytön valvonnassa tarpeellisia sairaanhoitopiirin talouteen ja toimintaan kohdistuvia tarkastuksia siltä osin, kun se on tarpeen sopimuksen noudattamisen valvomiseksi. Lääninhallitus voi päätöksellään valtuuttaa toisen viranomaisen, ulkopuolisen tilintarkastajan tai muun asiantuntijan suorittamaan edellä tarkoitettuja tarkastuksia.

Sairaanhoitopiiriin on korvauksetta annettava tarkastusta suorittavalle kaikki tarkastuksen kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset.

12. Sopimuksen voimassaolo

Sopimus on voimassa 1.1.2009 alkaen toistaiseksi. Sopimusta on tehty kaksi (2) samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Sopimusta voidaan sopimuksen toteuttamiseen tai sisältöön vaikuttavien olosuhteiden muuttuessa molempien osapuolten suostumuksella muuttaa.

Sopimus ja sen liitteet tarkistetaan vuosittain toukokuun aikana tai muulloin tarvittaessa kumman tahansa osapuolen aloitteesta. Tarkistusten yhteydessä kuullaan poliisia ja syyttäjälaitosta.

Sopimuksen irtisanominen tehdään kirjallisesti. Irtisanomisaika on kuusi (6) kuukautta ja irtisanomisaika lasketaan siitä, kun toinen osapuoli on saanut todistettavasti tiedon irtisanomisesta.

Jos jompikumpi osapuoli rikkoo tätä sopimusta olennaisesti eikä toisen osapuolen kirjallisesta huomautuksesta huolimatta toimi sopimuksen edellyttämällä tavalla, toisella osapuolella on oikeus purkaa sopimus päättymään välittömästi.

13. Riitojen ratkaisu

Sopimusta koskevat riidat pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan osapuolten välisin neuvotteluin. Mikäli neuvotteluissa ei päästä yhteisymmärrykseen, sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

13. Allekirjoitukset

Paikka 13. päivänä helmikuuta 2009

Länsi-Suomen lääninhallitus, sosiaali- ja terveysosasto:

Sakari Suominen
Osastopäällikkö,
läänin sosiaali- ja terveysneuvos

Heikki Siirilä
Terveystuollon tulosryhmäpäällikkö,
lakimies

Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä:

Rauno Ihalainen
Sairaanhoitopiirin johtaja

Matti Lehto
Johtajaylilääkäri

LIITTEET

1. Liiteasiakirja (muistio palvelujen järjestämisestä omana toimintana ja/tai ostopalveluna, henkilöstöluettelo työpanoksineen, täydennyskoulutuksen ja työnohjauksen järjestäminen)
2. Sisäasiainministeriön ohje: ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” (SM-2006-02026/Ri-2)
3. Yksityiskohtainen selvitys tutkimusten kulusta
4. Kustannusarvio

TIEDOKSI Sosiaali- ja terveysministeriö
Länsi-Suomen lääninhallitus/poliisiosasto
Länsi-Suomen lääninhallitus/sosiaali- ja terveysosasto
Etelä-Pohjanmaan poliisilaitos
Kanta-Hämeen poliisilaitos
Pirkanmaan poliisilaitos
Pohjanmaan poliisilaitos
Päijät-Hämeen poliisilaitos
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Pirkanmaan syyttäjänvirasto
Pohjanmaan syyttäjänvirasto
Maaherra Rauno Saari
Erityisvastuualueen sairaanhoitopiirit

TUTKIMUKSEN KULKU

Tutkimuksen tulisi olla Stakesin (2003) laatimien ohjeiden mukainen.

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN

Pääsääntöisesti virka-avun pyytäminen sisältää pyynnön asiantuntijan suorittamasta lapsen oikeuspsykologisesta haastattelusta (tutkimuksesta) ja tämän arvioinnista. Asiantuntijoiden antama virka-apu voi kuitenkin myös olla konsultaatio- tai työnohjausapua siten, että asiantuntija antaa näkökulmia tutkimukseen, jonka poliisi suorittaa itse (asiantuntija voi esim. auttaa haastattelun suunnittelemisessa sekä seurata poliisin tiloissa poliisin suorittamaa lapsen haastattelua).

2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE

Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen

Viranomaisneuvottelu vähintään poliisin ja asiantuntijoiden kesken on aina pidettävä, lähtökohtaisesti tavoiteaikataulujen mukaisesti, akuuteissa tapauksissa lapsen ensimmäisen käynnin yhteydessä muuttaman päivän sisällä poliisin yhteydenoton jälkeen. Syyttäjä sekä lastensuojelu kutsutaan aina virkamiesneuvotteluun, mutta neuvottelu voidaan pitää myös ilman syyttäjää, mikäli muuten syntyisi tutkimusta haittaavaa viivettä.

Viranomaisneuvottelussa muodostetaan epäilyn vaihtoehtoiset selitykset, eli tutkimushypoteesit ja laaditaan yhteistyössä *tutkimussuunnitelma* jossa tarkennetaan työnjako ja aikataulu. Asiantuntijat tuovat esille oman osaamisensa pohjalta, mitkä toimenpiteet ovat välttämättömiä rikosepäilyn selvittämistä varten ja mitkä asiantuntijan näkökulmasta aikataulujen tulisi olla. Poliisi tuo esille tutkimuksen esitutkinnallisia vaatimuksia ja päättää aina loppupäässä tavoiteaikatauluista. Poliisi myös määrää ketä voidaan kuulla, tavata, kutsua palaveriin yms. Työnjaosta ja suoritettavista toimenpiteistä sovitaan sen mukaan, mitä esitutkinta ja laki vaativat.

Asiantuntijajyksikön tutkimusten lähtökohtana tulisi olla rikosepäilyn kannalta käyttökelpoiset lähteet joiden perusteella on periaatteessa mahdollista osoittaa menneisyydessä tapahtunut tapahtuma (kaikki fyysinen ja tekninen näyttö, asianomistajan, epäilyn ja todistajien kuulustelut/haastattelut) ja seikat jotka asettavat nämä lähteet oikeaan kontekstiin ja joilla voi olla viitteellistä arvoa epäilyn paikkansa-pitävyyden suhteen (esim. lapsen oireilu, kertomuksen/epäilyn syntyhistoria, lapsen olosuhteet ja lastensuojelutausta).

Kerätään viranomaisilta tiedot epäilyn synnystä sekä lapsen ja perheen tilanteesta viranomaisneuvottelussa sekä esitietojen perusteella.

3. TUTKIMUSVAIHE

Vanhempien/huoltajien haastattelut (mikäli epäilty ei kuulu perheeseen, on tämä osuus suppeampi)

- Epäilyn syntyminen ja suhtautuminen siihen
- Perheen vaiheet ja nykytilanne
- Lapsen/nuoren kehitys ja nykytilanne
- Lapsen/nuoren valmistaminen haastattelua varten

Lapsen/nuoren oikeuspsykologinen haastattelu

- Mahdolliset tutustumiskäynnit/oikeuspsykologisen haastattelun edellytyksien arvioiminen

- Käytetään Stakesin ohjeissa mainittua haastattelurunkoa (ns. NICHD-haastattelu), 1-3 kertaa
- Haastattelun analysointi ja lapsen kertomuksen arviointi

Lapsen/nuoren psyykkisen tilan arviointi tarkoituksenmukaisissa määrin

Lastenpsykiatrinen/-psykologinen tutkimus ei voi antaa näyttöä siitä, onko lasta käytetty hyväksi vai ei, sillä hyväksikäyttöä ei voida diagnosoida, eivätkä mitkään psykologiset testit ole käyttökelpoisia selvittämään, onko lasta käytetty hyväksi vai ei. Sen sijaan lapsen oireilulla ja psyykkisellä voinnilla voi olla vaikutuksia lapsen olemiseen haastattelussa ja kertomuksen luotettavuuden arviointiin. Tämä osa voi kuitenkin jäädä pois tutkimuksesta, mikäli sen tekemiseen ei ole erityistä syytä.

Mahdollinen haittavaikutuksen arviointi

Mikäli oikeus pyytää lausuntoa rikoksen haittavaikutusten arvioimisesta, voidaan tämä laatia tieteellisen tiedon pohjalta epäillyn tapahtuman piirteisiin perustuen (esimerkiksi: tiedetään, että mitä lähempi henkilö hyväksikäyttäjä on, sitä vakavammat seuraukset kokemuksella on lapselle). Tarkempi haittavaikutusten arviointi yksilöllisen lapsen ominaisuuksien perusteella on tarpeellista lähinnä jatko- hoitoa ajatellen, joten tämä voidaan myös tehdä jatkohoitoa suorittavassa paikassa.

4. LAUSUNTO

- Asiantuntijalausunto toimitetaan poliisille.
- Suositusten mukaan tutkimusten tulisi olla valmiina kahden kuukauden ja lausunnon kolmen kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisen päivämäärästä.
- Asianosaiset saavat lausunnon poliisilta esitutinnan päätteeksi.
- Lausunnon ei välttämättä aina tarvitse olla osa tutkimusohjelmaa. On kuitenkin neuvoteltava asiasta syyttäjän kanssa, jotta mahdolliset lisätutkintapyynnot eivät aiheuta lapsen asiassa turhia viiveitä.

5. PALAUTE JA LÄHETTEET

- *Viranomaisneuvottelussa II* annetaan tarvittaessa suosituksia lastensuojelutoimenpiteitä varten.
- Tarvittaessa järjestetään palautekeskustelu huoltajille.
- Tarvittaessa jatkohoitoneuvottelu hoitoa järjestävän tahon kanssa.

6. OIKEUDENKÄYNNIT

- Tarvittaessa todistaminen oikeudessa.

Liite 3d.

SOPIMUS LAPSEEN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN SELVITTÄMISTÄ KOSKEVIEN PALVELUJEN JÄRJESTÄMISESTÄ

1. Sopimuksen osapuolet

Länsi-Suomen lääninhallitus
Sosiaali- ja terveysosasto (lääninhallitus)
PL 22
20801 Turku

Vastuuhenkilö: Tulosryhmäpäällikkö Heikki Siirilä

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä (sairaanhoitopiiri)
PL 52
20521 Turku

Vastuuhenkilö: Professori, ylilääkäri Jorma Piha

2. Sopimuksen kohde

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008, jäljempänä järjestämislaki) mukaan erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 24 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava lain 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen järjestämisestä. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän järjestämisvastuualue määräytyy valtioneuvoston erityistason sairaanhoidon erityisvastuualueista antaman päätöksen (1077/1990) mukaisesti.

Tällä sopimuksella sovitaan järjestämislain 5 §:n mukaisesti ko laissa tarkoitettujen tutkimusten suorittamisesta 1.1.2009 alkaen.

Sopimuksen valmistelussa on kuultu 2.2.2009 järjestetyssä työkokouksessa Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosastoa, Varsinais-Suomen poliisilaitosta, Varsinais-Suomen syyttäjänvirastoa, Satakunnan poliisilaitosta ja Satakunnan syyttäjänvirastoa.

3. Palvelun järjestämistapa

Sairaanhoitopiiri vastaa siitä, että tutkimuksia on mahdollista tehdä yhdenmukaisesti ja tasapuolisesti koko erityisvastuualueellaan. Tutkimukset suoritetaan tutkittavan äidinkielestä riippuen joko suomen tai ruotsin kielellä.

Sairaanhoitopiiri tuottaa palvelut lähtökohtaisesti omana toimintanaan. Sairaanhoitopiiri hankkii tarvittaessa palvelut muilta tämän sopimuksen kriteerit täyttäviltä palveluntuottajilta. Palvelujen järjestämistapa on tarkemmin kuvattu liitteessä (Liite 1).

4. Tutkimusten suorittamiseen osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä käytettävissä olevat tilat ja laitteet

Henkilöstön määrä ja kelpoisuus

Sairaanhoidopiiri varaa toimintaan riittävän määrän henkilöstöä. Tarvittavan henkilöstön määrä riippuu tehtävien tutkimusten määrästä.

Tutkimuksia tekevän työryhmän tulee olla moniammatillinen. Työntekijöiden kelpoisuusvaatimus on terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 559/1994 mukainen lääkärin, psykologin tai sairaanhoitajan laillistus tai sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 272/05 mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus taikka terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen 564/94 mukainen psykoterapeutin pätevyys. Työryhmä tarvitsee myös toimistotyöntekijän.

Työryhmän käytössä tulee olla lapsen seksuaalirikosten tutkimuksiin erikoistunut somaattisia tutkimuksia tekevä lääkäri. Työryhmän käytössä tulee olla tarpeelliset tulkki-, toimisto- ja muut tukipalvelut.

Tilat ja laitteet

Tutkimusten tekeminen edellyttää siihen sopivia tiloja, joissa on huomioitu sekä tutkittavien tarpeet että työn suorittamisen vaatimukset.

Haastattelutilojen ja niiden laitteistojen tulee täyttää ohjeen ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” (SM-2006-02026/Ri-2) esitetyt laatuvaatimukset. (Liite 2)

5. Tutkimusten tavoiteaikataulu ja tutkimukseen pääsyyn ja lausunnon valmistumiseen kuluva aika

Tutkimus on käynnistettävä ja tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Aikataulut laaditaan tapauskohtaisesti viimeistään ensimmäisessä tutkimuksen alussa pidettävässä viranomaisneuvottelussa.

Tutkimusyksikön tulee pyrkiä noudattamaan seuraavia aikarajoja lapsen tutkimuksen käynnistämiseksi:

- Ensimmäinen viranomaisneuvottelu tulee pyrkiä pitämään viikon sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
- Lapsen haastattelu akuuteissa tapauksissa (esim. alle viikko tapahtumasta) tulee suorittaa muutaman päivän sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
- Lapsen haastattelu tulee muissa tapauksissa tehdä kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.

Muilta osin tutkimusten aikarajat voivat joustaa tapauksesta ja tilanteesta riippuen, mutta lapsen haastattelun kiireellisyys akuuttitapauksissa on aina asetettava etusijalle.

Tutkimuslausunnon tulee valmistua kolmen kuukauden sisällä virka-avun pyynnöstä, mikäli ei poliisi, syyttäjä tai oikeuslaitos esitä muita vaatimuksia. Jos lausunnon antamisessa syntyy viiveitä, niistä on neuvoteltava tutkimuksen pyytäjän kanssa.

6. Käytettävä tutkimusohjelma

Tämän sopimuksen mukaisia seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä tutkimuksia tehdään vain poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen edustajan allekirjoittaman pyynnön perusteella. Sairaanhoidopiiri sitoutuu noudattamaan Suomessa voimassa olevia suosituksia soveltamisohjeineen sekä muita kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia.

Tutkimuksen tekeminen sisältää seuraavat vaiheet, kuitenkin yksilöllisesti suunniteltuna:

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN
2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE
 - *Viranomaisneuvottelu I ja esitietojen kartoittaminen*
3. TUTKIMUSVAIHE
 - *Vanhempien/huoltajien haastattelut*
 - *Lapsen oikeuspsykologinen haastattelu ja mahd. muu tutkiminen sekä lapsen kertomuksen arviointi*
4. LAUSUNTO
5. PALAUTE JA LÄHETTEET
 - *Viranomaisneuvottelu II, mahd. palautekeskustelut ja jatkohoitoneuvottelut*
6. Mahdolliset OIKEUDENKÄYNNIT

Yksityiskohtainen selvitys tutkimuksen kulusta liitteenä (Liite 3).

7. Täydennyskoulutus ja työnohjaus

Sairaanhoidopiiri sitoutuu huolehtimaan siitä, että tutkimusten tekemiseen palkatulla ja siihen osallistuvalla henkilöllä on mahdollisuus osallistua ammattitaitoa kehittävään täydennyskoulutukseen ja työnohjaukseen. Liitteessä 1 on kuvattu tarkemmin täydennyskoulutus ja työnohjaus. Koulutuksia pyritään järjestämään moniammatillisesti siten, että asiantuntijat, syyttäjä ja poliisi sekä muut tahot (esim. lastensuojelu) kouluttautuvat yhdessä. Sairaanhoidopiiri myös seuraa täydennyskoulutuksen toteutumista. (Liite 1)

Työnohjaus voidaan toteuttaa joko ryhmässä tai yksilöllisesti tapahtuvana työnohjauksena. (Liite 1)

Lisäksi työntekijöillä tulee olla mahdollisuus tarvittaessa konsultoida ko. tutkimuksiin perehtynyttä juristia sekä tarvittaessa myös konsultoida ko. tutkimuksiin perehtynyttä juristia sekä tarvittaessa myös konsultoida aikuispsykiatria. (Liite 1)

8. Tutkimukseen liittyvä asiakirjahallinto

Tutkimuksen kuluessa syntyvät asiakirjat ja tallenteet ovat esitutkintamateriaalia, jonka käsittelystä on säädetty erikseen.

Arkistointia varten on oltava paloturvalliset arkistokaapit. Jos poliisin kanssa on tehty sopimus asiakirjojen arkistoinnista tähän on oltava vaadittavat arkistotilat.

9. Kustannusten korvaaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen laatimaan kustannusarvion toiminnastaan vuosittain. (Kustannusarvio liitteenä, liite 4)

Lääninhallitus maksaa **laskennallisen korvauksen ennakkona** yliopistolliselle sairaanhoitopiirille **huhtikuun loppuun** mennessä kunakin varainhoitovuonna valtion talousarvioon tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa. Korvauksen suuruus määräytyy erityisvastuualueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella.

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiiriin on toimitettava lääninhallitukselle **selvitys** tähän sopimukseen perustuvista **toteutuneista kustannuksista** viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden **maaliskuun loppuun mennessä**. Selvitykseen liitetään kustannusarviolomake, johon on merkitty edellisen suoden **toteutuneet kustannukset**. Tutkimuksista syntyvistä kustannuksista on pidettävä erillistä kirjanpitoa.

Lääninhallitus maksaa sairaanhoitopiirille mahdollisen korvauksen loppuerän viimeistään kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiiriin mahdollisesti liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se maksettavasta seuraavasta ennakosta.

Sairaanhoitopiiriin tulee kerätä **tilastotietoja tehdyistä tutkimuksista** ja ilmoittaa tiedot vuosittain annettavan selvityksen yhteydessä.

Tilastotietoina tehdyistä tutkimuksista ilmoitetaan:

- virka-apupyynnöiden, tehtyjen tutkimusten, tutkittavien, annettujen lausuntojen määrä
- tutkittavan ikä ja sukupuoli
- käytetyt tutkimuspaikat
- tutkimuksen käynnistämiseen kulunut aika eriteltynä tavoiteaikojen mukaan, tutkimukseen käytetty aika, lausunnon valmistumiseen kulunut aika
- tutkimusten kokonaiskustannukset, tutkimuskäynnin tai muu soveltuva yksikköhinta
- lasten kuulemisten määrä
- vanhempien, omaisten ja muiden läheisten kuulemisten määrä
- pidettyjen verkostoneuvottelujen määrä
- oikeudenkäynteihin osallistumisen määrä
- tutkimuksiin osallistuneen henkilöstön määrä ja kelpoisuus
- liittyikö tutkimukseen somaattinen tutkimus

Koska sopimus sisältää myös velvoitteen järjestää täydennyskoulutusta ja työnohjausta, tulee ilmoittaa tutkimuksiin osallistuneiden henkilöiden täydennyskoulutuspäivien määrä sekä annetun työnohjauksen määrä.

10. Valtion korvauksen takaisinperintä

Sen lisäksi, mitä järjestämislain 7 §:n 3 momentissa on säädetty, lääninhallituksella on oikeus periä valtion varoista maksetut korvaukset takaisin joko osaksi tai kokonaan mikäli sairaanhoitopiiri:

1. ei ole täyttänyt järjestämislain tai tämän sopimuksen mukaisia velvoitteita;
2. on käyttänyt valtionkorvauksen olennaisesti muuhun tarkoitukseen kuin se on maksettu;
3. on antanut lääninhallitukselle väärän tai harhaanjohtavan tiedon seikasta, joka on ollut omiaan olennaisesti vaikuttamaan valtionkorvauksen maksamiseen tai määrään taikka jättänyt ilmoittamatta sellaisen seikan;
4. on muutoin 1-3 kohtiin verrattavalla tavalla olennaisesti rikkonut valtionkorvauksen käyttämistä koskevia tämän sopimuksen ehtoja.

11. Seurannan ja valvonnan toteuttaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen antamaan lääninhallitukselle tämän sopimuksen ehtojen noudattamisen valvontaa ja korvausten maksatusta varten oikeat ja riittävät tiedot.

Sairaanhoitopiiriin tulee ilmoittaa viipymättä lääninhallitukselle valtionkorvauksen käyttötarkoituksen toteutumiseen vaikuttavasta muutoksesta tai muusta valtionkorvauksen käyttöön vaikuttavasta muutoksesta.

Lääninhallituksella on oikeus suorittaa valtionkorvauksen maksamisessa ja käytön valvonnassa tarpeellisia sairaanhoitopiiriin talouteen ja toimintaan kohdistuvia tarkastuksia siltä osin, kun se on tarpeen sopimuksen noudattamisen valvomiseksi. Lääninhallitus voi päätöksellään valtuuttaa toisen viranomaisen tai ulkopuolisen tilintarkastajan suorittamaan edellä tarkoitettuja tarkastuksia.

Sairaanhoitopiiriin on korvauksetta annettava tarkastusta suorittavalle kaikki tarkastuksen kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset.

12. Sopimuksen voimassaolo

Sopimus on voimassa 1.1.2009 alkaen toistaiseksi. Sopimusta on tehty kaksi (2) samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Sopimusta voidaan sopimuksen toteuttamiseen tai sisältöön vaikuttavien olosuhteiden muuttuessa molempien osapuolten suostumuksella muuttaa.

Sopimus ja sen liitteet tarkistetaan vuosittain huhtikuun aikana tai muulloin tarvittaessa kumman tahansa osapuolen aloitteesta. Tarkistusten yhteydessä kuullaan poliisia ja syyttäjälaitosta.

Sopimuksen irtisanominen tehdään kirjallisesti. Irtisanomisaika on kuusi (6) kuukautta ja irtisanomisaika lasketaan siitä, kun toinen osapuoli on saanut todistettavasti tiedon irtisanomisesta.

Jos jompikumpi osapuoli rikkoo tätä sopimusta olennaisesti eikä toisen osapuolen kirjallisesta huomautuksesta huolimatta toimi sopimuksen edellyttämällä tavalla, toisella osapuolella on oikeus purkaa sopimus päättymään välittömästi.

13. Riitojen ratkaisu

Sopimusta koskevat riidat pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan osapuolten välisin neuvotteluin. Mikäli neuvotteluissa ei päästä yhteisymmärrykseen, sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

14. Allekirjoitukset

Paikka xx.päivänä helmikuuta 2009

Länsi-Suomen lääninhallitus, sosiaali- ja terveystoimisto:

Sakari Suominen
Osastopäällikkö,
läänin sosiaali- ja terveystoimisto

Heikki Siirilä
Terveystoimiston tulosryhmän päällikkö,
lakimies

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

Aki Lindén
Sairaanhoitopiirin johtaja

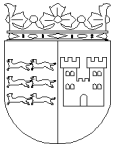
Juha Koivu
Toimialuejohtaja, Psykiatrian tulosalue

LIITTEET

1. Toiminnan järjestämisen ja sisällön kuvaus
2. Sisäasiainministeriön ohje 20.6.2006. (SM-2006-02026/Ri-2) Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa
3. Yksityiskohtainen selvitys tutkimusten kulusta
4. Kustannusarvio

TIEDOKSI

Sosiaali- ja terveysministeriö
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto
Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto
Satakunnan poliisilaitos
Varsinais-Suomen poliisilaitos
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Satakunnan syyttäjänvirasto
Varsinais-Suomen syyttäjänvirasto
Satakunnan sairaanhoitopiiri

Liite 3e.

SOPIMUS LAPSEEN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN SELVITTÄMISTÄ KOSKEVIEN PALVELUJEN JÄRJESTÄMISESTÄ

1. Sopimuksen osapuolet

Oulun läänihallitus
sosiaali- ja terveysosasto (läänihallitus)
PL 293
90101 OULU

Vastuuhenkilö: lääninlääkäri Hannele Havanka

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä (sairaanhoitopiiri)
Hallintokeskus, PL 10
90029 OYS

Vastuuhenkilö: lastenpsykiatrian vastualueen johtaja Hanna Ebeling

2. Sopimuksen kohde

Lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä annetun lain (1009/2008, järjestämislaki) mukaan erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 24 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava lain 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen järjestämisestä. Yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kuntayhtymän järjestämisvastuualue määräytyy valtioneuvoston erityistason sairaanhoidon erityisvastuualueista antaman päätöksen (1077/1990) mukaisesti.

Tällä sopimuksella sovitaan järjestämislain 5 §:n mukaisesti laissa tarkoitettujen tutkimusten suorittamisesta 1.1.2009 alkaen.

Sopimuksen valmistelussa on kuultu Oulun läänihallituksen poliisiosaston edustajaa, Jokilaaksojen, Kainuun, Koillismaan, Oulun, Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren poliisilaitosten edustajia, Pohjanmaan syyttäjävirston edustajaa sekä Lapin läänihallituksen sosiaali- ja terveysosastoa. Myös Lapin ja Peräpohjolan poliisilaitosten sekä Oulun ja Lapin syyttäjävirstojen edustajille oli varattu tilaisuus tulla kuulluksi.

3. Palvelun järjestämistapa

Sairaanhoitopiiri vastaa tutkimusten järjestämisestä, koordinoinnista ja laadusta erityisvastuualueellaan. Tutkimukset suoritetaan tutkittavan äidinkielestä riippuen kielilainsäädännön vaatimukset huomioon ottaen ja tarvittaessa järjestetään riittävät tulkkaukspalvelut.

Sairaanhoitopiiri tuottaa palvelut lähtökohtaisesti omana toimintanaan. Sairaanhoitopiiri hankkii tarvittaessa palvelut muilta tämän sopimuksen kriteerit täyttäviltä palveluntuottajilta. Palvelujen järjestämistapa on tarkemmin kuvattu liitteessä 1.

4. Tutkimusten suorittamiseen osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä käytettävissä olevat tilat ja laitteet

Henkilöstön määrä ja kelpoisuus

Sairaanhoitopiiri varaa toimintaan riittävän määrän henkilöstöä. Tarvittavan henkilöstön määrä riippuu tehtävien tutkimusten määrästä.

Tutkimuksia tekevän työryhmän tulee olla moniammatillinen. Työntekijöiden kelpoisuusvaatimus on terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 559/1994 mukainen lääkärin, psykologin tai sairaanhoitajan laillistus tai sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 272/2005 mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Työryhmän käytössä tulee olla lapsen seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä somaattisia tutkimuksia tekevä lääkäri. Työryhmän käytössä tulee olla tarpeelliset tulkki-, toimisto- ja muut tukipalvelut.

Tilat ja laitteet

Tutkimusten tekeminen edellyttää siihen sopivia tiloja, joissa on huomioitu sekä tutkittavien tarpeet että työn suorittamisen vaatimukset.

Haastattelutilojen ja niiden laitteistojen tulee täyttää ohjeen ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” (SM-2006-02026/Ri-2) liitteessä 1 esitetyt laatuvaatimukset.

5. Tutkimukseen pääsyyn kuuluva aika, tutkimusten tavoiteaikataulu ja lausunnon valmistuminen

Aikataulu laaditaan tapauskohtaisesti. Tutkimusaikataulujen laatiminen tapahtuu viimeistään ensimmäisessä tutkimuksen alussa pidettävässä viranomaisneuvottelussa.

Tutkimusten toteuttamisessa pyritään noudattamaan seuraavia aikarajoja:

- Lapsen somaattinen tutkimus tulee pyrkiä suorittamaan vuorokauden sisällä kiireellisissä tapauksissa.
- Ensimmäinen viranomaisneuvottelu tulisi pyrkiä pitämään viikon sisällä virka-apupyynnön saapumisesta. Tähän ei ole välttämätöntä kutsua muita kuin poliisi, mikäli muutoin aiheutuisi viiveitä tutkimuksessa. Tarvittaessa kerätään tietoa esim. puhelimitse ja käynnistetään tutkimus tavoiteaikataulujen mukaisesti ja järjestetään sitten toinen yhteistyöneuvottelu mahdollisimman pian.
- Lapsen haastattelu akuuteissa tapauksissa (alle viikko tapahtumasta) tulisi suorittaa muutaman päivän sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.

- Lapsen haastattelu, kun tapahtuma ei ole akuutti, tulisi suorittaa kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisesta.
- Muilta osin tutkimusten aikarajat voivat joustaa tapauksesta ja tilanteesta riippuen, mutta lapsen haastattelemisen akuuttitapauksissa tulee aina tehdä kiireellisesti ja se on asetettava etusijalle suhteessa muihin tutkimuksiin ja haastatteluihin.
- Tutkimuslausunnon tulisi valmistua kolmen kuukauden sisällä virka-apupyynnöstä, mikäli poliisi, syyttäjä tai oikeuslaitos ei esitä muita vaatimuksia. Jos lausunnon antamisessa syntyy viiveitä, niistä neuvotellaan tutkimuksen pyytäjän kanssa

6. Käytettävä tutkimusohjelma

Tämän sopimuksen mukaisia seksuaalirikosten selvittämiseen liittyviä tutkimuksia tehdään vain poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen edustajan allekirjoittaman pyynnön perusteella. Sairaanhoidopiiri sitoutuu käyttämään Suomessa voimassa olevia Käypä hoito – suosituksia soveltamisohjeineen sekä muita kansallisia ja kansainvälisiä suosituksia.

Tutkimuksen suorittaminen sisältää seuraavat vaiheet, yksilöllisesti suunniteltuna ja toteutettuna:

- 1) Virka-apupyynnön saapuminen
- 2) Tutkimuksen suunnitteluvaihe
 - ensimmäinen viranomaisneuvottelu
 - tarpeellisen tiedon kokoaminen
- 3) Tutkimusvaihe
 - Vanhempien/hoitajien haastattelut
 - Lapsen oikeuspsykologinen haastattelu ja muut mahdolliset asian selvittämisen vuoksi tarpeelliset tutkimukset
- 4) Lausunto
- 5) Palaute ja lähetteet
 - Viranomaisneuvottelu tarvittaessa
 - Arvio lastensuojelun tarpeesta
 - Suositus hoidollisista jatkotoimenpiteistä
- 6) Oikeudenkäynnit

Tutkimuksen tarkempi sisältö on kuvattu liitteessä 2.

7. Täydennyskoulutus ja työnohjaus

Sairaanhoidopiiri sitoutuu huolehtimaan siitä, että tutkimusten tekemiseen palkatulla ja siihen osallistuvalla henkilöllä on mahdollisuus osallistua ammattitaitoa kehittävään täydennyskoulutukseen ja työnohjaukseen. Liitteessä 3 on kuvattu tarkemmin täydennyskoulutus ja työnohjaus. Koulutuksia pyritään järjestämään moniammatillisesti siten, että asiantuntijat, syyttäjä ja poliisi sekä muut tahot (esim. lastensuojelu) koulutautuvat yhdessä. Sairaanhoidopiiri myös seuraa täydennyskoulutuksen toteutumista. (Liite 3)

Työnohjaus voidaan toteuttaa joko ryhmässä tai yksilöllisesti tapahtuvana työnohjauksena. (Liite 3).

8. Tutkimukseen liittyvä asiakirjahallinto

Tutkimuksen kuluessa syntyvät asiakirjat ja tallenteet ovat esitutkimusmateriaalia, jonka käsittelystä on säädetty erikseen.

Arkistointia varten on oltava paloturvalliset ja lukolliset arkistokaapit.

9. Kustannusten korvaaminen

Valtion varoista korvataan yliopistolliselle sairaanhoitopiirille lain tarkoittamista tutkimuksista aiheutuvat, toiminnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeellisina pidettävät kustannukset. Valtion varoista ei korvata investointimenoja.

Lääninhallitus maksaa yliopistolliselle sairaanhoitopiirille **huhtikuun loppuun mennessä laskennallisen korvauksen ennakkona** kunakin varainhoitovuonna valtion talousarvioon tarkoitukseen varatun määrärahan puitteissa. Korvauksen suuruus määräytyy erityisvastuualueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella. Ennakon maksamista ei tarvitse erikseen hakea.

Sairaanhoitopiiri on velvollinen laatimaan vuosittain tässä sopimuksessa tarkoitettavasta toiminnastaan kustannusarvion. Kustannusarvio liitetään sopimuksen liitteeksi (Liite 4). Kustannusarvionmuutoksista tulee sopia lääninhallituksen kanssa. Tutkimuksista syntyvistä kustannuksista on pidettävä erillistä kirjanpitoa. Valtion varoista korvataan tosiasialliset, toiminnasta aiheutuvat ja kirjanpidosta todennettavissa olevat kustannukset.

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiiriin on toimitettava lääninhallitukselle **selvitys** tähän sopimukseen perustuvista **toteutuneista kustannuksista** viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden **maaliskuun loppuun mennessä**. Selvitys edellisen vuoden todellisista kustannuksista toimii samalla perusteena seuraavan vuoden laskennallisen korvauksen määrittelylle.

Sairaanhoitopiiriin tulee kerätä **tilastotietoja tehdyistä tutkimuksista** ja ilmoittaa tiedot vuosittain annettavan selvityksen yhteydessä. Tilastotietoina tehdyistä tutkimuksista ilmoitetaan: virka-apupyyntöjen, tehtyjen tutkimusten, tutkittavien, annettujen lausuntojen määrä, tutkittavan ikä ja sukupuoli, käytetyt tutkimuspaikat, tutkimuksen käynnistämiseen kulunut aika, tutkimukseen käytetty aika, lausunnon valmistumiseen kulunut aika, tutkimuksen kokonaiskustannukset, tutkimuksen hinta, lasten kuulemisten määrä, vanhempien, omaisten tai muiden läheisten kuulemisten määrä, pidettyjen verkostoneuvottelujen määrä, oikeudenkäynteihin osallistumisen määrä, tutkimuksiin osallistuneen henkilöstön määrä ja kelpoisuus sekä tutkimusten lopputulos ja näytön luonne sekä se, liittyikö tutkimukseen somaattinen tutkimus. Koska sopimus sisältää myös veloitteen järjestää täydennyskoulutusta ja työn-ohjausta, tulee ilmoittaa tutkimuksiin osallistuneiden henkilöiden täydennyskoulutuspäivien määrä sekä tiedot työnohjauksen antamisesta ja määrästä.

Vuosittain annettavaan selvitykseen liitetään sopimuksen liitteenä oleva kustannusarviolomake, johon toteutuneet kustannukset on merkitty. Selvitykseen merkitään sairaanhoitopiiriin ja yhteys henkilön yhteystiedot sekä tilinumero, jolle korvaus maksetaan. Selvitys on allekirjoitettava. Kustannusten todentamiseksi selvitykseen liitetään allekirjoitettu kirjanpito-ote.

Lääninhallitus maksaa sairaanhoitopiirille mahdollisen korvauksen loppuerän viimeistään kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiiriin mahdollisesti liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se sairaanhoitopiirille maksettavasta seuraavasta ennakosta.

10. Valtion korvauksen takaisinperintä

Sen lisäksi, mitä järjestämislain 7 §:n 3 momentissa on säädetty, lääninhallituksella on oikeus periä valtion varoista maksetut korvaukset takaisin joko osaksi tai kokonaan mikäli sairaanhoitopiiri:

1. ei ole täyttänyt järjestämislain tai tämän sopimuksen mukaisia velvoitteita;
2. on käyttänyt valtionkorvauksen olennaisesti muuhun tarkoitukseen kuin se on maksettu;
3. on antanut lääninhallitukselle väärän tai harhaanjohtavan tiedon seikasta, joka on ollut omiaan olennaisesti vaikuttamaan valtionkorvauksen maksamiseen tai määrään taikka jättänyt ilmoittamatta sellaisen seikan;
4. on muutoin 1-3 kohtiin verrattavalla tavalla olennaisesti rikkonut valtionkorvauksen käyttämistä koskevia tämän sopimuksen ehtoja.

Sairaanhoitopiiriltä takaisin perittävä korvaus voidaan vähentää laskennallisesta ennakkokorvauksesta.

11. Seurannan ja valvonnan toteuttaminen

Sairaanhoitopiiri on velvollinen antamaan lääninhallitukselle tämän sopimuksen ehtojen noudattamisen valvontaa ja korvausten maksatusta varten oikeat ja riittävät tiedot.

Sairaanhoitopiirin tulee ilmoittaa viipymättä lääninhallitukselle valtion korvauksen käyttötarkoituksen toteutumiseen vaikuttavasta muutoksesta tai muusta valtionkorvauksen käyttöön vaikuttavasta muutoksesta.

Lääninhallituksella on oikeus suorittaa valtion korvauksen maksamisessa ja käytön valvonnassa tarpeellisia sairaanhoitopiirin talouteen ja toimintaan kohdistuvia tarkastuksia siltä osin, kun se on tarpeen sopimuksen noudattamisen valvomiseksi. Lääninhallitus voi päätöksellään valtuuttaa toisen viranomaisen, ulkopuolisen tilintarkastajan tai muun asiantuntijan suorittamaan edellä tarkoitettuja tarkastuksia.

Sairaanhoitopiirin on korvauksetta annettava tarkastusta suorittavalle kaikki tarkastuksen kannalta tarpeelliset tiedot ja selvitykset, asiakirjat, tallenteet ja muu aineisto.

12. Sopimuksen voimassaolo

Sopimus on voimassa 1.1.2009 alkaen toistaiseksi. Sopimusta on tehty kaksi (2) samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Sopimusta voidaan sopimuksen toteuttamiseen tai sisältöön vaikuttavien olosuhteiden muuttuessa molempien osapuolten suostumuksella muuttaa.

Sopimus ja sen liitteet tarkistetaan vuosittain viimeistään toukokuun aikana tai muulloin tarvittaessa kumman tahansa osapuolen aloitteesta. Tarkistusten yhteydessä kuullaan poliisia ja syyttäjälaitosta.

Sopimuksen irtisanominen tehdään kirjallisesti. Irtisanomisaika on kuusi (6) kuukautta ja irtisanomisaika lasketaan siitä, kun toinen osapuoli on saanut todistettavasti tiedon irtisanomisesta.

Jos jompikumpi osapuoli rikkoo tätä sopimusta olennaisesti eikä toisen osapuolen kirjallisesta huomautuksesta huolimatta toimi sopimuksen edellyttämällä tavalla, toisella osapuolella on oikeus purkaa sopimus päättymään välittömästi.

13. Riitojen ratkaisu

Sopimusta koskevat riidat pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan osapuolten välisin neuvotteluin. Mikäli neuvotteluissa ei päästä yhteisymmärrykseen, sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

14. Allekirjoitukset

Paikka 13. päivänä helmikuuta 2009

Oulun lääninhallitus:

Eino Siuruainen
Maaherra

Marja-Leena Kärkkäinen
Osastopäällikkö, läänin sosiaali- ja terveysneuvos

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri:

Hannu Leskinen
Sairaanhoitopiirin johtaja

Juha Moring
Psykiatrian tulosyksikön johtaja

LIITTEET Palvelun järjestämistapa
 Tutkimuksen kulku
 Täydennyskoulutus ja työnohjaus
 Kustannusarvio
 Sisäasiainministeriön ohje: ”Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa
 ja esitutkinnassa (SM-2006-02026/Ri-2)

TIEDOKSI Sosiaali- ja terveysministeriö
Lapin lääninhallitus/sosiaali- ja terveysosasto
Oulun lääninhallitus/poliisiosasto
Jokilaaksojen poliisilaitos
Kainuun poliisilaitos
Koillismaan poliisilaitos
Oulun poliisilaitos
Lapin poliisilaitos
Peräpohjolan poliisilaitos
Keski-Pohjanmaan ja Pietarsaaren poliisilaitos
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Oulun syyttäjänvirasto
Lapin syyttäjänvirasto
Pohjanmaan syyttäjänvirasto
Maaherra Eino Siuruainen
Maaherra Timo E. Korva
Lapin sairaanhoitopiiri
Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri
Kainuun sairaanhoitopiiri
Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

PALVELUN JÄRJESTÄMISTAPA

Oulun yliopistollinen sairaala järjestää pääsääntöisesti ne lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämiseksi tarvittavat tutkimukset, jotka terveydenhuollon tehtäviksi poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen virka-apupyynnön perusteella yliopistollisen sairaalan erityisvastuualueelta tulevat. Mikäli potilaan etu ja tutkimusten ruuhkautuminen edellyttävät, Oulun yliopistollinen sairaala ostaa tarvittavat tutkimukset alueen muilta keskussairaaloilta sillä edellytyksellä, että ne pystyvät toteuttamaan tutkimukset annettujen säädösten ja tämän sopimuksen laatuvaatimusten mukaisesti. Näistä tapauksista sovitaan aina erikseen poliisin ja yliopistollisen sairaalan Lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisiä toteuttavan työryhmän kanssa.

TUTKIMUKSEN KULKU

Tutkimus pyritään toteuttamaan Stakesin (2003) laatimien ohjeiden mukaisesti.[esimerkiksi pienten lasten osalta Stakesin ohjeistusta täytyy toteuttaa soveltuvasti lapsen kehitystaso huomioon ottaen]

1. VIRKA-APUPYYNNÖN SAAPUMINEN

Pääsääntöisesti virka-avun pyytäminen sisältää pyynnön asiantuntijan suorittamasta lapsen oikeuspsykologisesta haastattelusta (tutkimuksesta) ja tämän arvioinnista sekä mahdollisen tapahtuman haitan arvioinnista. Asiantuntijoiden antama virka-apu voi kuitenkin myös olla konsultaatio- tai työnohjaus-apua siten, että asiantuntija antaa näkökulmia tutkimukseen, jonka poliisi suorittaa itse (asiantuntija voi esim. auttaa haastattelun suunnittelemisessa sekä seurata poliisin tiloissa poliisin suorittamaa lapsen haastattelua).

2. TUTKIMUKSEN SUUNNITTELUVAIHE

Ensimmäinen viranomaisneuvottelu ja tarpeellisen tiedon kokoaminen

Viranomaisneuvottelu vähintään poliisin ja asiantuntijoiden kesken on aina pidettävä, lähtökohtaisesti tavoiteaikataulujen mukaisesti, akuuteissa tapauksissa lapsen ensimmäisen käynnin yhteydessä muutamana päivänä sisällä poliisin yhteydenoton jälkeen. Syyttäjä sekä lastensuojelu kutsutaan aina virkamiesneuvotteluun, mutta neuvottelu voidaan pitää myös ilman syyttäjää, mikäli muuten syntyisi tutkimusta haittaavaa viivettä. Akuuteissa tapauksissa viranomaisneuvottelu voidaan toteuttaa lapsen ensimmäisen käynnin yhteydessä tai puhelimitse viranomaisten kanssa sopien.

Viranomaisneuvottelussa muodostetaan epäilyn vaihtoehtoiset selitykset, eli tutkimushypoteesit ja laaditaan yhteistyössä *tutkimussuunnitelma* jossa tarkennetaan työnjako ja aikataulu. Asiantuntijat tuovat esille oman osaamisensa pohjalta, mitkä toimenpiteet ovat välttämättömiä rikosepäilyn selvittämistä varten ja mitkä asiantuntijan näkökulmasta aikataulujen tulisi olla. Poliisi tuo esille tutkimuksen esitutkinnallisia vaatimuksia ja päättää aina viimekädessä tavoiteaikatauluista. Poliisi myös määrää ketä voidaan kuulla, tavata ja kutsua neuvotteluihin. Työnjaosta ja suoritettavista toimenpiteistä sovietaan sen mukaan, mitä esitutkinta ja laki vaativat.

Asiantuntijajayksikön tutkimusten lähtökohtana tulisi olla rikosepäilyn kannalta käyttökelpoiset tiedot ja lähteet, joiden perusteella on periaatteessa mahdollista osoittaa menneisyydessä tapahtunut tapahtuma (kaikki fyysinen ja tekninen näyttö, asianomistajan, epäillyn ja todistajien kuulustelut/haastattelut) ja seikat jotka asettavat nämä lähteet oikeaan kontekstiin ja joilla voi olla viitteellistä arvoa epäilyn paikansäilytyksen suhteen (esim. lapsen oireilu, kertomuksen/epäilyn syntyhistoria, lapsen olosuhteet ja lastensuojelutausta).

Kerätään viranomaisilta tiedot epäilyn synnystä sekä lapsen ja perheen tilanteesta viranomaisneuvottelussa sekä esitietojen perusteella.

3. TUTKIMUSVAIHE

Vanhempien/huoltajien haastattelut

- Epäilyn syntyminen ja suhtautuminen siihen
- Perheen vaiheet ja nykytilanne
- Lapsen/nuoren kehitys ja nykytilanne
- Lapsen/nuoren valmistaminen haastattelua varten

Lapsen/nuoren oikeuspsykologinen haastattelu

- Mahdolliset tutustumiskäynnit/oikeuspsykologisen haastattelun edellytyksien arvioiminen
- Käytetään lapsen kehitystaso huomioon ottaen Stakesin ohjeissa mainittua haastattelurunkoa (ns. NICHD-haastattelu), 1-3 kertaa
- Haastattelun analysointi ja lapsen kertomuksen arviointi

Lapsen/nuoren kehitystason ja psyykkisen tilan arviointi tarkoituksenmukaisissa määrin

Kehitystason arviointi on syytä tarvittaessa tehdä ennen lapsen haastattelua, sillä kehitystaso tulee ottaa huomioon haastattelun toteuttamisessa. Lastenpsykiatrinen/-psykologinen tutkimus ei voi antaa näyttöä siitä, onko lasta käytetty hyväksi vai ei, sillä hyväksikäyttöä ei voida diagnosoida, eivätkä mitkään psykologiset testit ole käyttökelpoisia selvittämään, onko lasta käytetty hyväksi vai ei. Kehitystason lisäksi lapsen oireilulla ja psyykkisellä voinnilla voi olla vaikutuksia lapsen toimintaan ja kykyyn vastata haastattelussa sekä kertomuksen luotettavuuden arviointiin.

Mahdollinen haittavaikutuksen arviointi

Mikäli oikeus pyytää erillistä (yleensä tämä sisältyy lausunnon osaksi) lausuntoa rikoksen haittavaikutusten arvioimisesta, voidaan tämä laatia tieteellisen tiedon pohjalta epäillyn tapahtuman piirteisiin perustuen (esimerkiksi: tiedetään, että mitä läheisempi henkilö hyväksikäyttäjä on, sitä vakavammat seuraukset kokemuksella on lapselle). Tässä arvioinnissa tulee ottaa huomioon kyseisen yksilön tapa reagoida tapahtumaan; tähän vaikuttaa tutkittavan ikä, kehitystaso ja psyykkinen rakenne sekä ympäristön tarjoama tuki. Kuitenkin sellainen tarkempi tutkimus, joka on tarpeen hoidon tarpeen arvioimiseksi ja hoidon suunnittelemiseksi suoritetaan jatkohoitoa arvioivassa paikassa.

4. LAUSUNTO

- Asiantuntijalausunto toimitetaan poliisille.
- Suositusten mukaan tutkimusten tulisi olla valmiina kahden kuukauden ja lausunnon kolmen kuukauden sisällä virka-apupyynnön saapumisen päivämäärästä.
- Asianosaiset saavat lausunnon poliisilta esitutkinnan päätteeksi.
- Lausunnon ei välttämättä aina tarvitse olla osa tutkimusohjelmaa. On kuitenkin neuvoteltava asiasta syyttäjän kanssa, jotta mahdolliset lisätutkintapyynnot eivät aiheuta lapsen asiassa turhia viiveitä.

5. PALAUTE JA LÄHETTEET

- *Viranomaisneuvottelussa II* annetaan tarvittaessa suosituksia lastensuojelutoimenpiteitä varten.
- Tarvittaessa järjestetään palautekeskustelu huoltajille.
- Tarvittaessa jatkohoitoneuvottelu hoitoa järjestävän tahon kanssa.

6. OIKEUDENKÄYNNIT

- Tarvittaessa todistaminen oikeudessa.

TÄYDENNYSKOULUTUS JA TYÖNOHJAUS

Täydennyskoulutus voi olla toimipaikkakoulutusta tai muuta täydennyskoulutusta. Täydennyskoulutus sisältää tarjolla olevien mahdollisuuksien mukaan koulutusta lapsen haastatteluista ja tutkimuksen systemaattisesta arvioinnista, lapsen normaalista ja poikkeavasta kehityksestä ja käyttäytymisestä, perhedynamiikasta, traumatisoitumisesta ja sen hoidosta, seksuaalisen väkivallan ja kaltoinkohtelun vaikutuksista lapseen, vanhempien ja viranomaisten kanssa tehtävästä yhteistyöstä, tarvittavista juridisista seikoista sekä lapsen seksuaalirikoksen osoittamista ja päätöksenteosta, hypoteesien laatimisesta ja niiden systemaattisesta testaamisesta.

Työnohjausta järjestetään ryhmä- ja/tai yksilötyönohjauksena siten, että tutkimuksia suorittavat työntekijät voivat kukin osallistua työnohjaukseen 4-20 kertaa vuodessa. Työnohjauskerran kesto määräytyy tarpeen mukaisesti.

Lisäksi työntekijöillä tulee olla mahdollisuus tarvittaessa konsultoida ko. tutkimuksiin perehtynyttä juristia sekä tarvittaessa myös konsultoida aikuispsykiatria.

- 2009:
- 1 Sikiön poikkeavuuksien seulonta. Seulonta-asetuksen täytäntöönpanoa tukevan asiantuntijaryhmän muistio. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2754-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2755-1 (PDF)
 - 2 Selvitys EVO-pisteitä tuottaneista terveystieteellisistä julkaisuista vuosilta 2003-2005. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2756-8 (PDF)
 - 3 Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009 -työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi.
ISBN 978-952-00-2767-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2768-1 (PDF)
 - 4 Raskaan olevien päihdeongelmaisten naisten hoidon varmistaminen -työryhmän raportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2769-8 (PDF)
 - 5 Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet 2009.
ISBN 978-952-00-2770-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2771-1 (PDF)
 - 6 Enhetliga grunder för icke-brådskande vård 2009.
ISBN 978-952-00-2772-8 (inh.)
ISBN 978-952-00-2773-5 (PDF)
 - 7 Skenaarioita sosiaalimenoista. Terveystieteellisten vaikutukset ja analyysimallin esittely.
ISBN 978-952-00-2774-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2775-9 (PDF)
 - 8 Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma vuodelle 2009. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2776-6 (PDF)
 - 9 Salme Kallinen-Kräkin . Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008-2011. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2777-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2778-0 (PDF)
 - 10 Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2779-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2780-3 (PDF)
 - 11 Katja Uosukainen, Hanna-Leena Autio, Minna Leinonen. Tasa-arvosuunnitelmat ja palkkakartoitukset Suomessa 2008. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2781-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2782-7 (PDF)
 - 12 Mikko Wennberg, Olli Oosi, Kaisa Alavuotunki, Sirpa Juutinen, Henrik Pekkala. Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointi. Loppuraportti: Tulosten ja vaikutusten arviointi.
ISBN 978-952-00-2793-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2794-0 (PDF)

- 13 Selvitys ensihoidon ja sairaankuljetuksen kehittämisestä. Sairaan­kuljetuksen ja ensihoidon kehittämisen ohjausryhmän loppuraportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2795-7 (PDF)
- 14 Tuottava, tuloksellinen ja laadukas työsuojeluvalvonta 2015. Työsuojeluhallinnon resurssityöryhmän raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2796-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2797-1 (PDF)
- 15 Tupakkapoliittisia lakimuutoksia ja toimia valmistele­van työryhmän loppu- ja väliraportit. Ehdotukset tupakkalain ja tupakkaverolain muutoksiksi.
ISBN 978-952-00-2806-0 (nid.)
ISBN 978-952-00-2807-7 (PDF)
- 16 Sanna Parrila. Perhepäivähoitohenkilöstön osaamisen kehittäminen. PERHOKE-hankkeen loppuraportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2808-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2809-1 (PDF)
- 17 Vaihtoehtohoitojen sääntelytarve. Vaihtoehtohoitoja koskevan lainsäädännön tarpeita selvittäneen työryhmän raportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2810-7 (PDF)
- 18 Kosteusvauriot työpaikoilla. Kosteusvauriotyöryhmän muistio. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2811-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2812-1 (PDF)
- 19 Hannu Jokiluoma, Hannele Jurvelius. Työsuojelupiirien tuottavuusryhmän loppuraportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2813-8 (nid.)
ISBN 978-952-00-2814-5 (PDF)
- 20 Plan för mentalvårds- och missbruksarbete. Förslag av arbetsgruppen Mieli 2009 för att utveckla mentalvårds- och missbruksarbete fram till år 2015. (Endast på webben)
ISBN 978-952-00-2819-0 (PDF)
- 21 Huumausainepolitiikan kertomus v. 2008 valtioneuvostolle. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2820-6 (PDF)
- 22 Toivo Niskanen, Hannu Kallio, Paula Naumanen, Jouni Lehtelä, Mika Lauhamo, Jorma Lappalainen, Jarmo Sillanpää, Erkki Nykyri, Antti Zitting, Matti Hakkola. Riskinarviointia koskevien työturvallisuus- ja työterveyssäännösten vaikuttavuus.
ISBN 978-952-00-2821-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2822-0 (PDF)
- 23 Salme Kallinen-Kräkin. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma Kaste 2008-2011. Hankeavustusopas. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2823-7 (PDF)
- 24 Neuvonta- ja palveluverkosto ikääntyneiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2833-6 (PDF)
- 25 Simone Ghislandi, Joni Hokkanen, Aki Kangasharju, Ismo Linnosmaa, Matteo Galizzi, Marisa Miraldo, Hannu Valtonen. Reference pricing in Finnish pharmaceutical markets. Pre-policy evaluation. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2835-0 (PDF)

- 26 Nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården (KASTE) 2008-2011. Handbok om projektunderstöd. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2836-7 (PDF)
- 27 Göran Bondjers, Paulien Bongers, Marilyn Fingerhut, Timo Kauppinen, Stavroula Leka, Paul Schulte, Vappu Taipale, Hannu Uusitalo. Meeting future needs of finnish working life through a healthy workforce. 2009 international evaluation of the Finnish Institute of Occupational Health.
ISBN 978-952-00-2837-4 (pb)
ISBN 978-952-00-2838-1 (PDF)
- 28 Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2847-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2848-0 (PDF)
- 29 Esitys varhaiskasvatusalan koulutuksen valtakunnalliseksi arvioimiseksi. Varhaiskasvatuksen koulutusten arvioinnin valmisteluryhmän raportti. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2851-0 (PDF)
- 30 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. Työryhmän muistio. (Vain verkossa)
ISBN 978-952-00-2852-7 (PDF)